

05:21

Cathrine Jespersen
Morten Behrens Sivertsen

UNGES SOCIALE PROBLEMER

EN FORSKNINGSOVERSIGT

05:21

UNGES SOCIALE PROBLEMER

EN FORSKNINGSOVERSIGT

Cathrine Jespersen
Morten Behrens Sivertsen

KØBENHAVN 2005
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

UNGES SOCIALE PROBLEMER

Afdelingsleder: Ivan Thaulow
Afdelingen for børn, integration og ligestilling

Layout: Hedda Bank

© 2005 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sfi@sfi.dk
www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
	Emner og resultater på tværs	9
	Fokus på problembeskrivelse frem for indsatser	11
	Mangel på effektstudier	11
	Ringe fokus på etnicitet	12
	Forskningens fremtidige perspektiver	12
1	INDLEDNING	15
	Formål og problemstillinger	15
	Forskningsoversigtens emner	16
	Afgrænsning	17
	Oversigtens opbygning	18
2	PROFIL AF DANSK FORSKNING I UNGES SOCIALE PROBLEMER	21
	Udgivelsesår	22
	Forskningens fokus	23
	Emner	24
	Tværgående aspekter	26

	Metode	28
	Publikationsform	29
	Publikationssprog	30
	Videnskabelige hovedområder	31
3	UNGE MED PROBLEMER	33
	Store forskelle i forskningsindsatsen	35
4	UDSATTE UNGE	37
	Beskrivelser af karakteristika ved udsatte unge	37
	Beskrivelse eller evaluering af tiltag over for udsatte unge	42
	Refleksioner over anvendt metode	45
5	ANBRAGTE BØRN OG UNGE	47
	Karakteristika ved anbragte børn og unge	48
	Beskrivelser af anbragte børn	48
	Refleksioner over anvendt metode	50
6	RISIKOFAKTORER I OPVÆKSTEN	53
	Risikofaktorerens betydning for opvækst	54
	Risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud	60
	Faktorer bag mønsterbrud	64
	Refleksioner over anvendt metode	66
7	UNGES TRIVSELSPROBLEMER	67
	Unge trivsel i en social sammenhæng	67
	Forekomst af mobning	69
	Refleksioner over anvendt metode	72
8	PSYKISKE PROBLEMER	73
	Generelle psykiske problemer	73
	Selv mord og selvmordsforsøg	75
	Spiseforstyrrelser	78
	Refleksioner over anvendt metode	82
9	OVERVÆGT	85
	overvægt blandt unge	85
	Refleksioner over anvendt metode	87

10	SOCIAL ULIGHED I UDDANNELSE	89
	Unge uden uddannelse eller unge som afbryder en uddannelse	89
	Faktorer bag social ulighed	93
	Refleksioner over anvendt metode	96
11	BOLIG	97
	Refleksioner over anvendt metode	99
12	UNGE MØDRE	101
	Forekomsten af unge mødre og teenagegraviditeter	101
	Evaluering af særlige indsatser over for unge mødre	103
	Refleksioner over anvendt metode	105
13	PROSTITUTION	107
	Refleksioner over anvendt metode	109
14	KRIMINALITET	111
	Generel kriminalitet	112
	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	120
	Overgreb mod børn og unge	126
	Bandekriminalitet	130
	Refleksioner over anvendt metode	133
15	MISBRUG	137
	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	137
	Beskrivelse af rusmiddelindtag blandt misbrugende unge	140
	Forebyggelse blandt unge misbrugere	142
	Refleksioner over anvendt metode	144
16	FOREBYGGENDE FORANSTALTNINGER OG BEHANDLINGSINDSATSER	145
	Forebyggende foranstaltninger	146
	Evaluering af behandlingsindsatser	148
	Refleksioner over anvendt metode	153
17	FREMTIDIGE PERSPEKTIVER	155

Tværgående resultater – fællesnævnerne i forskningen om unges sociale problemer	155
Metoderefleksioner	157
Tværgående temaer	160
Fremtidige perspektiver	160
BILAG	163
Metode, søgeord og forskningsmiljøer relateret til unges sociale problemer	163
REFERENCER	171

FORORD

Forskningsoversigten er udarbejdet for Styrelsen for Social Service. Hensigten med oversigten er at præsentere dansk forskning om unges sociale problemer fra perioden 1995 til 2005 og kortlægge, på hvilke områder problemerne er forskningsmæssigt velbelyste respektive mindre belyste. Oversigten er multidisciplinær, hvorfor der præsenteres undersøgelser af såvel samfundsvidenskabelig, sundhedsvidenskabelig, kriminologisk, pædagogisk som humanistisk art.

I oversigten er studierne om unges sociale problemer inddelt i 13 emner. På hvert af områderne tegnes en profil af forskningen. Det vil sige, det belyses, om undersøgelsen omhandler problembeskrivelse, risikofaktorer i forhold til problemet eller forebyggelse og behandling. Undersøgelsens metodiske udgangspunkt, samt i hvor høj grad der er fokus på de tværgående aspekter køn, klasse og etnicitet, bliver også vurderet.

Forskningsoversigten er udarbejdet af forskningsassistenterne Cathrine Jespersen og Morten Behrens Sivertsen. Programleder Tine Egelund har været projektleder på projektet.

København, december 2005

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Denne forskningsoversigt giver et overblik over dansk forskning om 12-18-åriges problemer udgivet i perioden 1995 til 2005.

Forskningen om unges problemer er bred og differentieret. Undersøgelserne her spænder fra overordnede studier med stort datagrundlag til mindre studier, der detaljeret analyserer få unge med sociale problemer, over undersøgelser, der fokuserer på en bred vifte af problemer, til andre med et snævrere problemfokus. Der er således ikke en oplagt fællesnævner for de undersøgelser, som forskningsoversigten indeholder. Der indgår 125 systematisk udvalgte studier.

EMNER OG RESULTATER PÅ TVÆRS

I oversigten er undersøgelserne om unges sociale problemer inddelt i 13 emner: udsatte unge, anbragte børn og unge, forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge, risikofaktorer i opvæksten, unges trivselsproblemer, psykiske problemer, overvægt, ulighed i uddannelse, bolig, unge mødre, prostitution, kriminalitet og misbrug. Gennemgangen peger på visse fællestræk på tværs af de respektive emner.

Af de problembeskrivende undersøgelser fremgår det, at unge med sociale problemer generelt har følgende fælles karakteristika:

- Svage eller manglende sociale relationer med jævnaldrende.
- Svage faglige kundskaber.
- Lavt selvværd.
- Ressourcesvage forældre, der også i flere tilfælde selv har sociale problemer.
- En hverdag uden struktur som følge af manglende integration i samfundets centrale organisationer, dvs. uddannelsesinstitutioner, arbejdsmarkedet og fritidstilbud.

Tilsvarende viser mange risikofaktorer for udvikling af sociale problemer sig at være fælles for unge med problemer. Resultaterne peger bl.a. på, at unge af forældre med misbrug og/eller ledighed har øget risiko for, at:

- have destruktiv adfærd i forhold til andre og sig selv,
- blive udsat for omsorgssvigt og mishandling i hjemmet,
- blive anbragt uden for hjemmet,
- forsøge selvmord,
- blive gravid som teenager,
- blive psykisk syg,
- have kortere skolegang,
- blive arbejdsløs.

Når det kommer til effekter af behandling og forebyggelse, viser gennemgangen, at bl.a. følgende forhold kendetegner en succesfuld indsats:

- Det lykkes at indlede en god dialog med og få et ligeværdigt forhold til den unge.
- Den unge får nære relationer til mindst én pædagogisk medarbejder, gadeplansarbejder eller en støtte- og kontaktperson, som den unge identificerer sig med.
- Indsatsen er handlingsorienteret, hvor social integration i form af uddannelse og arbejde er i centrum fra starten af.
- Enten familie eller nære venner inddrages i den forebyggende eller behandelende indsats.

- Indsatsen har som formål at tilføre den unges hverdag strukturerede aktiviteter.
- Der iværksættes i forbindelse med den unges udfasning af en foranstaltning brobyggende indsatser – eksempelvis efterværn eller udlusningsordninger – så den unge gradvist kan vænne sig til en mere selvstændig livsførelse.

Undersøgelserne viser, at en ineffektiv forebyggende eller behandlende indsats er kendetegnet ved mangelfuld indledende udredning med deraf følgende mismatch mellem den unges livssituation og de iværksatte indsatser samt manglende integrationsperspektiv.

FOKUS PÅ PROBLEMBESKRIVELSE FREM FOR INDSATSER

Langt de fleste af de gennemgåede undersøgelser er problembeskrivende. Disse undersøgelser suppleres af studier af risikofaktorer for, at visse unge i højere grad får sociale problemer end andre. Hermed er der en del viden om de sociale problemers forekomst, karakter og de risikofaktorer, som er knyttet dertil. Det kniber mere med viden om forebyggelse og behandlende indsatser over for unge med sociale problemer. De indsatser, der er, er relativt få, og en del af disse foreslår initiativer, beskriver forløbene og foranstaltningerne og evt. målgruppens tilfredshed med indsatsen. Det er dog meget få af studierne med fokus på forebyggelse og behandling af sociale problemer, som systematisk evaluerer indsatsernes effekt for de unges livssituation efterfølgende.

Denne overordnede karakteristik gælder for alle emner og problemtyper med undtagelse af kriminalitet, hvor der er noget mere forskning i forebyggende og behandlende indsatsernes effekt.

MANGEL PÅ EFFEKTSTUDIER

Generelt kan det konstateres om metodefordelingen i forskningsfeltet unges sociale problemer, at der i metodevalg inden for de enkelte emner er en tendens til ensidigt fokus på én bestemt metode. Det betyder, at den viden, der frembringes på området, også bliver relativt ensidig. Der

er således ikke i tilstrækkelig grad samspil mellem kvalitative undersøgelser, der belyser processer, meninger osv., og kvantitative undersøgelser, der beskriver forekomsten af sociale problemer og statistiske sammenhænge til forskellige forhold i de unges livsbetingelser.

Forskningsoversigten viser, at der i udpræget grad mangler effektstudier og longitudinelle studier af unges sociale problemer, der henholdsvis kan kvalificere den foreliggende viden om, hvilke forebyggende og behandlende initiativer der ændrer eller ikke ændrer de unges livssituation, og de langsigtede konsekvenser for unge med sociale problemer i forhold til deres tilværelse som voksne.

RINGE FOKUS PÅ ETNICITET

De tværgående aspekter er social klasse, køn og etnicitet. Der er ikke nogen stærk tradition for, uanset emne, systematisk at belyse klasse, køn og etnicitet i forbindelse med studier af unges sociale problemer. Forskningsoversigten har vist, at disse aspekter enkeltvist er belyst i mellem halvdelen og hver tredje publikation.

Social klasse er – ikke overraskende – bedst repræsenteret i studier vedrørende socioøkonomiske problemer og sociale afvigelser, mens det i studier vedrørende specifikke problemer er mindre synligt.

Køn er lidt bedre belyst, idet mellem 40 og 60 pct. af alle undersøgelser inkluderer dette. Det etniske aspekt er det mindst belyste af alle, idet kun godt hvert tredje studie inddrager dette. Det er bemærkelsesværdigt, når man tager i betragtning, at unge med etnisk minoritetsbaggrund er overrepræsenterede i forhold til en række problemstillinger som kriminalitet, arbejdsløshed, udsatte unge etc.

FORSKNINGENS FREMTIDIGE PERSPEKTIVER

Resultaterne i forskningsoversigten giver anledning til følgende overvejelser vedrørende undersøgelser af unges sociale problemer:

- Der er behov for flere studier om unges misbrug, trivsel og psykiske problemer.

- Der er behov for flere effektstudier af forebyggelses- og behandlingsindsatser.
- Et mindre ensidigt fokus på brug af én bestemt metode (enten kvalitativ eller kvantitativ) inden for de enkelte emner vil skabe mere rigelig viden på områderne.
- Brug af flere longitudinelle studier er nødvendigt, hvis udviklingskarrierer for unge med sociale problemer i voksenalderen skal kunne analyseres.
- Der er behov for større opmærksomhed på klasse, køn og etnicitet i (større) studier, som analyserer unges sociale problemer.

INDLEDNING

Denne forskningsoversigt om unges sociale problemer er bestilt af Styrelsen for Social Service. Formålet med oversigten er at skabe overblik over eksisterende dansk forskning om unges sociale problemer produceret i perioden 1995 til 2005 samt belyse, hvor der i dag mangler relevant forskning og viden om aspekter af de 12-18-åriges sociale problemer.

Oversigten beskriver:

- hvilke typer af sociale og livsstilmæssige problemer unge har,
- hvilke sammenhænge der er mellem unges problemer på kort og lang sigt,
- hvilke tiltag og forebyggende foranstaltninger, forskningen peger på, der kan iværksættes for at modvirke, at eksisterende og potentielle problemer udvikler sig.

FORMÅL OG PROBLEMSTILLINGER

Undersøgelserne om unges sociale problemer belyses fra fire vinkler, som beskriver det primære forskningsfokus i forhold til undersøgelsens formål og problemstilling:

- Problembeskrivelse.

- Risikofaktorer forbundet med problemet, især i relation til opvækst.
- Måder, der forhindrer en forværring af problemet. Det vil sige behandlingsindsatser i forhold til unges problemer, der påbegyndes, når et konkret problem er konstateret.
- Effektive forebyggende indsatser – enten for at forhindre, at problemet opstår, eller for at forebygge, at små problemer vokser sig større.

FORSKNINGSOVERSIGTENS EMNER

Unge sociale problemer dækker over en bred vifte af problemtyper gående fra kriminalitet til marginalisering, psykisk sygdom og generelt dårlige levebetingelser etc. For overblikkets skyld er det valgt at inddele gennemgangen af de inkluderede undersøgelser efter emner. Oversigten indeholder derfor 13 kapitler, hvor forskning om de enkelte emner præsenteres.¹ De 13 kapitler dækker 12 problemområder og et afsnit om forebyggende foranstaltninger og behandlende indsatser over for unge. De 13 emner er:

- Udsatte unge
- Anbragte børn og unge
- Risikofaktorer i opvæksten
- Unge trivselsproblemer
- Psykiske problemer
- Overvægt
- Ulighed i uddannelse
- Bolig
- Unge mødre
- Prostitution
- Kriminalitet
- Misbrug
- Forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge

¹ For en nærmere beskrivelse af de 13 emner, se kapitel 3. Unge med problemer.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at kategoriseringen af unges sociale problemer sker med udgangspunkt i den unge, hvorfor visse elementer af både psykiske problemer, misbrug og kriminalitet optræder under fx risikofaktorer i opvæksten. Dette sker i de tilfælde, hvor det er de unges forældre – og ikke den unge selv – der har det pågældende problem. Derfor behandles betydningen af forældres misbrug under *Risikofaktorer i opvæksten*.

Sammenhænge mellem problemer på den ene side og aspekterne social klasse, køn og etnicitet på den anden belyses også i oversigten.

AFGRÆNSNING

Afgrænsningen af forskningsfeltet sker i overensstemmelse med projektets problembeskrivelse ud fra flere dimensioner.

For det første er her kun medtaget dansk litteratur, der fokuserer på unges sociale problemer, dvs. at undersøgelser, der generelt analyserer ungdomsliv og almene aspekter ved unges livsstil mv., ikke er taget med. Der skal med andre ord være en tydelig ”problem-vinkel”, før et bidrag er inkluderet i oversigten.

For det andet behandler oversigten udelukkende videnskabelige undersøgelser om emnet. Det vil sige undersøgelser, der er gennemført i overensstemmelse med gængse videnskabelige metode- og teorikrav. Det er altså videnskabelig litteratur med en entydig vidensproducerende hensigt, som gør brug af veldefinerede metodologiske strategier, der er velegnede til at belyse det pågældende forskningsspørgsmål. De undersøgelser, som er taget med i oversigten, kan være af såvel kvalitativ som kvantitativ karakter, ligesom der i flere tilfælde forekommer kombinationer af de to metoder. Afgrænsning udelukker bl.a. forsøgs- og udviklingsaktiviteter samt rent statistiske publikationer fra fx Det Kriminalpræventive Råd, Sundhedsstyrelsen etc.

For det tredje er der kun medtaget publikationer fra afsluttede undersøgelser. Det betyder, at foreløbige arbejdsrapporter, offentliggørelse af delresultater, konferencepapirer mv. ikke indgår i oversigten. Oversigten omfatter derfor kun afsluttede, videnskabelige undersøgelser publicerede i afhandlinger, monografier, rapportserier, artikler eller som bidrag til antologier. Populære, formidlende artikler om samme undersøgelser optræder ikke.

Et fjerde kriterium er, at kun primærstudier er inkluderet. Det betyder, at reproduktioner af tidligere resultater, fx bidrag i antologier, conferenceoplæg, artikler mv. ikke er taget med, idet første udgivelse i givet fald benyttes som kilde.

For det femte er forskningsoversigten multidisciplinær, hvilket medfører, at litteratursøgningen er foretaget på tværs af videnskabelige disciplinære grænser. Det er således de behandlede forskningstemaer og ikke forskernes disciplinære baggrund, der afgør inklusionen i oversigten. Det betyder, at der i oversigten findes undersøgelser af såvel samfundsvidenskabelig, kriminologisk, sundhedsvidenskabelig (herunder psykiatrisk) som pædagogisk og humanistisk art.

Et sjette kriterium er undersøgelsespopulationens alder. I forbindelse med litteratursøgningen til oversigten defineres unge som individer i alderen 12-18 år. I oversigten indgår således udelukkende undersøgelser, hvor hele eller dele af undersøgelsespopulationen falder inden for dette aldersspænd.

Det syvende og sidste kriterium er tidsaspektet, hvor afgrænsningen betyder, at udelukkende forskning produceret i perioden 1995-2005 er inddraget.²

OVERSIGTENS OPBYGNING

Resten af oversigten indeholder følgende tre dele:

- En skematisk oversigt, der ud fra registreringerne af de enkelte publikationer tegner en profil af dansk forskning om ungdomsproblemer, hvad angår dens emner, dens fordeling på forskellige typer af problemer, dens disciplinære og institutionelle baggrund, dens metodeanvendelse, publikationsform mv.
- De indholdsmæssige kapitler, der struktureret efter emner resumerer indholdet af undersøgelserne i oversigtlig og kortfattet form.
- En kort opsummering af de fremtidige perspektiver for dansk forskning i unges sociale problemer med uddybning af fællesnævne-

² Der er desuden den yderligere tidsbegrænsning, at kun litteratur, der er modtaget på Socialforskningsinstituttet før 1. november 2005, behandles. I bilagsdelen er gjort rede for, hvor meget af det bestilte materiale der ikke var hjemkommet før denne dato.

re i resultaterne af forskningen i unges sociale problemer, metoderefleksioner, tværgående aspekter og overvejelser om de fremtidige perspektiver for forskning i unges sociale problemer.

PROFIL AF DANSK FORSKNING I UNGES SOCIALE PROBLEMER

I denne del præsenteres en profil af de udvalgte videnskabelige publikationer om unges sociale problemer for at give et overblik over det samlede materiale.

Der er udgivet 125 publikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005. Der har i perioden været en svagt stigende tendens i antallet af udgivelser, og der udgives typisk mellem 11 og 12 publikationer i gennemsnit per år.

Følgende karakteriserer de 125 publikationer:

- Under forskningsfokus - problembeskrivelse, risikofaktorer, behandlingsindsatser eller effektive forebyggende indsatser - fokuserer publikationerne primært på problembeskrivelse og i mindre grad på indsatserne over for unges problemer, herunder på effekterne af indsatserne.
- Der er stor spredning i undersøgelsens emner, hvilket indikerer en særdeles varieret forskning uden få overordnede fællesnævner. Det emne, som er bedst belyst, er kriminalitet, mens der er relativt få publikationer om anbragte børn og unge, overvægt, bolig og prostitution.

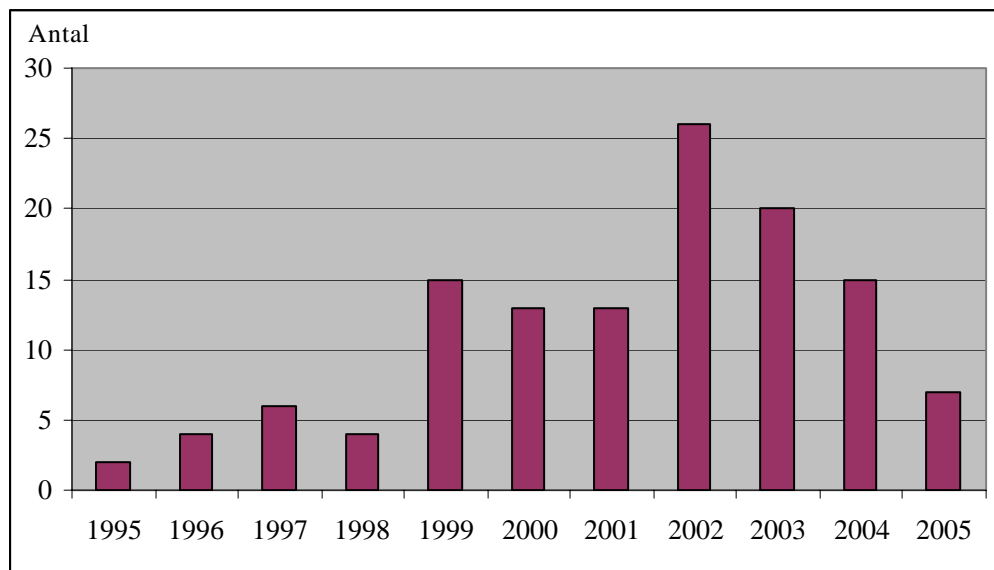
- Af de tværgående aspekter, dvs. social klasse, køn og etnicitet, behandles kønsaspektet i flest og det etniske aspekt i færrest publikationer.
- Metoderne til dataindsamling i publikationerne er varieret, idet mere end en tredjedel alene har anvendt kvantitativ eller kvalitativ metode, mens en fjerdedel har kombineret de to.
- Forskning i unges sociale problemer udgives primært i form af rapporter og kun i begrænset omfang i form af artikler.
- Publikationssproget er altovervejende dansk.

UDGIVELSEÅR

Samlet er der fundet 125 videnskabelige publikationer om unges sociale problemer. Fra 1995 til 1998 er der udgivet seks eller færre publikationer om året. Fra 1999 til 2001 er der udgivet mellem 13 og 15 publikationer om året, mens der er udgivet 26 publikationer i 2002, 20 i 2003 og 15 i 2004. Fra januar til september 2005 er der udgivet syv publikationer, jf. figur 2.1. Litteratursøgningen er dog afsluttet primo september 2005, og der kan således forventes flere udgivelser inden udgangen af 2005.

Figur 2.1

Publikationernes fordeling på udgivelsesår i perioden 1995-2005, antal (N:125).

Anm.: Publikationerne er fordelt efter udgivelsesår.

Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

Der har fra 1995 til 2005 været en svagt stigende tendens i antallet af publikationer om unges sociale problemer, og antallet af publikationer per år er i gennemsnit mellem 11 og 12.

FORSKNINGENS FOKUS

Publikationernes formål og problemstillinger har fokus på et af følgende områder:

- problembeskrivelse,
- risikofaktorer forbundet med problemet, især i relation til opvækst,
- behandlingsindsatser forstået som måder, hvorpå forværring af problemet kan forhindres, eller

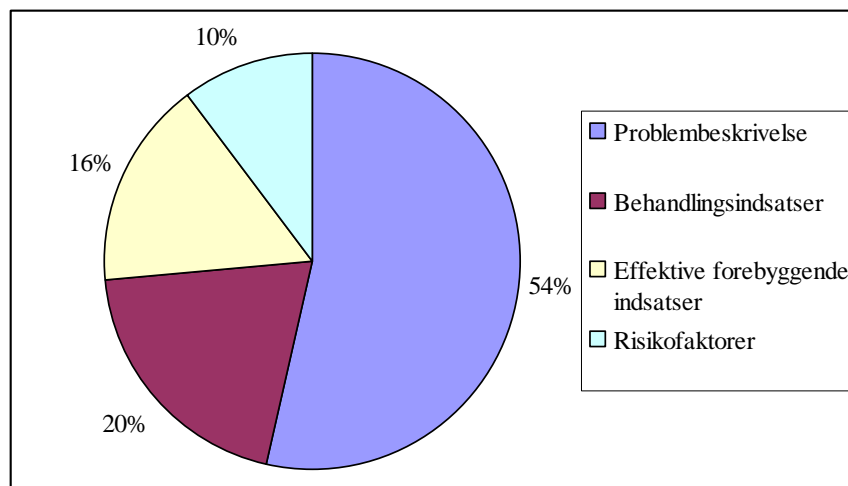
- effektive forebyggende indsatser.

Af de 125 publikationer er 54 pct. centreret om problembeskrivelse, 20 pct. om behandlingsindsatser, 16 pct. om effektive forebyggende indsatser og 10 pct. om risikofaktorer, jf. figur 2.2.

Publikationerne har hermed primært tilvejebragt en grundlæggende viden om unges sociale problemer og sekundært undersøgt og beskrevet behandlingsindsatserne og effekterne heraf. Det begrænsede antal publikationer med fokus på effektive forebyggende indsatser og behandlingsindsatser betyder, at der er beskednen viden om, hvordan man bedst kan forhindre, at ungdomsproblemer opstår eller udvikler sig til det værre.

Figur 2.2

Publikationernes fordeling på forskningsfokus, i pct. (N:125).

Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

EMNER

Unge sociale problemer er opdelt i 13 emner:

- Udsatte unge

- Anbragte børn og unge
- Risikofaktorer i opvæksten
- Unges trivselsproblemer
- Psykiske problemer
- Overvægt
- Social ulighed i uddannelse
- Bolig
- Unge mødre
- Prostitution
- Kriminalitet
- Misbrug
- Forebyggende foranstaltninger og behandling over for unge med sociale problemer

Publikationerne om kriminalitet er med 26 pct. det største emne. Herefter følger risikofaktorer i opvæksten med 13 pct., psykiske problemer med 11 pct., misbrug med 10 pct., udsatte unge med 9 pct. samt forebyggende foranstaltninger og behandling over for unge med sociale problemer og social ulighed i uddannelse begge med 8 pct. De resterende emner - unge mødre, unges trivselsproblemer, anbragte børn og unge, overvægt, bolig og prostitution - rummer mellem 2 og 4 pct. af publikationerne hver især, jf. tabel 2.1.

Den store spredning af publikationerne indikerer, at forskningen i unges sociale problemer er særdeles varieret og uden mange klare fællesnævner bortset fra publikationerne vedrørende kriminalitet, psykiske problemer og misbrug, som favner et antal studier, der emnemæssigt er relativt forbundede. Eksempelvis dækker risikofaktorer i opvæksten også over risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud og faktorer bag mønsterbrud.

I forhold til psykiske problemer og misbrug er der dog relativt få publikationer sammenlignet med kriminalitet på trods af, at eksempelvis danske unges rusmiddelforbrug (alkohol, ecstasy mv.) jævnlige dukker op i offentligheden. I mindre omfang er der også fra tid til anden fokus på unges selvskadende adfærd, urolige unge osv., uden at det har resulteret i væsentlig forskning i disse forhold.

Tabel 2.1

Publikationernes fordeling på emner, antal og procent.

Emner	Antal	Procent
Kriminalitet	33	26
Risikofaktorer i opvæksten	16	13
Psykiske problemer	14	11
Misbrug	12	10
Udsatte unge	11	9
Forebyggende foranstaltninger og behandling over for unge med sociale problemer	10	8
Social ulighed i uddannelse	10	8
Unge mødre	5	4
Unge trivselsproblemer	4	3
Anbragte børn og unge	3	2
Overvægt	3	2
Bolig	2	2
Prostitution	2	2
I alt	125	100

Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

TVÆRGÅENDE ASPEKTER

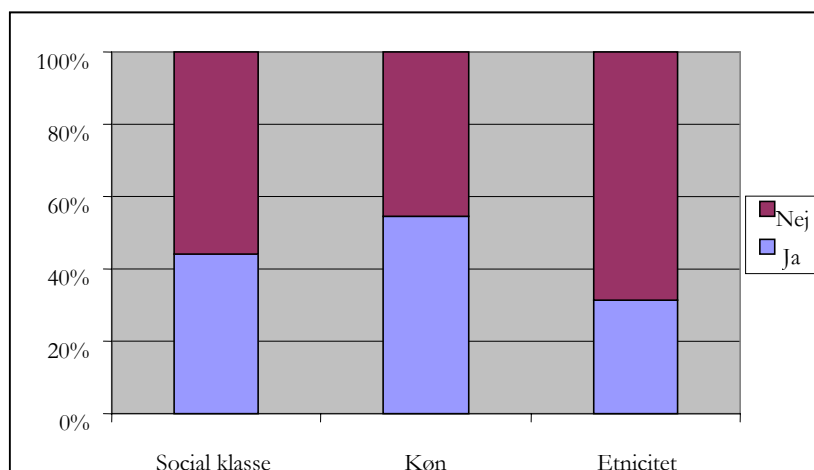
Tværgående aspekter dækker social klasse, køn og etnicitet. Det belyses hermed, om studier om unges samlede sociale problemer også inddrager et eller flere af de tværgående aspekter.

Af publikationerne om unges sociale problemer inddrager 44 pct. klasseaspektet, 54 pct. kønsaspektet og 31 pct. det etniske aspekt, jf. figur 2.3.

Generelt er det således højst hver anden publikation, der behandler de enkelte tværgående aspekter. Det er overraskende, at klasseaspektet ikke er behandlet i større udstrækning som konsekvens af den opmærksomhed, der er på social arvs betydning for unges udvikling. Endelig er det særligt overraskende, at færrest studier inddrager det etniske aspekt i lyset af, at unge med etnisk minoritetsbaggrund tiltrækker sig betydelig mediemæssig og folkelig opmærksomhed.

Figur 2.3

Publikationernes behandling af tværgående aspekter, i pct. (N:125).

Anm.: Publikationerne kan behandle et eller flere af de tværgående aspekter. En publikation er registreret som behandlende et tværgående aspekt, såfremt denne enten sammenligner to grupper inden for samme tværgående aspekt - eksempelvis mænd og kvinder - eller alene fokuserer på en del af aspektet – eksempelvis kriminalitetstruede etniske unge. Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

Behandlingen af alle de tværgående aspekter i én og samme publikation varierer betydeligt: En nærmere gennemgang af publikationerne viser, at 16 behandler alle de tre tværgående aspekter, mens 28 ikke behandler nogen af de tre aspekter, jf. tabel 2.2. Der er ikke noget mønster i behandlingen af alle eller ingen af de tre tværgående aspekter i forhold til emne.

Tabel 2.2

Publikationernes samlede behandling af alle tværgående aspekter, antal.

	Alle 3 aspekter	Ingen af de 3 aspekter	I alt
I alt	16	28	125

Anm.: "Alle 3 aspekter" dækker publikationer, der behandler alle 3 tværgående aspekters betydning i forhold til publikationens formål eller problemstilling. "Ingen af de 3 aspekter" dækker publikationer, der ikke behandler nogen af de 3 tværgående aspekters betydning i forhold til publikationens formål eller problemstilling.

Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

Der er således ikke nogen stærk tradition for, uanset emne, systematisk at belyse klasse, køn og etnicitet i forbindelse med studier af unges sociale problemer.

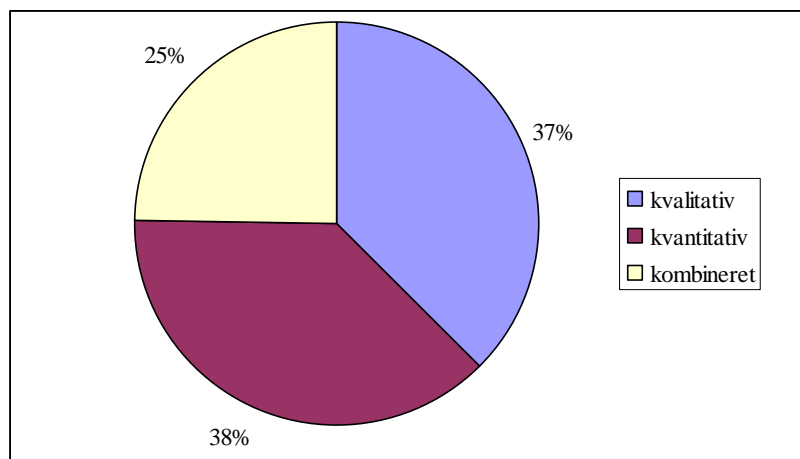
METODE

Af publikationerne bygger 38 og 37 pct. på data indsamlet ved hjælp af henholdsvis kvantitativ og kvalitativ metode. Herudover bygger de resterende 24 pct. på data indsamlet ved hjælp af en kombination af både kvantitativ og kvalitativ metode, jf. figur 2.4.

Kvantitativ og kvalitativ metode er enkeltvis de mest anvendte metoder til indsamling af data om unges sociale problemer, idet de begge er anvendt i mere end hver tredje af publikationerne. I mindre omfang – hver fjerde publikation – er kvantitativ og kvalitativ metode kombineret i forbindelse med dataindsamling.

Figur 2.4

Publikationernes fordeling på anvendte metode(r), i pct. (N:125).

Anm.: Kvalitativ metode dækker over indhentning af data via interview, observation eller en kombination af begge. Kvantitativ metode dækker indhentning af data via register eller survey eller en kombination af begge. Kombineret dækker over indhentning af data via både kvalitativ og kvantitativ metode.

Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

Aktuelt er der stigende efterspørgsel efter effektstudier af hensyn til at kvalificere evalueringer af behandlingsindsatser og effektive forebyggende indsatser. I dette lys er der en vis skævvridning til fordel for kvalitativ metode på trods af et behov for flere effektstudier. Det er dog også naturligt, at kvalitativ metode må anvendes for at få en dybere indsigt i unges sociale problemer.

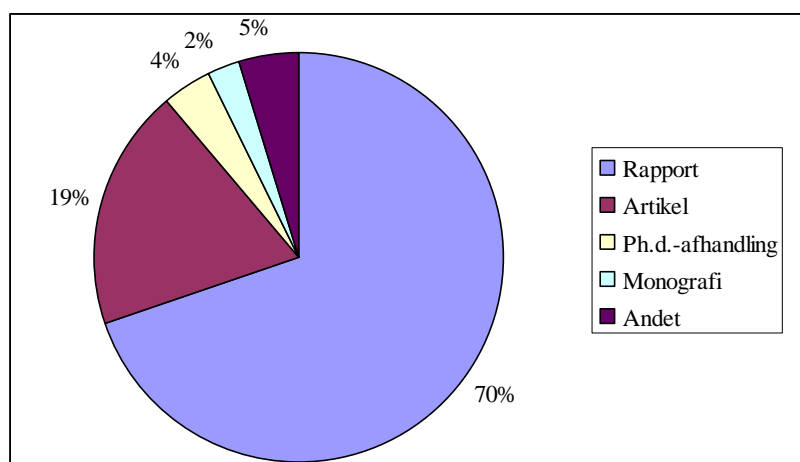
PUBLIKATIONSFORM

Af publikationerne er 70 pct. udgivet som rapporter, dvs. udgivet ved forskerens egen institution i en rapportserie. Af de resterende er 19 pct. udgivet som artikler, 5 pct. i anden form, 4 pct. som ph.d.-afhandlinger og 2 pct. som monografier, der er udgivet på et privat forlag, jf. figur 2.5.

Hovedparten af publikationerne – to ud af tre – er udgivet som rapporter af forskernes egne institutioner, mens hver femte er udgivet som artikel med referee-bedømmelse i et dansk eller udenlandsk tidsskrift.

Figur 2.5

Fordeling på publikationsform, i pct. (N:125).

Anm.: Rapporter udgives ved forskerens egen institution. Artikler er udgivet i danske eller internationale tidsskrifter. Monografier er udgivet ved et privat forlag. Andet dækker antologier, antologibidrag, arbejdsrapporter, konferencepapirer og et enkelt kandidatspeciale.
Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

PUBLIKATIONSSPROG

Af publikationerne er 92 pct. dansksprogede, mens 8 pct. er engelsksprogede. En del af forklaringen herpå kan findes i figur 2.5, der viser, at hovedparten af studierne i unges sociale problemer udgives i rapporter på dansk, der tilsyneladende sjældent bearbejdes til udgivelse i et internationalt tidsskrift.

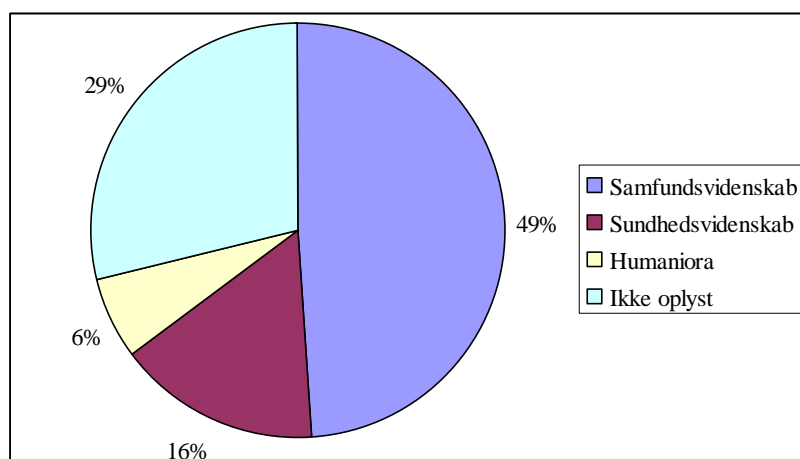
Publikationssproget kan også indikere, at dansk ungdomsforskning ikke har en særlig stærk international placering.

VIDENSKABELIGE HOVEDOMRÅDER

Af publikationerne er 49 pct. udarbejdet af forskere inden for samfundsvidenskaberne, hovedsageligt sociologer. Forskere inden for sundhedsvidenskaberne har udarbejdet 16 pct. af publikationerne, mens 6 pct. er udarbejdet af forskere inden for humaniora. De resterende 29 pct. er udarbejdet af forskere, hvis disciplinære baggrund ikke fremgår af de enkelte publikationer, jf. figur 2.6.

Figur 2.6

Publikationernes fordeling på videnskabelige hovedområder, i pct. (N:125).

Anm.: Publikationer med flere forskere er registreret med førstnævntes disciplin. Samfundsvidenskab dækker jura, økonomi, administration, psykologi, socialrådgivere, statskundskab og sociologi. Sundhedsvidenskab dækker medicin. Humaniora dækker magistre, pædagogik og etnografi. "Ikke oplyst" dækker forskere, hvis disciplin ikke er fremgået af publikationen og en enkelt statistiker.

Kilde: Database over forskningspublikationer om unges sociale problemer fra 1995 til 2005.

Hver anden publikation er således udarbejdet af samfundsvidenskabelige forskere og i særdeleshed sociologer, mens hver sjette er udarbejdet af sundhedsvidenskabelige forskere i form af medicinere. Endelig er næsten hver tredje publikation udarbejdet af forskere, hvis disciplinære baggrund ikke er oplyst i de enkelte publikationer.

UNGE MED PROBLEMER

Forskningsfeltet om unges sociale problemer består af en bred vifte af emner, som ikke nødvendigvis er lige alvorlige eller har samme tyngde, dybde og udbredelse. Med en grov inddeling handler undersøgelserne om forskellige typer af unges problemer, spændende fra socioøkonomiske problemer (fx bolig og uddannelse) og sociale afvigelser (fx udsatte unge og prostitution) til mere specifikke problemer som psykiske problemer, kriminalitet og misbrug.

For mange af de ungdomsproblemer, som undersøgelserne dækker, gælder, at det er svært at identificere én hovedproblemstilling, idet studierne ofte beskæftiger sig med en serie af problemer, der er indbyrdes relaterede. Således har svært socialt belastede unge ofte mere end én problemstilling at slås med. For eksempel viser undersøgelserne, at tilfælde, hvor misbrug leder til kriminalitet, prostitution og marginalisering, slet ikke er usædvanlige. Dette søges der i gennemgangen taget højde for, om end det kan være svært, da der vil opstå tilfælde, hvor man kan argumentere for, at en undersøgelse kan placeres under flere problemtyper.

Den overordnede logik bag rækkefølgen i gennemgangen af de inkluderede studier har været først at gennemgå to problemtyper, hvor det netop er svært at pege på, at én problemstilling er den fremherskende. Disse emner kaldes *Udsatte unge* og *Anbragte børn og unge* og omhandler unge med massive sociale belastninger og flere sociale problemer. Beteg-

nelsen *Udsatte unge* dækker over unge, som generelt har svært ved at passe ind i en række sociale sammenhænge, og som enten er marginaliserede, på vej til at blive det eller i risikogruppen herfor. Emnet *Anbragte børn og unge* dækker, som navnet angiver, både børn og unge. Det skyldes, at alle undersøgelser på dette felt belyser forhold for 0-18-årige, hvorfor det er umuligt at trække særskilte resultater for unge ud af undersøgelser om dette emne. På trods heraf er det valgt at tage emnet med, da resultater peger på, at netop børn og unge, der har været anbragt, er i risikozonen for senere at udvikle svære sociale problemer.

Herefter følger *Risikofaktorer i opvæksten*. Her behandles risikofaktorer i forbindelse med dårlige opvækstbetingelser, som fx forældres misbrug, arbejdsløshed, kriminalitet etc., der senere kan betyde, at den unge får sociale problemer. Det er altså ikke den unges sociale problemer, der er i fokus under denne emnekreds, men derimod betydningen af forældrenes sociale belastninger for den unges tilbøjelighed til selv at få sociale problemer senere i livet.

Unge trivselsproblemer er også et mere generelt emne, der omhandler såvel unges sundhedsmæssige som psykosociale problemer. Under dette emne behandles mobning, der er et oplagt eksempel på et emne, der kan placeres flere steder. Således kan man tillige argumentere for, at mobning placeres under psykiske problemer, da gentagen mobning kan lede til svære psykiske problemer for offeret, og modsat kan man hævde, at mobning hører hjemme i skolesammenhæng, da størstedelen af al mobning finder sted i skolesfæren. I overvejelserne her er det imidlertid endt med, at mobning placeres under trivsel, da de inkluderede undersøgelser netop peger på, at mobning er af afgørende betydning for den unges trivsel og sundhed. Placeringen under psykiske problemer er fravalgt, da ingen af de medtagne undersøgelser behandler de mest alvorlige konsekvenser af mobning (dvs. svære psykiske problemer).

Efter trivsel følger *Psykiske problemer*, der i modsætning til ovenstående kapitel handler om problemer af alvorligere karakter. Under dette emne indgår undersøgelser om psykiske sygdomme, symptomer og problemer hos unge, hvilke fx drejer sig om selvmord og selvmordsforsøg, selvskadende adfærd, spiseforstyrrelser mv.

Overvægt følger for at trække en linje fra spiseforstyrrelser under *Psykiske problemer*. Når *Overvægt* ikke er placeret under *Psykiske problemer*, skyldes det, at undersøgelserne om overvægt peger på, at det ikke er samme mekanismer, der initierer de to problemtilstande. Hvor spisefor-

styrrelser ofte skyldes personlige problemer, peger undersøgelserne på, at overvægt i højere grad skyldes socialt betingede forhold.

De næste tre kapitler er klassiske socioøkonomiske emner. Disse er *Uddannelse*, *Bolig* og *Unge mødre*. Her gennemgås undersøgelser om forhold, der er med til at stratificere den enkelte i det sociale system. Dog fremgår det af flere af undersøgelserne, at socioøkonomiske problemer ikke er respondenternes eneste. Men da alle undersøgelser under de tre emner har fokus på et af de nævnte emner, er det valgt at placere studierne på denne måde.

Herefter følger tre emner om specifikke sociale problemer *Prostitution*, *Kriminalitet* og *Misbrug*. Også her har respondenterne flere problemer end henholdsvis prostitution, kriminalitet og misbrug, men da de her inkluderede studier har forskningsspørgsmål inden for de tre emner, er de for overblikkets skyld placeret her.

Det sidste emne er *Forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge*. Dette er selvsagt ikke en problemtype, men som navnet antyder, dækker emnet de former for forebyggelse og behandling over for socialt udsatte unge, som ikke er anbringelse uden for hjemmet. Der er i stedet tale om alle typer af indsatser over for udsatte eller sårbare unge³ fra socialpædagogiske tiltag til døgninstitutioner, dagtilbud og efterværnsindsatser.

STORE FORSKELLE I FORSKNINGSINDSATSEN

Gennemgangen af de 125 undersøgelser om unges sociale problemer viser, at der er store forskelle på antallet af undersøgelser inden for de enkelte emner. For eksempel er områderne *Kriminalitet*, *Risikofaktorer i opvæksten*, *Udsatte unge*, *Forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge* velbelyste, mens der kun findes et begrænset antal studier om *Overvægt*, *Prostitution*, *Ulighed i trivsel* og *Bolig*.

Gennemgangen viser, at der er mange studier, der dokumenterer forekomsten af givne sociale problemer blandt unge, men at der modsat er meget få effektstudier af forebyggelses- og behandlingsindsatser. Meget få af de beskrevne foranstaltninger rummer den flerhed af problemer, som mange – specielt udsatte unge - desværre er i besiddelse af. Der er

³ Ofte benævnes disse unge med særlige behov.

således brug for nogle studier, der i højere grad kombinerer den problembeskrivende vinkel med forebyggelses- og behandlingssiden. På tilsvarende vis påviser adskillige undersøgelser risikofaktorer for udvikling af sociale belastninger, mens få studier beskæftiger sig med forebyggelse og behandling.

Selvom flere af de refererede undersøgelser dækker perioder i de unges liv efter det 18. år⁴, så er der behov for viden om, i hvilken udstrækning problemerne vil belaste de unge i voksenlivet. Der er tilsyneladende en mangel på beskrivelse af, i hvor vid udstrækning ungdomsproblemer bliver til voksenproblemer. En sådan sammenhæng er velafdækket, når det gælder betydningen af belastninger i barndommen, hvorfor en tilsvarende forskning for ungdomsproblemer er oplagt.

⁴ Som er afgrænsningen i forskningsoversigten.

UDSATTE UNGE

Betegnelsen 'udsatte unge' beskriver unge, der har en serie af sociale problemer, og som ikke kan kategoriseres ud fra et enkelt af problemerne. De udsatte unge har ofte både socioøkonomiske problemer som manglende skoleuddannelse, ustabile boligforhold mv. samt massive sociale belastninger i form af misbrug, kriminalitet osv. Karakteristisk for de udsatte unge er også, at de er marginaliserede i den forstand, at de har svært ved at passe ind i en række sociale sammenhænge som fx uddannelsessted, arbejdsplads, boligområde osv. De udsatte unge er dem, der har flest sociale belastninger, og som erfaringsmæssigt er svære at hjælpe.

I forskningsoversigten indgår 11 undersøgelser om udsatte unge. Disse falder i to typer af overordnede forskningsspørgsmål: undersøgelser, der beskriver karakteristika ved udsatte unge, og undersøgelser, der beskriver eller evaluerer tiltag og indsatser over for udsatte unge.

BESKRIVELSER AF KARAKTERISTIKA VED UDSATTE UNGE

De seks undersøgelser, der beskriver karakteristika ved udsatte unge, fremgår af nedenstående tabel 4.1.

Undersøgelserne er alle problembeskrivende. De fleste af studierne tager udelukkende udgangspunkt i udsatte unge, dvs. at disse er identificeret og udvalgt på forhånd. En undtagelse er dog Hansen & Molich (2004), der i forbindelse med udarbejdelsen af en statistisk profil af 13-19-åriges livsvilkår i Gentofte Kommune identificerer og beskriver en gruppe af udsatte på i alt 18 unge. Katznelson & Simonsen (2005) beskriver i deres undersøgelse fra et geografisk udkantområde 15 unge, der ikke er positivt integreret i hverken uddannelsessystemet, på arbejdsmarkedet, i foreningslivet eller i samfundet i det hele taget, mens Zøllners (2002) projekt er udsprunget af en konstatering af, at en mindre gruppe unge med tilknytning til Lemvig Ungdomsgård langsomt får det vanskeligere og vanskeligere. Endelig undersøger Bouchet (1999) to grupper af belastede unge, som myndighederne ikke mener at kunne gøre mere for, med det formål at komme med bud på en konstruktiv måde at komme de unge i møde på.

Tabel 4.1

Undersøgelser, der beskriver karakteristika ved udsatte unge.

Forfatter	Titel	Centralt spørgs- mål	Metode	Datagrundlag
Bouchet (1999)	Det knuste spejl	Beskrivelse af udsatte unge	Kvalitativ	20 indvandrerdrø- nge i alderen 13-18 år samt 10-15 piger i 14-17-årsalderen
Hansen & Molich (2004)	Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentoftes unge 2004	Beskrivelse af udsatte unge	Kombineret	1.031 unge har deltaget i survey 18 udsatte unge har deltaget i fokusgruppeinter- view
Katznelson & Simonsen (2005)	Udsatte unge i et landområde	Beskrivelse af udsatte unge	Kvalitativ	15 unge er blevet interviewet
Moesby- Johansen (2004)	De vilde piger	Beskrivelse af udsatte unge	Kvalitativ	Interview med 6 piger i alderen 14- 16 år
Jensen (2002)	De vilde unge i Aalborg Øst	Beskrivelse af udsatte unge	Kvalitativ	Ikke nærmere specificeret
Zøllner (2002)	Unge livsstil	Beskrivelse af udsatte unge	Kombineret	1.000 besvarelser i surveydel. Kvalita- tivt grundlag ikke oplyst

Med til de beskrivende studier af udsatte unge hører endvidere to studier, der i høj grad fokuserer på unge med etnisk minoritetsbaggrund. Moesby-Johansen (2004) belyser i et mindre studie, hvad der karakteriserer de voldelige ”vilde piger”, mens Jensen (2002) foretager en tilsvarende undersøgelse blandt en gruppe ”vilde unge” i en ghettobebyggelse i Aalborg Øst.

Hovedresultater

Beskrivelserne af de udsatte unge er meget identiske, og en lang række risikofaktorer går igen i de refererede undersøgelser.

Bouchet (1999) og Katznelson & Simonsen (2005) beskriver nogle af de unge, der er allermest belastede. Således konkluderes det i Bouchets (1999) mindre undersøgelse, at de to grupper af unge opfattes som så godt som tabte, hvilket vil sige, at de er uden for rækkevidde i forhold til forskellige traditionelle foranstaltninger, ligesom langt de fleste af dem slet ikke vil tage imod hjælp. Bouchet (1999) fremfører, at pigerne er psykisk ude af stand til at opfatte, hvad en dialog er, og at drengene opfatter så godt som alle forsøg på dialog som et angreb. Overordnet viser Bouchet (1999) og Katznelson & Simonsen (2005) følgende:

- at pigerne har det sværere end drengene, da de i sig selv og deres netværk ingenting har, som de kan bygge på for at komme ud af deres situation, samt at pigerne som gruppe betragtet er kategoriseret og behandlet forkert af det sociale system (Bouchet, 1999).
- at de etniske drenge har et anderledes synligt netværk end pigerne, samt at de har tillært sig en meget aggressiv fremtræden. Desuden betragter drengene det danske system som inkonsekvent, uretfærdigt og uigennemtrængeligt for andre end hvide danskere (Bouchet, 1999).
- at de unge ikke har nogen kundskaber, der kan understøtte deres eventuelle ambitioner om familie mv., og at det sociale system synes bedre til at tage sig af børn og unge, som risikerer at blive skadede, end af dem, der allerede er det (Bouchet, 1999).
- at faren for de udsatte unge består i, at de bliver uintegrerede i centrale samfundsorganiseringer som arbejdsmarked, uddannelsessystem og fritidsliv, hvorved der lurer en fare for tidlige graviditeter,

misbrug, isolation, selvmordsforsøg mv. (Katznelson & Simonsen, 2005).

- at de unges forløb er præget af ustabilitet og mangel på kontinuitet og retning. Årsagen skal bl.a. findes i deres familiære baggrunde, der i de fleste tilfælde har været turbulente og har betydet, at de unge er sent udviklede (Katznelson & Simonsen, 2005).
- at den generelle samfundsmæssige udvikling med fokus på individualisering er med til at gøre udsatte unge endnu mere udsatte, end de var i forvejen qua deres familiemæssige baggrunde, samt at der er behov for en langsigtet koordineret indsats over for de unge (Katznelson & Simonsen, 2005).

Zöllner (2002) og Hansen & Molichs (2004) undersøgelser beskriver risikofaktorer i forhold til udsatte unge, dvs. tegn på, at den enkelte unge kan havne i en situation som beskrevet ovenfor. Fælles for de unge, der er ved at blive udsatte, er:

- at de socialt har en relativt svag social baggrund med sporadisk eller ingen kontakt til jævnaldrende, samt at de i modsætning til ikke-udsatte unge har haft problemer i skolen eller familien, eller begge steder.
- at de er rastløse, hvilket bl.a. kommer til udtryk ved, at de, når de er færdige i skolen, savner et sted at være og noget meningsfyldt at lave. Dette giver anledning til (mis)brug af såvel alkohol som illegale stoffer, samt forskellige konflikter med omgivelserne (Hansen & Molich, 2004).
- at de er svære at rumme på grund af en adfærd, hvor de anvender vold som væsentlig problemløsningsmetode (Zöllner, 2002).
- at de har oplevet enten at blive mobbet eller at mobbe andre.
- at de ofte har problemer med ensomhed, hvoraf følger lav selvtillid og selvværd, hvorfor de er i risikogruppen for selvmord.

Zöllner (2002) identificerer to grupper af udsatte unge:

- De voksen-orienterede, der kun snakker om deres problemer med andre voksne end deres forældre (fx lærere, socialrådgivere, trænere, klubmedarbejdere mv.). Denne gruppe udgør 0,6 pct. af alle unge i undersøgelsen.

- De isolerede, der ikke snakker med nogen om deres problemer. Denne gruppe udgør 8,5 pct. af alle unge i undersøgelsen.⁵

Moesby-Johansen (2004) og Jensen (2002) beskriver med fokus på unge med etnisk minoritetsbaggrund henholdsvis de ”vilde” piger og de ”vilde” drenge. Om pigerne finder Moesby-Johansen (2004):

- at de er udstødte i forhold til jævnaldrendes sociale sammenhænge og befinder sig i en marginaliseret position.
- at de har meget konfliktfyldte forhold til deres forældre, hvor forældrene lader til at udvise begrænset støtte, interesse og engagement i pigernes liv. Stort set alle forældre har selv personlige problemer som fx alkohol- og stofmisbrug, arbejdsløshed, sygdom m.m. Det særlige ved de ”vilde” pigers forhold til forældrene er, at der også var problemer inden puberteten, samt at en konflikt med forældrene mindst én gang har resulteret i et voldeligt sammenstød, hvilket tyder på, at de ”vilde” piger har erfaringer med aggressivitet og voldelige interaktionsmønstre med hjemmefra.
- at de har haft mere eller mindre kaotiske skoleforløb med mange problemer, og at den hårde attitude og aggressive adfærd er et forsøg på at kompensere for de manglende præstationer i skolen samt de dårlige forhold i hjemmet.
- at de har negative selvbilleder, og at mange har haft selvskadende adfærd.

Jensen (2002) finder i sin beskrivelse af de ”vilde” drenge:

- at de unge minoritetsdrenge har et konfliktpræget forhold til institutioner, herunder skole, samt at deres subkultur er en reaktion på, at samfundet ikke vil kendes ved dem.
- at de skaber en blandingskultur med træk fra deres oprindelige hjemlandskultur, hvor den kollektive subkultur er kendetegnet ved en ekspressiv maskulinitet.
- at de begår en hel del småkriminalitet og betjener sig af ”smarte” fiduser.

⁵ Undersøgelsen viser, at ca. 9 pct. af de unge med forbindelse til Lemvig Ungdomsgård er såkaldt udsatte.

BESKRIVELSE ELLER EVALUERING AF TILTAG OVER FOR UDSATTE UNGE

Undersøgelserne vedrørende tiltag over for udsatte unge falder i to grupper. For det første studier, der evaluerer konkrete projekter eller tilbud til udsatte unge. For det andet studier, der på et mere generelt plan undersøger, hvilke indsatser der er mest hensigtsmæssige i forhold til udsatte unge.

Tabel 4.2

Undersøgelser, der beskriver eller evaluerer tiltag over for udsatte unge

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Katznelson (2004)	Udsatte unge, aktivering og uddannelse	Tiltag over for udsatte unge	Kvalitativ	10 interview med udsatte unge samt 4 interview med ansatte på projekter, de unge har deltaget i
Mørck (2004)	Læring og overskridelse af marginalisering	Tiltag over for udsatte unge	Kvalitativ	Ikke specificeret – dog særligt fokus på 8 mænd med anden etnisk baggrund end dansk
Nissen (2001)	Gadebørn	Tiltag over for udsatte unge	Kvalitativ	221 unge under 20 år har deltaget i projektet
Jensen & Hviid (2004)	Perkerrap, ghetto-støj og socialt arbejde: Om gadekulturen og rapmusikkens potentialer i socialt arbejde med "vilde" unge	Tiltag over for udsatte unge	Kvalitativ	Ikke nærmere specificeret
Sørensen (2003)	Når de udsatte bli'r ansatte	Tiltag over for udsatte unge	Kombineret	Ikke nærmere specificeret

Til første gruppe hører Nissen (2001), der evaluerer "Projekt Gadebørn", som er et projekt for de mest socialt belastede unge i København, samt Sørensen (2003), der evaluerer effekter og metoder på projektet "Spydspidsen", der er et tilbud under Københavns Kommune til gruppen af særligt udsatte unge.

Katznelson (2004), Mørck (2004) samt Jensen & Hviid (2004) er derimod undersøgelser, der med større teoretisk fundament undersøger tiltag over for udsatte unge. Katznelsons (2004) undersøgelse er en ph.d.-afhandling, der har fokus på, om der er tale om institutionel individualisering (dvs. institutionelt fokus på den enkelte) i tiltagene over for de udsatte unge såvel generelt som konkret på to udvalgte aktiveringsprojekter. Hun undersøger bl.a., om projekterne lever op til deres målsætning om at afklare de unges situation med henblik på integration i enten uddannelse eller arbejde. Mørcks (2004) studie er også en ph.d.-afhandling. Her undersøges det, hvilke begreber og læringsforståelser der er relevante, når hensigten er at bidrage til en teori om læring og overskridelse af marginalisering, der ikke cementerer allerede eksisterende former for ulighed, men i stedet bidrager til at udvikle mulighederne for overskridende læring i praksis. Endelig belyser Jensen & Hviid (2004) med udgangspunkt i tidligere feltstudier de potentialer, der kan ligge i at bruge rapmusik i det sociale arbejde med ”vilde” unge.

Hovedresultater

Både Nissen (2001) og Sørensens (2003) evalueringer af tilbud til udsatte unge er positive. Således vurderes begge projekter at have reduceret forekomsten af de sociale belastninger, der som nævnt er hyppige for udsatte unge. Desuden viste resultaterne:

- at den pædagogik, benævnt dialogisk pædagogik, som blev praktiseret i ”Projekt Gadebørn”, gjorde, at de unge oplevede sig hørt og taget alvorligt. De unge identificerede sig med projekternes medarbejdere og frivillige som ressourcepersoner i en ung-til-ung-pædagogik eller blot helt abstrakt som mennesker (Nissen, 2001).
- at ”Projekt Gadebørns” realisering af en såkaldt ”dialogisk styringsform” blev etableret gradvist hen over projektperioden, hvor der dels blev overvundet traditionelle bureaukratiske rutiner og dels etableredes et vist ideologisk fællesskab, der gjorde et egentligt tilidsfuldt samarbejde muligt (Nissen, 2001).
- at projektet ”Spydspidsen” viste en god effekt af indsatsen, hvor det i høj grad lykkedes at få de unge i gang med uddannelse eller arbejde samt at igangsætte forandringer af de unges hverdagsliv (Sørensen, 2003).

- at metoderne i ”Spydspidsen” har vist sig egnede i forhold til de særligt udsatte unge, som er smidt ud af skolen og har problemer med kriminalitet eller rusmidler. Spydspidsens model adskiller sig fra de mere traditionelle socialpædagogiske tilbud, institutionsanbringelser eller fængsel ved sin meget arbejdsmarkedsrettede indsats (Sørensen, 2003).

Mørck (2004), Katznelson (2004) samt Jensen & Hviids (2004) studier peger på en række teoretisk funderede resultater, som har betydning for indsatsen over for udsatte unge. Overordnet set finder de bl.a.:

- at det er en afgørende forudsætning for at skabe en bæredygtig kontakt at møde de unge i deres konkrete livssituation på en måde, der ikke er fordømmende eller moraliserende. Ved at benytte elementer fra de ”vilde” unges selvudviklede gadekulturer i det sociale arbejde opfattes det som en måde at respektere, anerkende og imødekomme de unge og dermed som en meget konkret måde at være ikke-fordømmende på (Jensen & Hviid, 2004).
- at særligt projektets legitimering af en personlig deltagerinkel, hvor man både kan deltage som en af rødderne og som socialarbejder, udgør en betydningsfuld ressource for overskridende læring. De etablerede fællesskaber har vist sig at have positiv betydning for hovedpersonernes overskridende læring (Mørck, 2004).
- at marginaliteten gradvist og delvist blev overskredet gennem konkret praksis og samarbejde, der rakte på tværs af etnisk baserede skillelinjer (Mørck, 2004).
- at initiativerne over for de udsatte unge er præget af en tendens til institutionel individualisering, dvs. en individualisering, der udspringer af et institutionelt fokus på den enkelte. De unge føler sig presset af de stadigt større krav om individuelle, sociale og faglige kompetencer, som de oplever at have svært ved at honorere (Katznelson, 2004).

At de unge befinder sig i en situation, hvor de skal demonstrere, at de kan håndtere individualiseringen i projekterne ved at tage personligt vare på deres tilværelse, udvise initiativ, aktivitet osv. Men de har ikke de institutionelle og strukturelle rammer, som en sådan livsstrategi kræver. Der

er med andre ord ikke samklang mellem de officielle mål og de aktiviteter og rutiner, der præger projekterne (Katznelson, 2004).

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Tabel 4.3

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om udsatte unge.

	Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Udsatte unge	Bouchet (1999) Katznelson (2004) Katznelson & Simon- sen (2005) Moesby-Johansen (2004) Mørck (2004) Nissen (2001) Jensen (2002) Jensen & Hviid (2004)		Hansen & Molich (2004) Sørensen (2003) Zøllner (2002)

Undersøgelserne om *Udsatte unge* er i høj grad domineret af kvalitativ metode, idet ingen studier udelukkende anvender kvantitativ metode. Det er oplagt, at den kvalitative metode er egnet til at få en dyberegående forståelse af de udsatte unges situation samt faktorerne bag denne, men samtidig er det en klar mangel, at der ikke eksisterer dansk forskning, der på et overordnet plan tegner et billede af omfanget af udsatte unge. En sådan opgørelse ville brug af kvantitativ metode kunne frembringe, og opgørelsen ville være et nyttigt værktøj ikke mindst i forhold til implementering af de tiltag mv., som de kvalitative studier peger på som relevante.

ANBRAGTE BØRN OG UNGE

Undersøgelserne under dette emne handler om børn og unge, der er anbragt udenfor hjemmet.⁶ Der er her medtaget tre undersøgelser, der beskriver karakteristika ved anbragte børn og unge. Disse fremgår af nedenstående tabel 5.1. Dog skal det bemærkes, at Hestbæks (1997) undersøgelse både beskriver anbragte børn og unge samt behandlingsindsatser for disse, hvorfor denne undersøgelse også indgår i kapitel 6 om *Forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge*.

6. De fleste undersøgelser om såvel beskrivelse som indsatser i forbindelse med anbringelse uden for hjemmet drejer sig om hele aldersgruppen 0-18 år. Derfor kan der være svært at trække specielt unge frem og dermed beskrive særlige karakteristika i forhold til netop denne gruppe.

KARAKTERISTIKA VED ANBRAGTE BØRN OG UNGE

Tabel 5.1

Undersøgelser, der beskriver karakteristika ved anbragte børn og unge.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Behrens (2002)	5.230 børn på krisecenter. En deskriptiv undersøgelse	Beskrivelser af anbragte børn	Kvantitativ	Survey med 5.230 børn, der flyttede på krisecenter i perioden 1. juli 1997 til 31. december 1999
Hestbæk (1997)	Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager	Beskrivelser af anbragte børn samt behandlingsindsats	Kombineret	Interview med 760 forældre til anbragte børn. Survey fra 932 kommunale sagsbehandlere samt 765 anbringelsessteder
Nissen (1999)	Kvalitets- og metodeudvikling i børne- og ungesager	Beskrivelser af anbragte børn	Kvalitativ	108 børn

BESKRIVELSER AF ANBRAGTE BØRN

I en deskriptiv undersøgelse med kvantitativ tilgang og et datagrundlag på 5.230 børn beskriver Behrens (2002) systematisk børn, som bor på krisecenter. Der fokuseres på børnenes vilkår og gives et billede af børnenes livssituation. Hestbæks (1997) store undersøgelse af anbringelser af børn og unge, som både omhandler beskrivelser heraf samt evaluering af behandlingsindsatser⁷, giver også en række beskrivelser af anbragte børn, da en del af undersøgelsen ser på kendetegn ved de familier, der får et barn anbragt. Endelig er formålet med Nissens (1999) studie dels at igangsætte en metodeudviklingsproces i fire kommuner dels at få et sam-

⁷ Denne side beskrives nærmere under dette punkt.

let overblik over, hvad der karakteriserer anbragte børn og risikobørn, samt hvilke foranstaltninger der er iværksat i relation til deres problemstilling.

Hovedresultater

Behrens (2002) beskriver en række karakteristika for børn/unge på krisecenter. De centrale resultater viser:

- at børn fra etniske minoriteter udgør 34 pct. af alle børn, hvilket er en kraftig overrepræsentation i forhold til den samlede befolkning.
- at en fjerdedel af børnene har været udsat for fysisk vold.
- at godt en tredjedel af børnene er i stand til at reagere hensigtsmæssigt på de psykosociale belastninger, de har eller har været ude for. En tredjedel er ikke i stand til at reagere hensigtsmæssigt på de aktuelle belastninger, og knap en tredjedel udviser en dårlig social og kulturel integration eller er decideret behandlingskrævende.
- at for en fjerdedel af børnene har indsatsen haft betydning for barnets adfærd med mindsket utryghed hos barnet og færre konflikter til følge. For to tredjedele af børnenes vedkommende har indsatsen påvirket barnets humør positivt forstået således, at barnet har fået mulighed for at udtrykke sine følelser, hvad enten de er af positiv eller negativ karakter. Hos en tredjedel af børnene er selvværdet styrket, og hos næsten lige så mange er angsten bearbejdet så meget, at barnets kontaktform er blevet mindre forsvarspræget.
- at for godt 60 pct. har indsatsen medført en tydelig- og synliggørelse af barnets problemer, hvilket bl.a. er sket gennem styrket samarbejde mellem eksterne samarbejdspartnere som fx socialforvaltning og skole.

Tilsvarende peger Nissens (1999) resultater på:

- at et karakteristisk træk ved anbringelserne er, at to meget store grupper af børn og unge springer i øjnene, nemlig at godt en fjerdedel af de anbragte børn er adfærdsvanskelige, udadreagerende børn præget af tidligt svigt, og næsten en fjerdedel er ængstelige, hæmmede og indadreagerende børn, som tilsidesætter egne behov, og som udfører omsorgsfunktioner over for forældre og søskende.

- at mindst halvdelen af samtlige anbragte børn har tidlige skader og dermed er inde i en personlighedsforstyrret udvikling. Dette skal holdes op mod, at 45 pct. af de anbragte børn først kommer i forbindelse med socialforvaltningen mellem det 9. og det 12. år.
- at en tredjedel af de anbragte børns forældre har misbrugsproblemer, og i 15 pct. af familierne er der vold indblandet. I ca. hvert 10. tilfælde er der tale om dårlig begavelse hos den ene eller begge forældre.
- at der ikke vurderes at være nogen logisk forbindelse mellem børnenes problemstilling og de foranstaltninger, de anbringes i.

Hestbæks (1997) beskrivelse af anbragte børn viser, at:

- 77 pct. af børnene kommer fra brudte hjem.
- familierne er socialt belastede bl.a. ved at være marginaliserede i forhold til arbejdsmarkedet, at ca. hver tredje mor har været teenagemor, samt at mange af forældrene selv har været anbragt uden for hjemmet.
- socialt betingede grunde til anbringelse vejer tungest.
- hyppige anbringelsesårsager⁸ i nævnte rækkefølge angives til at være: adfærdsvanskeligheder hos barnet (62 pct.), manglende omsorg (49 pct.), misbrug hos den voksne (38 pct.), barnet/den unge ikke ønskede at bo hjemme (24 pct.), psykisk lidelse/handicap hos den voksne (22 pct.) samt udviklingsproblemer hos barnet (21 pct.).

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Da der kun er fundet tre undersøgelser med specifikt fokus på anbragte børn og unge, er det svært at trække klare konklusioner frem vedrørende metodeanvendelsen. Dog kan det konstateres, at brug af kombineret metode har den fordel, at man både får dækket den brede forekomst af fænomenet og samtidig har mulighed for at gå i dybden og få svar på spørgsmål vedrørende processer, holdninger mv. Dette er Hestbæks (1997) studie et eksempel på.

⁸ Tallene summer ikke til 100, da der kan angives flere årsager for samme barn.

Tabel 5.2

Sammenhæng mellem generelt forskningsspørgsmål og valg af metode for undersøgelser om anbragte børn og unge.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Nissen (1999)	Behrens (2002)	Hestbæk (1997)

RISIKOFAKTORER I OPVÆKSTEN

Emnet *Risikofaktorer i opvæksten* drejer sig ikke decideret om forhold på individplan, dvs. ved den enkelte unge, men derimod om forhold i opvæksten, der udgør en risiko for, at den unge senere udvikler sociale problemer. Da det er svært at identificere præcis, hvornår et problem er opstået, er det oplagt, at en række unge allerede i barneårene har fået nogle sociale problemer som følge af en belastet opvækst med massive sociale problemer hos deres forældre. Modsat må det understreges, at ikke alle unge med en belastet opvækst nødvendigvis selv ender med at få sociale problemer. Dette anskueliggør undersøgelserne vedrørende mønsterbrud.

Undersøgelserne vedrørende risikofaktorer i opvæksten kan opdeles i tre:

- Undersøgelser, som beskriver risikofaktorerens betydning for opvæksten.
- Undersøgelser, der beskriver risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud.
- Undersøgelser, der kortlægger faktorer bag mønsterbrud.

RISIKOFAKTORERS BETYDNING FOR OPVÆKST

Undersøgelserne vedrørende risikofaktorerens betydning for opvækst fremgår af nedenstående tabel 6.1.

Tabel 6.1

Undersøgelser, som beskriver risikofaktorerens betydning for opvæksten.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Christensen (1995)	My Parent is an Alcoholic...	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvalitativ	Interview med 32 børn og deres forældre
Lier, Buhl-Nielsen & Knudsen (2001)	Psykisk syge forældre og deres børn	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvalitativ	Interview med 20 forældre og 16 børn
Mehlbye (1995)	Børn og unge i brudte hjem	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvalitativ	Journalundersøgelse for 45 familier med 90 børn samt interview med 26 forældre og 20 børn
Christoffersen (1996)	Opvækst med arbejdsløshed	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvantitativ	Ca. 15.000 født i årene 1966 og 1973
Christoffersen (1999)	Risikofaktorer i barndommen – En forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældres psykiske sygdomme	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvantitativ	155.000 børn født i 1966 og 1973. Fulgt i en 15-årig periode
Christoffersen (2000a)	Risikofaktorer i barndommen - Langtidsvirkninger af forældres misbrug	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvantitativ	155.000 børn født i 1966 og 1973. Fulgt i en 15-årig periode
Christoffersen (2000b)	Risk Factors for Parents' Attempted Suicide. A Registerbased Historical Case-cohort Study of Danish Parents with Teenage Children Born in 1966 and 1973	Risikofaktorerens betydning for opvækst	Kvantitativ	275 fædre og 589 mødre med teenagebørn født i 1966, som har forsøgt at begå selvmord, hvilket har ført til hospitalsindlæggelse i perioden 1979-1985

Christoffersen (2000c)	Growing Up with Unemployment. A Study of Parental Unemployment and Children's Risk of Abuse and Neglect Base on National Longitudinal 1973 Birth Cohorts in Denmark	Risikofaktorer betydning for opvækst	Kvantitativ	Alle danske børn født i 1973, som har været hospitalsindlagt pga. misbrug eller svigt i årene 1979 til 1991
Christoffersen & Soothill (2003a)	The Long-term Consequences of Parental Alcohol Abuse: A Cohort Study of Children in Denmark	Risikofaktorer betydning for opvækst	Kvantitativ	Fødselskohorte af børn født i 1966
Christoffersen, Francis & Soothill (2003b)	An Upbringing to Violence? Identifying the Likelihood of Violent Crime among the 1966 Birth Cohort in Denmark	Risikofaktorer betydning for opvækst	Kvantitativ	Alle drenge født i 1966, i alt 43.403 personer

Som det kan ses af tabellen, udgøres hovedparten af undersøgelserne om risikofaktorerens betydning for opvæksten af Christoffersens studier, der alle er en del af undersøgelsesprogrammet *Risikofaktorer i barndommen*.⁹ De syv undersøgelser af Christoffersen er lavet på baggrund af samme datagrundlag, nemlig en lang række registeroplysninger om to fødselskohorter fra 1966 og 1973.

De syv undersøgelser er:

- Christoffersen (1996), der undersøger konsekvenserne af ledighed for de ledige selv og deres børn.
- Christoffersen (1999), der undersøger konsekvenserne af forældres psykiske sygdomme for unges levevilkår som voksne;
- Christoffersen (2000a), der belyser langtidsvirkninger af forældres misbrug.

⁹ Programmet hører hjemme på Socialforskningsinstituttet.

- Christoffersen (2000b), der kortlægger, hvilke signifikante risikofaktorer der øger forekomsten af selvmordsforsøg blandt mødre og fædre til teenagebørn.
- Christoffersen (2000c), der analyserer, om forældres arbejdsløshed er en signifikant risikofaktor for misrøgt og omsorgssvigt af børn og unge.
- Christoffersen & Soothill (2003a), der fokuserer på, om forældres alkoholmisbrug har indflydelse på børnene i deres opvækstår fra 13 til 27 år.
- Christoffersen, Francis & Soothill (2003b), der belyser risikofaktorer i barndommen, som kan have betydning for tendensen til voldelig adfærd som ung/voksen.

De tre øvrige undersøgelser af risikofaktorerens betydning for opvæksten er Christensen (1995), Lier, Buhl-Nielsen & Knudsens (2001) og Mehlbye (1995). Christensen (1995) belyser ved brug af kvalitative interview med 32 børn og deres forældre, hvad det betyder for et barn at vokse op i en familie, hvor moren, faren eller begge forældre har alkoholproblemer. Lier, Buhl-Nielsen & Knudsen (2001) undersøger i et kvalitativt studie kronisk psykisk syge forældre og deres børns livssituation. Mens Mehlbye (1995), der har fokus på børn og unges opvækstvilkår i socialt belastede familier, hvor forældrenes skilsmisse/samlivsophør er et led i en række andre sociale belastninger, såsom vold, misbrugsproblemer og arbejdsløshed. I denne undersøgelse anvendes kombineret metode.

Hovedresultater

Undersøgelserne af risikofaktorer i opvæksten ligner på mange måder hinanden, forstået på den måde, at det er de samme risikofaktorer, der går igen, og som viser sig at have betydning for udviklingen af forskellige sociale problemer hos den unge. I det følgende søges der dog skelnet mellem de forskellige former for belastninger, hvilket medfører, at der vil forekomme en del gentagelser.

Christoffersen & Soothill (2003a), Christoffersen (2000a) samt Christensen (1995) beskæftiger sig alle med betydningen af forældres misbrug af enten alkohol eller narkotiske stoffer. Undersøgelserne viser følgende sammenhænge mellem forældrenes misbrug og forekomsten af sociale belastninger senere i barnets liv:

- Børn af alkoholikere har væsentlig større risiko for forekomst af alle de observerede risikofaktorer, fx vold, selvskade, voldsdomme, arbejdsløshed, anbringelse uden for hjemmet, psykiske sygdomme osv. End børn af forældre uden alkoholproblemer (Christoffersen & Soothill, 2003a).
- Der kan konstateres en overdødelighed og en overhyppighed af selvdestruktive adfærdsformer (selvmordsforsøg og narkomani) blandt børn af alkoholiserede forældre (Christoffersen, 2000a).
- At sandsynligheder for forekomst af sociale belastninger senere i barnets liv er højere i tilfælde af moderens alkoholisme end af faderens, ligesom det især er moderens alkoholisme eller narkomani, der var udslagsgivende for, om børnene senere udviklede afhængighed af narkotika som voksne. Der ses desuden en stærk sammenhæng mellem moderens alkoholmisbrug og forekomst af mishandling, omsorgssvigt, teenagegraviditet mv. (Christoffersen, 2000a; Christoffersen & Soothill, 2003a).
- Vold fra forældre forekom 4,5 gange oftere i familier med alkoholmisbrug end i familier uden, når alle andre faktorer holdes konstante (Christoffersen & Soothill, 2003a).
- Risikoen for udvikling af narkomani er særlig stor i de familier, der er præget af vold, misbrug og kriminalitet (Christoffersen, 2000a).
- Forældre, der indrømmer misbrug, gør det nemmere for barnet, da dette så ikke føler samme omfang af ”skyld” for forældrenes situation (Christensen, 1995).
- Mange børn reagerer ”passivt” ved at græde, blive ulykkelige eller lukke sig inde – i håb om, at forældrene skal se deres reaktion (Christensen, 1995).
- Fordi børnene forsøger at skjule omfanget af forældrenes alkoholproblemer, er det svært for dem at modtage hjælp. Det betyder, at det i mange tilfælde er ved at hjælpe forældrene, man hjælper børnene bedst (Christensen, 1995).

Christoffersen (1999), Christoffersen (2000b) samt Lier, Buhl-Nielsen & Knudsen (2001) beskriver risikofaktorer som følge af forældres psykiske sygdomme. Deres centrale resultater peger bl.a. på følgende:

- Christoffersens (1999) konklusion vedrørende forældres psykiske sygdomme er, at disse kun kunne forklare en lille del af de belastede

hændelser. Analysen viser, at det primært er andre belastninger, der er afgørende.

- Det generelt kan konkluderes, at barnets og den unges reaktioner på forældrenes psykiske lidelser afhænger af, om der i øvrigt er tilstrækkelige ressourcer i hjemmet til, at hjemmet kan tage vare på barnet. I de tilfælde, hvor forældrenes psykiske lidelser – eventuelt i kombination med andre belastninger – udløser anbringelse af barnet uden for hjemme, kunne man konstatere forøget risiko for alle de undersøgte reaktionsformer hos børnene, dvs. dødelighed, indlæggelse for psykiske lidelser, dom for vold, narkotikamisbrug, selvmordsforsøg samt sædelighedsforbrydelser mv. (Christoffersen, 1999).
- Faktorer, der øger risikoen for selvmordsforsøg i familier med teenagebørn, er: alkoholmisbrug, vold i familien, forældres domme, aftagende socialt netværk, psykiske sygdomme, arbejdsløshed og familieseparationer (Christoffersen, 2000b).
- Skizofrene forældre har reduceret indlevelsesevne i og forståelse for børnenes følelser og reaktionsmønstre, ligesom de depressive forældre i de depressive perioder udtrykte, at de ikke havde overskud til børnene (Lier, Buhl-Nielsen & Knudsen, 2002).
- Hos alle drenge i undersøgelsen forekom alvorlige længerevarende forstyrrelser i form af udadrettede adfærdsvanskeligheder, sociale kontaktvanskeligheder samt koncentrations- og indlæringsproblemer (Lier, Buhl-Nielsen & Knudsen, 2002).

Om sammenhængen mellem forældres arbejdsløshed og forekomsten af en række sociale belastninger finder Christoffersen (1996 og 2000c), at:

- langtidsledige har signifikant flere forekomster af helbreds- og familieproblemer samt destruktiv adfærd.
- børn, der vokser op i en familie med langtidsledighed, i højere grad oplever, at familien splittes, selvmord eller selvmordsforsøg, forældres hospitalsindlæggelse for psykiatriske og misbrugsrelaterede sygdomme, at forældrene udsættes for vold samt anbringelse uden for hjemmet.

- der hos børn af langtidsledige ses en overhyppighed af helbredsmæssige problemer, herunder i nogen grad også psykosociale reaktioner hos børnene (fx luftvejsinfektioner, ”maveonde”, dårligt definerede sygdomme, psykiatriske lidelser, ulykker samt hospitalsindlæggelse af sociale grunde).
- der findes en overhyppighed af kortere skolegang, manglende erhvervsuddannelse og arbejdsløshed blandt de længerevarende lediges børn som 27-årige.
- hvad angår rækkefølgen af henholdsvis ledighed og belastninger, viser resultaterne, at i de familier, der rammes af længerevarende ledighed, kan man det efterfølgende år iagttage en øget risiko for en række sociale og helbredsmæssige belastninger.

Christoffersens (2003b) undersøgelse af risikofaktorer, der kan lede til udvikling af voldelig adfærd som voksen, viser, at ni faktorer har signifikant betydning for denne tendens. Disse er: morens dom for en seksuel forbrydelse, mor der har været udsat for mishandling, barnets psykiske sygdom, barnets selvmordsforsøg, mishandling af barnet eller omsorgssvigt, barnets stofmisbrug, barnets manglende skoleuddannelse samt barnets arbejdsløshed.

Endelig ser Mehlbye (1995) på risikofaktorer som følge af forældres samlivsophør som led i en række andre sociale belastninger. Hun finder bl.a.:

- at ét år efter forældrenes brud registreres der i øget omfang problemer hos såvel børn som den forælder, børnene bor hos, set i forhold til året før bruddet. To år efter et brud ses signifikant færre problemer hos de voksne, men i modsætning til forældrene sker der ikke hos børnene et fald i andelen med problemer, hvilket tyder på, at de iværksatte hjælpeforanstaltninger har haft begrænset betydning for børnenes og de unges problemudvikling. Det er især drenge, som udviser problemer.
- at efterfølgende problemer typisk er sociale og faglige problemer i skolen samt besvær med manglende opmærksomhed og koncentration.

På baggrund af analysen peger Mehlbye (1995) for behov for følgende indsatser:

- Gensidig informationsudveksling mellem sagsbehandlere og fx pædagoger og lærere samt udvikling af alternative samarbejdsformer, hvad angår struktur og indhold mellem de professionelle og forældrene.
- Anonyme rådgivningsmuligheder, herunder anonyme støtte- og hjælpemuligheder i forbindelse med forældrenes samlivsophævelse.
- Udvikling af alternative støtte- og hjælpemuligheder til truede børn og unge.

RISIKOFAKTORER I FORHOLD TIL KONKRETE BEHANDLINGSTILBUD

Studierne, der analyserer risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud, har fokus på den betydning, børnenes tarv har i forældrenes behandlingsperiode, samt i hvilket omfang forældrenes behandling også har positiv effekt på børnenes situation, herunder ikke mindst deres risiko for at udvikle sociale problemer som følge af forældrenes problemer. De fire undersøgelser fremgår af nedenstående tabel 6.2.

Tabel 6.2

Undersøgelser, der beskriver risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Christensen (2000)	Børnefamilier med alkoholproblemer: En undersøgelse af familieinteraktion, forældres symptomer på psykiske belastninger, børnenes psykosociale tilpasning og forandringer i forbindelse med behandling	Risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud	Kvalitativ	Selvrapportering fra 81 alkoholikere og ægtefæller med i alt 103 børn
Christensen (1999)	Forældre i fængsel	Risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud	Kvalitativ	Interview med 24 indsatte, 9 nuværende eller tidligere

Lindholm (1999)	Børn i misbrugsfamilier: En evaluering af initiativer under Alkohol-lokalpuljen	Risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud	Kvalitativ	partnere/ægtefæller, 7 børn samt to bedstemødre Materiale fra projekter samt interview med projektmagere fra 6 projekter
Zobbe & Ertmann (2000)	Børn i familier med alkoholmisbrug: Pilotundersøgelse i Græsted-Gilleleje kommune	Risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud	Kombineret	Ikke nærmere specificeret

Tre af de fire undersøgelser i denne undergruppe drejer sig om forældre med misbrugsproblemer. I Christensens (2000) ph.d.-afhandling er fokus på børnefamilier med alkoholproblemer inden for alkoholbehandlingssystemet. Formålet er at belyse graden af psykosociale belastninger hos børnene, deres forældre og familierne som helhed samt at undersøge, hvordan børnenes tilpasning er relateret til forældrenes og familiens almenne funktion. Endelig er det målet at klarlægge, hvilke forandringer der sker med børnene, forældrene og familien i tiden efter forældrenes deltagelse i behandling på en alkoholbehandlingsinstitution. Lindholm (1999) evaluerer initiativer under Alkohol-lokalpuljen, herunder også projekter, der har haft til formål at formidle viden om misbrugets konsekvenser for børnene, mens Zobbe & Ertmann (2000) i et pilotstudie med kombineret metode søger at kortlægge og beskrive en eventuel gråzone bestående af børn, som vokser op med belastninger fra et alkoholmisbrug i familien, uden at der i barnets nærmeste omgivelser er opmærksomhed på dette.

Christensens (1999) undersøgelse søger ved kvalitative interview med 42 personer fra 24 familier at skaffe viden om familier, hvor en eller begge forældre er i fængsel. Denne viden skal danne grundlag for initiativer, der kan sikre disse familier og deres børn med relevant og målrettet støtte.

Hovedresultater

Også for studier af risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud er der en overvægt af studier vedrørende misbrug, idet tre ud af fire undersøgelser omhandler dette emne.

Christensens (2000) undersøgelse af behandling af børnefamilier med alkoholproblemer viser bl.a., at:

- interaktionen i familier med alkoholproblemer overordnet kan beskrives som rigid og kontrolorienteret med uklar kommunikation og med et følelsesmæssigt klima præget af angst, fjendtlighed og depression. Familierne er ikke så dysfunktionelle som klinisk forstyrrede familier.
- i tiden efter behandling fik børnene det bedre på adfærdsproblemer og symptomer på ADHD. Ægtefællerne fik det bedre med hensyn til depression, mens der ikke blev fundet forbedringer for alkoholkere, idet de fik det dårligere på fobisk angst. Heller ikke familieinteraktionen blev signifikant forbedret i tiden efter behandlingen.

Lindholm (1999) evaluerer en række initiativer under Alkohol-lokalpuljen. Her viser resultaterne om behandlingens konsekvenser for børn/unge bl.a., at:

- over for forældre/misbrugere har projekterne formidlet viden om misbrugets konsekvenser for børnene samt styrket dialog og ny rolle- og ansvarsfordeling i familien. Over for børnene har projektmålene bl.a. gået på verbalisering og almengørelse af barnets erfaringer, frisættelse af energi, opbygning af mestringsstrategier og etablering af ”pålidelige” voksenrelationer.
- metoden over for både børn og forældre har bestået af individuelle samtaler, samtaleterapi og socialpædagogiske forløb.
- både børn og forældre profiterer af deltagelse i samtaleterapi og socialpædagogiske aktiviteter. Med hensyn til adfærdsmæssige ændringer er det vanskeligt at konkludere noget, da de fleste samtalegrupper ophører ved projektperiodens udløb og kontakten til klienterne derefter gradvis ebber ud.

Zobbe & Ertmanns (2000) undersøgelse af de såkaldte gråzonebørn, dvs. børn i alkoholiserede familier, som myndighederne ikke kender til, viser, at ca. halvdelen af de børn, hvis forældre er brugere af amtets alkoholbehandlingssteder, kender hjemkommunen ikke noget til. Ved en sammenligning af børn, som kommunen kender til, og dem, kommunen ikke kender til, ses det, at gråzonebørnene er mindre socialt belastede end de

børn, som kommunen kender i forvejen. Den mindre belastningsgrad består bl.a. i, at forældrenes misbrug er knapt så massivt (ingen har fx blandingsmisbrug), at gråzonebørnenes forældre er bedre uddannede og næsten alle har tilknytning til arbejdsmarkedet, at færre mødre er alkoholikere, og at gråzonebørnene gennemgående er ældre end de børn, kommunen kender til i forvejen.

Den sidste undersøgelse om risikofaktorer i forhold til konkrete behandlingstilbud er Christensens (1999) analyse af børn, hvis forældre er i fængsel. Resultaterne om børnenes følelser omkring forældrenes arrestation og fængsling viser, at:

- mange børn føler sig alene med tanker og følelser i forbindelse med forældrenes arrestation. Myndighederne (og andre voksne) har tilsyneladende hverken tilstrækkelig viden eller nogle strategier for, hvad man gør, når der er børn til stede og børnenes anden forælder (typisk moren) selv kan være så chokeret, at det kan være svært for vedkommende at håndtere børnenes reaktioner.
- børnene reagerer positivt på at besøge forældrene i arresten.

På baggrund af analysen foreslår Christensen (1999) bl.a. følgende initiativer:

- Tilvejebringelse af kvantitative oplysninger om, hvor mange børn der er berørt af, at en betydningsfuld voksen er i fængsel.
- Tilvejebringelse af øget adgang til samvær og kontakt mellem børn og fængslede forældre.
- Udarbejdelse af informationsmateriale med konkrete råd og vejledning omkring problemer i forbindelse med en forælders fængsling.
- Mulighed for rådgivning af børn og familier.
- Mulighed for, at socialforvaltningerne kan få øget viden om forholdene i forbindelse med fængsling.
- Forankring af ansvaret i de regionale samråd (samarbejde mellem sociale myndigheder og kriminalforsorgens institutioner og afdelinger).

FAKTORER BAG MØNSTERBRUD

De to undersøgelser af faktorer bag mønsterbrud har fokus på de unge, der klarer sig ”på trods”. Det vil sige unge, der i deres opvækst har haft en massiv forekomst af risikofaktorer, men som ikke efterfølgende har udviklet egne sociale problemer.

Tabel 6.3

Undersøgelser, der kortlægger faktorer bag mønsterbrud

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Elsborg, Hansen & Hansen (1999)	Den sociale arv og mønsterbrydere	Kortlægning af faktorer bag mønsterbrud	Kvalitativ	Interview med 24 ”mønsterbrydere”
Lindgaard (2002)	Voksne børn fra familier med alkoholproblemer: Mestring og modstandsdygtighed	Kortlægning af faktorer bag mønsterbrud	Kvantitativ	Survey med 127 voksne fra alkoholfamilier

Elsborg, Hansen & Hansen (1999) er et generelt studie om brud med negativ social arv. Formålet med undersøgelsen, der har udgangspunkt i kvalitative interview med 24 ”mønsterbrydere”, er at kortlægge de centrale faktorer, som har bevirket, at de pågældende er blevet mønsterbrydere på trods af, at de i opvæksten blev karakteriseret som problembørn.

Lindgaard (2002) beskæftiger sig i sin ph.d.-afhandling specifikt med mønsterbrydere, der har klaret sig, selvom de er børn af alkoholikere. Ved brug af et survey med 127 voksne fra alkoholfamilier er der fokus på at identificere, hvad der karakteriserer disse tilsyneladende modstandsdygtige individer.

Hovedresultater

Fælles for Elsborg, Hansen & Hansens (1999) og Lindgaards (2002) undersøgelser af mønsterbrydende adfærd er, at de tager udgangspunkt i voksne, der har klaret sig godt på trods af en opvækst med mange sociale belastninger. De afgørende faktorer bag mønsterbryderadfærd minder i de to studier en del om hinanden. Blandt andet peger resultaterne på, at:

- skoleaktiviteter, uddannelse og arbejde, som har givet stabilitet i livet, har været identitetsopbyggende og har styrket mønsterbryderens selvbillede og dermed initieret en individuel mønsterbrydningsproces (Elsborg, Hansen & Hansen, 1999).
- mødet med en eller flere personer, der har støttet mønsterbryderen menneskeligt, har været af central betydning, ligesom mødet med et miljø funderet på et andet værdigrundlag ofte har haft den særlige betydning, at mønsterbryderen har set nye muligheder i livet (Elsborg, Hansen & Hansen, 1999).
- mønsterbrydere ofte har mødt sammenhold med andre, som har styrket selvværd og selvtillid og givet ny tro på livet (Elsborg, Hansen & Hansen, 1999).
- andre typer af påvirkninger er dem, der har provokeret mønsterbryderen til at vise sig selv og sine omgivelser, at de negative prognoser skulle manes i jorden. Desuden synes ønsket om og viljen til at tage livet i egne hænder at være en afgørende personlig egenskab hos mønsterbrydere (Elsborg, Hansen & Hansen, 1999).
- følgende beskyttende faktorer har indflydelse på barnets situation som voksen: opvækstfamiliens interaktion, social støtte i opvæksten, livsorientering, personlighedstræk, køn; mens følgende sårbarheds-skabende faktorer gør sig gældende: eget misbrug, søskende med andet misbrug, antal børn (Lindgaard, 2002).
- barnet, der klarer sig på trods, er karakteriseret ved: Konfliktniveauet i opvækstfamilien var lavt, ligesom der var stor tilfredshed med den sociale støtte i barndommen. Der var ingen eller kun få faglige og sociale problemer i skolen (Lindgaard, 2002).
- den samfundsmæssige indsats på social- og sundhedsområdet ikke har understøttet personerne til at blive mønsterbrydere. Indsatsen har været mangelfuld og har ikke taget udgangspunkt i de kommende mønsterbrydere som personer med store behov for opbakning og stabilitet. Der er snarere tale om, at personerne har formået at bryde med den sociale arv på *trods* af samfundets indsats (Elsborg, Hansen & Hansen, 1999).¹⁰

¹⁰ Her er det vigtigt at huske på, at interviewpersonerne er voksne, hvorfor en række foranstaltninger er opstået eller ændret, siden disse var børn eller unge.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Risikofaktorer i barndommen er en af de problemtyper, der i videste omfang anvender kvantitativ metode. På trods af den nogenlunde ligelige fordeling mellem kvalitativ og kvantitativ metode, synes det oplagt, at fremtidige studier i højere grad anvender en kombination af de to metoder, for på den måde bedre at kunne uddybe viden om risikoprocesser.

Tabel 6.4

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om risikofaktorer i barndommen.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
	Lindgaard (2002)	
Christensen (1995)	Christoffersen (1996)	
Christensen (1999)	Christoffersen (1999)	
Christensen (2000)	Christoffersen (2000a)	
Elsborg, Hansen & Hansen (1999)	Christoffersen (2000b)	
	Christoffersen (2000c)	
Lier, Buhl-Nielsen & Knudsen (2001)	Christoffersen & Soothill (2003a)	
Lindholm (1999)	Christoffersen, Francis & Soothill (2003b)	
Mehlbye (1995)		Zobbe & Ertmann (2000)

UNGES TRIVSELSPROBLEMER

Undersøgelser om problemer relateret til unges sundhed og trivsel ligger i periferien af opdragets definition af unges sociale problemer. Gennemgangen af litteraturen om sundhed giver et billede af et spirende forskningsområde, der ikke helt har foldet sig ud endnu. Derfor kan der af fremtidig forskning forventes undersøgelser, der også beskæftiger sig med det langsigtede og brede perspektiv og dermed kommer med bud på konsekvenserne af de sociale uligheder i forhold til unges trivsel.

I dette afsnit gennemgås en række undersøgelser om såvel unges sundhedsmæssige som psykosociale problemer, dvs. trivsel i et generelt perspektiv. I samme forbindelse refereres særskilte studier om mobning.

Studier om unges trivsel omhandler to hovedtemaer:

- Undersøgelser, der beskriver unges trivsel i social sammenhæng.
- Undersøgelser, der beskriver forekomsten af mobning.

UNGES TRIVSEL I EN SOCIAL SAMMENHÆNG

Undersøgelserne om unges trivsel fremgår af tabel 7.1.

Tabel 7.1

Undersøgelser, der beskriver unges trivsel i social sammenhæng.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Rasmussen, Due & Holstein (2000)	Skolebørnsundersøgelsen 1998 – Sundhed, sundhedsvaner og sociale forhold	Trivsel i social sammenhæng	Kvantitativ	5.205 skoleelever i 5., 7. og 9. klasse
Jørgensen, Holstein & Due (2004)	Sundhed på vippen: en undersøgelse af de store skolebørns sundhed	Trivsel i social sammenhæng	Kvantitativ	13.000 elever i alderen 11, 13 og 15 år

Jørgensen, Holstein & Due (2004) samler i en antologi en række artikler om unge, trivsel og sundhed med udgangspunkt i samme datasæt med i alt 13.000 elever i alderen 11, 13 og 15 år. Resultaterne i antologien stammer fra et internationalt projekt (HBSC-projektet¹¹), der har til formål at belyse børns og unges sundhed og trivsel. De resultater, der er refereret i denne sammenhæng, drejer sig om sociale uligheder i sundhed, mobning og trivsel, rygning og alkoholforbrug. Samme hensigt har Rasmussen, Due & Holstein (2000), der i en surveyundersøgelse med 5.200 skoleelever søger at give et samlet billede af børn og unges sundhedsvaner.

Hovedresultater

I Jørgensen, Holstein & Dues (2004) antologi samt Rasmussen, Due & Holsteins (2000) rapport ses en række resultater, der illustrerer en sammenhæng mellem sundhedsmæssig trivsel og forekomst af sociale problemer. De centrale resultater peger bl.a. på, at:

- der ses en klar social ulighed i trivsel og sundhedsadfærd, idet der er en langt større andel af børn og unge fra de lavere socialgrupper, som trives dårligt. Børn fra lavere sociale kår lider hyppigere af symptomerne hovedpine, mavepine, ondt i ryggen, ked af det samt besvær med at falde i søvn sammenlignet med børn fra bedre sociale kår.

11. HBSC står for Health Behaviour School Children.

- mobning er en helbreds- og trivselsmæssig belastning for de børn, der er involveret. Mobning har desuden den sociale slagside, at børn fra svage sociale baggrunde mobbes mere, hvilket resulterer i symptomer som hovedpine, mavepine, nervøsitet, søvnproblemer samt generelt dårligere humør sammenlignet med børn fra relativt bedre sociale baggrunde (Jørgensen, Holstein & Due, 2004).
- der ses en klar sammenhæng mellem rygning og andre typer af sundhedsadfærd. Således findes langt flere rygere blandt elever med stort alkoholforbrug, blandt elever, der dyrker ingen eller næsten ingen motion, ligesom der ses en sammenhæng med indtagelse af usund kost (Jørgensen, Holstein & Due, 2004).
- store dele af de 11-, 13- og 15-årige har sundhedsvaner, som på længere sigt kan skade deres helbred, og udviklingen i de seneste 15 år viser en klar forværring (Rasmussen, Due & Holstein, 2000).
- store mindretal af de 11-15-årige har alvorlige problemer med trivsel: 7 pct. er ikke glade for deres liv, 7 pct. føler sig ofte ensomme, 31 pct. synes selv, de er for tykke, 20 pct. føler sig nogle gange eller ofte hjælpeløse, 27 pct. føler sig nogle gange eller ofte udenfor, 28 pct. føler aldrig eller kun nogle gange selvtillid og omkring en tredjedel mangler afgørende aspekter i deres sociale netværk.
- der er ofte store forskelle i drenge og pigers trivsel, idet der på de fleste områder er flere piger end drenge, der ikke trives.
- resultaterne om unges alkoholvaner svarer fuldstændig til de resultater, der refereres under misbrugsdelen.

FOREKOMST AF MOBNING

De tre undersøgelser om mobning ses i tabel 7.2. nedenfor.

Tabel 7.2

Undersøgelser, der beskriver forekomst af mobning.

Forfatter	Titel	Centralt spørgs- mål	Metode	Datagrundlag
Frederiksen (2004)	Mobilmobning – børn, unge og deres mobiltelefo- ner: Et empirisk studie af moderne eksklusionsmekani- smer	Forekomst af mobning	Kombineret	546 elever på 6.- 10. klassetrin
Due, Holstein & Jørgensen (1999)	Mobning som sundhedstrussel blandt store skole- elever	Forekomst af mobning	Kvantitativ	Survey blandt 5.205 skoleelever i henholdsvis 5., 7. og 9. klasse
Willer & Hansen (2004)	Mobning 2004 – en undersøgelse i 7. klasse	Forekomst af mobning	Kombineret	1.360 elever

Due, Holstein & Jørgensen (1999) samt Willer & Hansens (2004) undersøgelser om mobning er problembeskrivende. De søger at afdække forekomsten af mobning blandt 10-15-årige skoleelever. Due, Holstein & Jørgensen (1999) har en trivsels-vinkel på deres undersøgelse. Ud over at beskrive omfanget af mobning analyserer de også forholdet mellem mobning og helbredsproblemer, vantrivsel og sundhedsadfærd. I begge undersøgelser anvendes kvantitativ metode.¹²

Frederiksens (2004) undersøgelser ser specifikt på fænomenet mobilmobning, dvs. hvor unge benytter mobiltelefoner til at mobbe hinanden. Studiet, der anvender kombineret metode og i alt ser på 546 6.-10.-klasseelever, afdækker forekomsten af mobilmobning.

Hovedresultater

Af Due, Holstein & Jørgensen (1999) samt Willer & Hansens (2004) undersøgelser vedrørende forekomsten af mobning blandt 10-15-årige skoleelever fås følgende resultater:

¹² Bemærk i øvrigt, at Due, Holstein & Schultz Jørgensens (1999) studie er en del af den internationale sundhedsundersøgelse HBSC, der også behandles i afsnit 5.

- I alt 25 pct. af eleverne blev mobbet flere gange i skoleåret, og 32 pct. mobbede andre (Due, Holstein & Jørgensen, 1999).
- Der er en sammenhæng mellem at blive mobbet og at mobbe andre. Jo mere man bliver mobbet, des større er sandsynligheden for, at man også selv mobber (Willer & Hansen, 2004).
- Mobning stiger med faldende socialgruppe (Due, Holstein & Jørgensen, 1999).
- Mobbeofrene havde en stærkt forhøjet forekomst af alle typer af problemer med helbred, trivsel og selvværd, men at de røg og drak mindre end ikke-mobbede elever (Due, Holstein & Jørgensen, 1999).
- Selve mobningen foregår oftest i skolegården eller klasseværelset, og det sker hyppigt i frikvartererne eller timerne (Willer & Hansen, 2004).
- Den typiske mobningsform er verbal (Willer & Hansen, 2004).
- Elever, hvis forældre begge er født uden for Danmark, er markant mere udsat for mobning end elever af forældre født i Danmark. Men de samme elever oplyser også at mobbe mere selv (Willer & Hansen, 2004).

Om mobilmobning finder Frederiksen (2004) bl.a., at:

- 53 pct. af eleverne i undersøgelsen har oplevet at modtage en ubehagelig besked, en ubehagelig opringning eller en besked med et ubehageligt indhold om en kammerat.
- negative handlinger på mobiltelefonen adskiller sig fra almindelig mobning ved at involvere langt flere elever.
- personer, der er involveret i mobilmobning, også i høj grad er involveret i almindelig mobning, men at mobiltelefonen åbner op for, at flere kan blive udsat for eller deltage i negative handlinger.
- mobiltelefonen er med til at ændre mobningsbegrebet fra et alle-mod-én-fænomen til et alle-mod-alle-fænomen. Samtidig bør mobilmobning i højere grad end traditionel mobning opfattes som et individualiseret fænomen.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Af tabel 7.3. fremgår det, at studier vedrørende unges trivselsproblemer i overvejende grad har en kvantitativ tilgang. Dog benytter to undersøgelser kombineret metode, men i begge studier ses en kraftig dominans af kvantitativ metode.

Hvad angår studierne vedrørende mobning, så kunne brug af kvalitativ metode være en fordel, idet forekomsten af mobning i nogen grad synes belyst, mens der endnu synes at være ubesvarede spørgsmål angående indsatser i forhold til mobning. Dette kunne brug af kvalitativ metode i høj grad medvirke til at råde bod på. Tilsvarende kunne en kvalitativ eller kombineret metodetilgang bidrage med viden om de sociale uligheder i sundhed og trivsel, som Jørgensen, Holstein & Due (2004) samt Rasmussen, Due & Holsteins (2000) undersøgelser dokumenterer eksistensen af.

Tabel 7.3

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om unges trivselsproblemer.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
	Due, Holstein & Jørgensen (1999)	Frederiksen (2004)
	Jørgensen, Holstein & Due (2004)	Willer & Hansen (2004)
	Rasmussen, Due & Holstein (2000)	

PSYKISKE PROBLEMER

Der er i alt 14 publikationer om psykiske problemer, hvilket er et beskedent antal sammenholdt med antallet af studier om eksempelvis kriminalitet. Publikationerne omhandler tre problemtyper: generelle psykiske problemer, selvmord og selvmordsforsøg samt risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser.

GENERELLE PSYKISKE PROBLEMER

Der er to studier om unges generelle psykiske problemer. I tabel 8.1 præsenteres de to studier kort.

Tabel 8.1
Studier om generelle psykiske problemer

Forfatter	Titel	Forskningsspørgsmål	Metode	Datagrundlag
Beckmann (1999)	Børn og unges trivsel.	Forebyggelse af psykiske problemer generelt	Kvantitativ	670 elever
Bryderup, Andsager & Nagbøl (2003)	Socialpædagogisk metodeudvikling. Forskningsevaluering af et fotoprojekt på Hjulmagerstien.	Behandlingsindsatser over for psykiske problemer generelt	Kvalitativ	21 unge og medarbejdere

I forhold til forskningsinteresse belyser det ene en behandlingsindsats og det andet forebyggelse:

- Behandlingsindsatser: Bryderup, Andsager & Nagbøl (2003) afdækker kvalitativt unge og medarbejders udbytte af et fotoprojekt på en døgninstitution for de unges psykosociale udvikling og medarbejdernes faglige og metodemæssige udvikling.
- Forebyggelse: Beckmann (1999) søger at udvikle et screeningsværktøj til at finde forstadier til psykiske fejludviklinger. Han undersøger kvantitativt et spørgeskema til at finde unge med forskellige grader af psykiske fejludviklinger blandt 670 elever i folkeskolen.

Hovedresultater

Beckmann (1999) viser med et spørgeskema til screening af unges psykiske problemer, at mange har problemer:

- Ca. 40 pct. har betydelige koncentrationsvanskeligheder i forhold til skolearbejdet.
- Ca. 30 pct. har manglende psykisk robusthed over for kritik.
- Ca. 20 pct. oplever et højt bekymringsniveau og begrænsninger som følge af tvangstanker eller – handlinger.
- Ca. 17 pct. oplever vanskeligheder i forbindelse med at kontrollere aggressive impulser.
- 11 pct. mistrives som følge af ensomhed og social isolation.

Ovenstående resultater indikerer, at der er behov for at forebygge unges psykiske problemer tidligt. Spørgeskemaet skal dog bearbejdes yderligere med henblik på at styrke reliabilitet og validitet yderligere.

Bryderup, Andsager & Nagbøl (2003) har undersøgt, hvordan en billedlig indfaldsvinkel til socialpædagogisk arbejde med unge med psykosociale problemer på en døgninstitution virker. Dialogen om de unges fotografier mellem unge og personale medvirker til at udvikle og aktivere de unges sproglige, følelsesmæssige, erkendelsesmæssige og sociale kompetencer. Herved synliggøres de unges kompetencer og netværk over for personalet. På denne baggrund vurderer forskerne, at foto kan være et godt redskab til at arbejde med de unges selverkendelse og udvikling af sociale netværk.

SELMORD OG SELMORDSFORSØG

Der er seks studier om unge, selvmord og selvmordsforsøg. I tabel 8.2 præsenteres de seks studier kort.

Tabel 8.2

Studier om selvmord og selvmordsforsøg blandt unge.

Forfatter	Titel	Forskningsspørgsmål	Metode	Datagrundlag
Agerbo, Nordentoft & Mortensen (2002)	Selvmod blandt unge: Familiemæssige, psykiske og socioøkonomiske risikofaktorer	Risikofaktorer for selvmord og selvmordsforsøg	Kvantitativ	Ca. 25.300 unge
Elsass m.fl. (2000)	Den kontekstfølsomme psykoterapi: Et kvalitativt studie af kombinationen af psykoanalytisk orienteret og kognitiv behandling af selvmordstruede unge, Kapitel 3 i Forebyggelse af selvmordsforsøg hos unge	Behandlingsindsatser over for unge, der har forsøgt selvmord	Kvalitativ	Videoptagelser af 4 unge i gruppeterapi
Høg, Isager, Skovgaard (2002)	Suicidaladfærd hos børn. En deskriptiv undersøgelse	Problembeskrivelse af selvmordsadfærd blandt børn og unge	Kombineret	126 børn og unge
Jessen, Andersen & Bille-Brahe (1996)	Selvmodstanker og selvmordsforsøg blandt 15-24-årige i det danske uddannelsessystem	Problembeskrivelse af selvmordsadfærd blandt unge	Kvantitativ	3.024 elever
Christoffersen, Poulsen, Nielsen (2003)	Attempted suicide among young people: Risk factors in a prospective register based study of Danish children born in 1966	Risikofaktorer for selvmordsforsøg	Kvantitativ	86.168 unge, fødselskohorte fra 1966
Zøllner (2002a)	Udsatte og sårbare unges signaler - set i et selvmordsforebyggelsesperspektiv	Problembeskrivelse af udsatte og sårbare unge med risiko for at forsøge selvmord	Kombineret	Survey: 581 elever Stile: 581

I forhold til forskningsinteresse belyser tre studier problembeskrivelse, forekomst og karakter af unges selvmord og selvmordsforsøg. To belyser primært risikofaktorer for selvmord og selvmordsforsøg, og et enkelt har undersøgt en behandlingsindsats.

Nedenfor er den nærmere forskningsinteresse og metode til afdækning præsenteret:

- Problembeskrivelse: Høg, Isager & Skovgaard (2002) og Zöllner (2002a) undersøger med en kombination af kvantitativ og kvalitativ metode henholdsvis forekomsten af selvmordsadfærd blandt børn fra 0-15 år ud fra en børnepsykiatrisk afdelings population og forekomsten af udsatte og sårbare unge med risiko for at begå selvmord blandt 581 elever i 7.-9. klasse, mens Jessen, Andersen & Bille-Brahe (1996) kvantitativt søger at afdække selvmordsadfærd blandt mere end 3.000 unge mellem 15-24 år.
- Risikofaktorer: Agerbo, Nordentoft & Mortensen (2002) og Christoffersen, Poulsen & Nielsen (2003) undersøger begge kvantitativt betydningen af bl.a. socioøkonomiske og psykiatriske faktorer for risiko for at begå selvmord blandt henholdsvis mere en 25.000 unge og en kohorte af unge fra 1966, hvoraf en mindre gruppe har begået eller forsøgt at begå selvmord, mens resten indgår som kontrolgruppe.
- Behandlingsindsatser: Elsass m.fl. (2000) afdækker kvalitativt selvmordstruede unges udbytte af henholdsvis psykoanalytisk og kognitiv terapi i forhold til at kunne håndtere selvmordstanker.

Hovedresultater

Studierne om unges selvmord og selvmordsforsøg viser generelt om problemets karakter og forekomst, at

- hyppigheden af selvmordsforsøg er 63 børn per 100.000 pr. år for børn under 15 år, der er henvist til ungdomspsykiatrisk behandling i Københavns Amt. Drengenes selvmordsforsøg er overvejende voldsomme og selvskadende fysiske handlinger, mens pigernes overvejende er forgiftning. Endvidere har de fleste af børnene en psykiatrisk diagnose: Drengenes diagnoser er primært opmærksomhedsforstyrrelser og blandede emotionelle og adfærdsmæssige forstyrrelser, mens pigernes primært er personlighedsforstyrrelser (Høg, Isager & Skovgaard, 2002)
- hyppigheden af selvmord og selvmordsforsøg udviser væsentlige kønsmæssige forskelle. Selvmord er tre gange så hyppige blandt unge drenge som blandt unge piger, og selvmordsforsøg er dobbelt så hyppige blandt unge piger som blandt unge drenge (Agerbo, Nordentoft & Mortensen, 2002; Christoffersen, Poulsen & Nielsen, 2003; Jessen, Andersen & Bille-Brahe, 1996).

- blandt 15-24-årige havde ca. 40 pct. mindst en gang tænkt på at begå selvmord, ca. 15 pct. udøvet selvskadende adfærd og knap 5 pct. forsøgt at begå selvmord. Selvmordsforsøg og selvskadende adfærd er mere udbredt på fri-, efter- og produktionsskoler end på HF, gymnasier, handelsskoler, højskoler og tekniske skoler (Jessen, Andersen & Bille-Brahe, 1996).
- ca. 20 pct. af eleverne i 7. til 9. klasse i en kommune i Ringkjøbing Amt er udsatte og sårbare og har derfor øget risiko for at begå eller forsøge selvmord. Det skyldes, at deres liv inden for det seneste år har været præget af mindst en af følgende risikofaktorer for at begå eller forsøge selvmord: omsorgssvigt, problemer i familien, social ydmygelse, anbringelse uden for hjemmet, problemer i skolen og selvskadende handlinger. De fleste af disse sårbare og udsatte elever er piger. De sårbare og udsatte elever lever i mindre grad med begge forældre, føler sig i større udstrækning ensomme, har i højere grad problemer med forældre og kammerater og lav status blandt kammeraterne i skolen. Ydermere har en del af disse unge overvejet selvmord, men uden at fortælle det til andre. De går i det hele taget meget alene med deres problemer og søger ikke hjælp (Zöllner, 2002a).

Forebyggelse af selvmord og selvmordsforsøg blandt sårbare og udsatte unge indebærer ifølge Zöllner (2002a) for det første, at voksne omkring de unge er opmærksomme på de signaler, som kan være tegn på, at den unge ikke finder, at livet er værd at leve. Det vil sige omsorgssvigt, problemer i familien, social ydmygelse, anbringelse uden for hjemmet, problemer i skolen og selvskadende handlinger. For det andet må der spørges ind til de unges tanker, idet de ikke selv gør opmærksom på deres problemer eller søger at løse dem. For det tredje må det tilstræbes at hæmme selvmordsadfærd bl.a. gennem de sårbare og udsatte unges visioner for det gode liv, som skal have en mere fremtrædende rolle i deres hverdag, og styrkelse af de unges venskaber og tryghed i familien.

I forhold til risikofaktorer viser studierne, at risikoen for at begå eller forsøge selvmord blandt unge stiger, hvis forældrene:

- har begået selvmord eller forsøgt selvmord,
- er døde af andre årsager eller

- har været indlagt på psykiatrisk afdeling (Christoffersen, Poulsen & Nielsen, 2003; Agerbo, Nordentoft & Mortensen, 2002; Jessen, Andersen & Bille-Brahe, 1996).

De unges socioøkonomiske baggrund har ingen væsentlig betydning for unges risiko for at begå selvmord efter kontrol for førnævnte (Agerbo, Nordentoft & Mortensen, 2002).

Risikoen for at begå selvmord eller selvmordsforsøg stiger også, hvis den unge:

- har forsøgt selvmord eller udøvet selvskadende adfærd,
- er psykisk syg,
- har været udsat for vold, seksuelle overgreb eller omsorgssvigt,
- har fysisk handicap eller
- ikke har folkeskoleeksamen (Christoffersen, Poulsen & Nielsen, 2003; Agerbo, Nordentoft & Mortensen, 2002; Jessen, Andersen & Bille-Brahe, 1996).

Elsass m.fl. (2000) viser, at behandling med kognitiv terapi af unge selvmordstruede piger, der har yret overvejelser om eller forsøgt selvmord, er mere virksom end psykoanalytisk terapi til at bearbejde tanker og erfaringer i forhold til selvmord og håndtering af selvmordstanker.

SPISEFORSTYRRELSER

Der er seks studier om unge og spiseforstyrrelser. Waadegaard har sammen med flere forskellige samarbejdspartnere gennemført flere undersøgelser af unge og spiseforstyrrelser. I tabel 8.3 præsenteres de seks studier kort.

Tabel 8.3**Studier om spiseforstyrrelser blandt unge**

Forfatter	Titel	Forsknings-spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Waaddegaard (1996)	Validering af spørgeskema til undersøgelse af forekomsten af risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser i Danmark	Forebyggelse af spiseforstyrrelser blandt unge	Kombineret	Survey: 1.241 elever Interview: 91
Waaddegaard (1997)	Forståelsesmodel vedrørende unges spiseforstyrrelser	Forebyggelse af spiseforstyrrelser blandt unge	Kvalitativ	Interview: 100
Waaddegaard (2002a)	Risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser blandt danske kvinder	Risikofaktorer for udvikling af spiseforstyrrelser	Kvantitativ	2.876 personer
Waaddegaard (2002b)	Risk behaviour related to eating disorders among Danish Adolescents. Ph.d.-afhandling	Risikofaktorer for udvikling af spiseforstyrrelser	Kombineret	Survey: 2.094 elever Interview: 91 elever
Waaddegaard & Petersen (2002)	Dieting and Desire for Weight Loss among Adolescents in Denmark. A questionnaire Survey	Risikofaktorer for udvikling af spiseforstyrrelser	Kvantitativ	2.094 elever
Waaddegaard, Thoning, Petersen (2003)	Validation of a Screening Instrument for Identifying Risk Behaviour Related to Eating Disorders	Forebyggelse af spiseforstyrrelser blandt unge	Kvantitativ	Survey: 2.094 elever

Forskningsinteressen er i tre studier rettet mod risikofaktorer for udvikling af spiseforstyrrelser og i de andre tre mod forebyggelse af spiseforstyrrelser. Nedenfor beskrives problemstilling og metode:

- Risikofaktorer: Waaddegaard (2002b) afdækker med en kombination af kvalitativ og kvantitativ metode danske unges risikofaktorer for udvikling af spiseforstyrrelser blandt mere end 2.000 elever i folkeskole og gymnasier, hvoraf 91 efterfølgende er interviewet. De to andre studier belyser risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser kvantitativt i forhold til danske kvinder (Waaddegaard, 2002a) og elever i gymnasier og folkeskoler (Waaddegaard & Petersen, 2002).

Studiet af Waaddegaard (2002b) og Waaddegaard & Petersen (2002) bygger på samme kvantitative undersøgelse.

- Forebyggelse: De tre studier er primært rettet mod at udvikle et screeningsværktøj til at finde forstadier til udvikling af spiseforstyrrelser. Waaddegaard (1996) søger først gennem et kombineret kvantitativt og kvalitativt studie af 1.241 elever, hvoraf 91 interviewes, at udvikle et screeningsværktøj til forstadier til spiseforstyrrelser. Dette arbejde følges dernæst op af et kvalitativt studie (Waaddegaard, 1997) med 100 unge med fokus på yderligere kvalificering af screeningsværktøjet og forslag til forebyggende aktiviteter. Endeligt bearbejdes screeningsværktøjet yderligere gennem et opfølgende kvantitativt studie af mere end 2.000 elever med fokus på forekomsten af egentlige spiseforstyrrelser blandt henholdsvis raske og unge i risiko for udvikling af spiseforstyrrelser tre år senere (Waaddegaard, Thoning & Petersson, 2003).

Hovedresultater

Waaddegaard har sammen med flere samarbejdspartnere gennemført flere undersøgelser af unges risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser med henblik på at udvikle et screeningsredskab til forebyggelse af udvikling af spiseforstyrrelser blandt unge. Nedenfor gennemgås de seks undersøgelser.

Unge med risiko for at udvikle spiseforstyrrelser er karakteriseret ved problematisk:

- kropsopfattelse,
- spisevaner,
- adfærd i forhold til vægtregulering,
- selvevaluering og
- kontakt til venner og familie.

Disse problematiske forhold er relateret til unges udvikling af identitets- og selvværdsfølelse, modenhed og evne til at mestre pubertetsalderens fysiske og psykiske udvikling. De forsøger at styrke selvtilliden og selvverdet ved at slanke sig og blive kønnere (i egne øjne). Gennem denne kontrol over egen spisning føler de kontrol over eget liv (Waaddegaard, 1996, 1997, 2002b & 2003).

Blandt de unge mellem 14 og 24 år har 29 pct. af pigerne og 2,5 pct. af drengene risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser i form af ovenstående karakteristika. Denne uhensigtsmæssige adfærd indebærer en øget risiko for at udvikle egentlige spiseforstyrrelser. Andelen af unge med risikoadfærd stiger med alderen, idet der blandt 18- og 19-årige er flest med risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser. Endelig har mellem 3 og 5 pct. af pigerne og 0,5 pct. af drengene egentlige spiseforstyrrelser (Waaddegaard, 1996).

Risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser og senere egentlige spiseforstyrrelser er:

- opfattelse af dårligt helbred og overvægt (uafhængigt af reel overvægt),
- højt medicinforbrug,
- hyppigt stress,
- hyppig lægekontakt,
- rygning og
- højt alkoholforbrug (Waaddegaard, 2002a).
- Social klasse er ikke af betydning for risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser (Waaddegaard, 2002b).

Waaddegaard m.fl. (1996, 1997, 2002a, 2002b, 2002, 2003) har udviklet og testet et spørgeskema til forebyggelse af risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser blandt danske elever i folkeskole og ungdomsuddannelserne. Spørgeskemaet kan via otte spørgsmål indkredse unge, der er henholdsvis raske, i risiko for at udvikle spiseforstyrrelser og syge. Grænsen for risikoadfærd sættes ved tre risikosvar af otte. Mindst to ud af tre unge viser sig ved opfølgende interview at være kategoriseret korrekt i forhold til at være rask, i risiko eller syg.

En follow-up-undersøgelse små tre år senere viser, at der blandt de unge med risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser først i 1996 har seks gange så mange udviklet egentlige spiseforstyrrelser, i forhold til gruppen af raske sidst i 1998 (Waaddegaard & Petersen, 2002). Dette bekræfter, at de unge med risikoadfærd også i højere grad udvikler egentlige spiseforstyrrelser end raske unge.

Af generelle forebyggende initiativer over for unge i folkeskole og ungdomsuddannelser foreslås emner som selvværd og tolerance samt pubertetsudvikling med fokus på psykiske og fysiologiske emner. Sidst-

nævnte er relevant som følge af de unges begrænsede viden om øget vægt og fedtdeponering som en naturlig del af kroppens udvikling i puberteten (Waaddegaard, 1997).

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Refleksionerne over metodeanvendelsen for studierne om unges psykiske problemer sker samlet for de tre problemtyper for at give et overblik over de anvendte metoder for temaet samlet.

Metodeanvendelsen i forhold til forskning i unges psykiske problemer er varieret, idet tre undersøgelser anvender kvalitativ metode, syv kvantitativ metode, og fire kombinerer kvantitativ og kvalitativ metode, jf. tabel 8.4. I forhold til forskningsinteresse afdækkes:

- Problembeskrivelse, omfang og karakter af psykiske problemer og selvmord gennem både kvantitativ og kvalitativ metode, idet ét studie anvender kvantitativ metode og to kombinerer kvalitativ og kvantitativ metode.
- Risikofaktorer hovedsageligt gennem kvantitativ metode, idet fire studier anvender kvantitativ metode og ét anvender kombinerede metoder.
- Behandlingsindsatser alene gennem kvalitativ metode, idet de to studier begge anvender kvalitativ metode.
- Forebyggelse gennem såvel kvantitativ som kvalitativ metode, idet ét studie anvender kvalitativ metode, to anvender kvantitativ metode og ét anvender kombinerede metoder.

Tabel 8.4

Sammenhæng mellem forskningsinteresse og metode for studier om psykiske problemer.

Forskningsspørgsmål	Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Problembeskrivelse af psykiske problemer eller selvmord		Jessen, Andersen & Bille-Brahe (1996)	Høg, Isager & Skovgaard (2002) Zøllner (2002)
Risikofaktorer for selvmord eller spiseforstyrrelser		Agerbo, Nordentoft & Mortensen (2002) Christoffersen, Pouslen & Nielsen (2003) Waaddegaard (2002a) Waaddegaard & Petersen (2002)	Waaddegaard (2002b)
Behandlingsindsatser over for psykiske problemer eller selvmord	Bryderup, Andsager & Nagbøl (2003) Elsass (2000)		
Forebyggelse af psykiske problemer eller spiseforstyrrelser	Waaddegaard (1997)	Beckmann (1999) Waaddegaard, Thoning & Petersen (2003)	Waaddegaard (1996)

Blanding af kvalitativ og kvantitativ metode til belysning af beskrivelse af psykiske problemer eller selvmord og forebyggelse af psykiske problemer er relevant. Det er ligeledes relevant, at risikofaktorer for udvikling af spiseforstyrrelser eller for at begå/forsøge selvmord hovedsageligt er afdækket med kvantitativ metode.

I forhold til belysning af behandling af psykiske problemer eller selvmord er det en mangel, at der kun er anvendt kvalitativ metode. Kvalitativ metode er velegnet som en del af effektstudier, hvis behandlingsforløbet og brugersynspunkter skal opfanges. Kvalitativ metode er imidlertid utilstrækkelig til måling af effekter. Det er derfor vigtigt, at der i undersøgelser, der tilstræber at indkredse effekter af en given indsats, sker en metodeudvikling, så kvantitative målinger af unges udfald på de udvalgte effektmål kan gennemføres på en metodologisk nuanceret måde – eksempelvis med målinger, før behandlingen sættes i værk, og efter behandlingen er tilendebragt.

OVERVÆGT

Overvægt er endnu et emne, som befinder sig i periferien af projektopdragets afgrænsning. Men set i lyset af, at der i de seneste årtier er konstateret en kraftig stigning i forekomsten af overvægt og fedme blandt unge, er emnet taget med. Det forventes, at den øgede forekomst på sigt vil lede til sociale problemer for de berørte unge. Studierne om overvægt ses i nedenstående tabel.

OVERVÆGT BLANDT UNGE

Tabel 9.1

Undersøgelser, der beskriver forekomst af overvægt.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Lindelof (2005)	Overvægtige børn og deres forældres oplevelse og forståelse af barnets overvægt	Forekomst af overvægt blandt børn og unge	Kvalitativ	Interview og observation af 60 børn samt interview med 37 forældre
Pearson (2005)	Stigning i overvægt og fedme blandt københavnske skolebørn i perioden 1947-2003	Forekomst af overvægt blandt børn og unge	Kvantitativ	Ikke specificeret

Petersen, Rasmussen & Madsen (2002)	Danske skolebørns BMI	Forekomst af overvægt blandt børn og unge	Kvantitativ	Oplysninger fra skolelægen om 3.371 skolebørn
-------------------------------------	-----------------------	---	-------------	---

Tre studier beskæftiger sig med forekomsten af overvægt eller decideret fedme. To af disse studier er kvantitative. Det drejer sig om Petersen, Rasmussen & Madsen (2002), der med en population på 3.400 skoleelever sammenligner Body Mass Index (BMI) hos danske skolebørn i perioden 1971/72 til 1996/97, samt Pearson (2005), der med brug af journaloplysninger fra Københavns Kommunes Sundhedstjeneste beskriver udviklingen i overvægt og fedme fra 1947 til 2003. Endelig søger Lindelof (2005) i sit kvalitative studie at opnå viden om, hvordan overvægtige børn og deres forældre oplever og forstår barnets overvægt.

Hovedresultater

Resultaterne af undersøgelserne om overvægt blandt børn og unge peger alle i samme retning: Nemlig at forekomsten af overvægt er stigende over de undersøgte generationer. Petersen, Rasmussen & Madsen (2002) samt Pearsons (2005) undersøgelser viser bl.a., at:

- forekomsten af overvægt og fedme er steget for både drenge og piger ved ind- og udskoling over årene, og at det specielt er efter 1975, at kurven stiger stejlt (Pearson, 2005).
- de tunge er blevet tungere, mens stigningen i BMI ikke er så markant for den lette halvdel af populationen (Pearson, 2005).
- det gennemsnitlige BMI i perioden 1947-2003 steg med 1,5 for 14-16-årige piger svarende til en gennemsnitlig vægtstigning på 4 kg, og med 2,6 for 14-16-årige drenge svarende til en gennemsnitlig vægtstigning på 8 kg, når der justeres for stigning i højden (Pearson, 2005).
- i 1996/97 havde drengene fra 8-årsalderen og pigerne fra 7-årsalderen højere BMI end i 1971/72 både gennemsnitligt og for de høje percentiler. Stigningen er størst for de høje percentiler, hvilket betyder en stigning i forekomsten af overvægt (Petersen, Rasmussen & Madsen, 2002).
- som 14-16-årige er 7,4 pct. af drengene og 10,4 pct. af pigerne overvægtige, mens de tilsvarende tal for 1971/72 var 2,3 pct. af drengene og 3,9 pct. af pigerne (Petersen, Rasmussen & Madsen, 2002).

- for 14-16-årige drenge viste gennemsnitlig BMI en negativ sammenhæng med morens socioøkonomiske placering (Petersen, Rasmussen & Madsen, 2002).

Lindelofs (2005) undersøgelse af børn og forældres forståelse af barnets overvægt viser bl.a., at:

- selvom alle familier vidste, at overvægt helt eller delvist er et resultat af forkerte kost- og motionsvaner, så ses en klar tendens til, at familier fra lavere sociale kår mener, at netop deres barns overvægt skyldes andre faktorer.
- der ses et sammenfald mellem de forældre, der så deres barns overvægt som resultat af forkerte kost- og motionsvaner, og ønsket om at få barnet til at tabe sig, idet disse forældre anså barnets vægt som et stort problem og brugte mange ressourcer på at støtte barnet til vægttab.
- de familier, der betragtede barnets vægt som resultat af forkerte kost- og motionsvaner, havde lettere ved at ændre på kostvanerne, og hos flere familier sås vægtreduktion.
- alle de børn, der havde tabt sig hjemme (dvs. ikke havde været på fx Julemærkehjem), kom fra familier, der havde brugt megen energi på at få barnet til at tabe sig.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Tabel 9.2

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om overvægt.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Lindelof (2005)	Pearson (2005) Petersen, Rasmussen & Madsen (2002)	

Studierne dokumenterer, at unges overvægt er et stigende problem. Der er imidlertid behov for undersøgelser, som i højere grad kombinerer kvantitativ og kvalitativ metode og afdækker dybden i den stigende overvægt blandt børn og unge.

SOCIAL ULIGHED I UDDANNELSE

Uddannelse er et af de klassiske socioøkonomiske emner i forbindelse med unges sociale problemer. De undersøgelser om uddannelse, som er med i forskningsoversigten, drejer sig om uddannelse som inddelingskategori.

Undersøgelserne under problemtypen social ulighed i uddannelse kan opdeles i: undersøgelser, der beskriver unge uden uddannelse eller unge, som afbryder en uddannelse, og undersøgelser, der undersøger faktorer bag negativ social ulighed i forbindelse med uddannelse.

UNGE UDEN UDDANNELSE ELLER UNGE SOM AFBRYDER EN UDDANNELSE

Undersøgelserne om unge uden uddannelse drejer sig hovedsageligt om unge, der havner i den såkaldte restgruppe,¹³ enten fordi de ikke går i gang med en uddannelse, eller fordi de falder fra en påbegyndt uddannelse. De seks studier fremgår af tabel 10.1.

¹³ Det vil sige uden en kompetencegivende uddannelse efter grundskolen.

Tabel 10.1

Undersøgelser, der beskriver unge uden uddannelse eller unge, som afbryder en uddannelse.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensen, Bøg, Jensen & Nielsen (1997)	Unge uden uddannelse	Beskrivelse af unge uden uddannelse	Kombineret	Interview med 32 unge og 16 vejledere, forstandere mv. Survey blandt 6.500 unge
Jensen (2004)	Etniske minoritetsunges frafald fra erhvervsuddannelserne	Beskrivelse af unge uden uddannelse	Kvalitativ	Centrale personer, der tager sig af frafald på ungdomsuddannelser er blevet interviewet i to kommuner
Jensen & Jørgensen (2005)	"Det vigtigste i livet er at få en uddannelse" – undersøgelse af etniske minoritetsunges frafald på erhvervsuddannelserne	Beskrivelse af unge uden uddannelse	Kvalitativ	Interview med 24 unge, 18 forældre samt med studievejledere og nøglepersoner på virksomheder. Kontakt og dialog med 131 unge
Mehlbye, Hagensen & Halgreen (2000)	Et frit valg? Unges overgang fra grundskolen til ungdomsuddannelserne – om danske unge og unge fra etniske minoriteter	Beskrivelse af unge uden uddannelse	Kombineret	825 unge fra fire kommuner
Pedersen & Aarkrog (2002)	Udmeldelse, frafald og omvalg på hhx og htx i skoleåret 2001-2002	Beskrivelse af unge uden uddannelse	Kvalitativ	884 htx-elever samt 545 hhx-elever
Jensen, Holm & Mogensen (1997)	Valg og veje i ungdomsuddannelserne	Beskrivelse af unge uden uddannelse	Kvantitativ	Survey blandt 8.500 unge

Jensen, Holm & Mogensen (1997) beskriver restgruppeproblematikken bredt, idet de undersøger en større gruppe unge i alderen 17-25 år med henblik på at belyse, hvilken betydning holdninger til uddannelse, arbejde osv. har for sandsynligheden for at gennemføre en uddannelse. Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensen, Bøg, Jensen & Nielsen (1997) anvender samme datagrundlag til en mere specifik undersøgelse af de unge uden uddannelse, hvor der i analysen skelnes mellem tre grupper af unge: dem, der afbryder en uddannelse med en anden uddannelse for øje; dem, der afbryder en uddannelse uden et andet uddannelsesperspektiv; samt dem,

som slet ikke påbegynder en uddannelse efter grundskolen. Ved brug af kombineret metode belyser Mehlbye, Hagensen & Halgreen (2000) også barrierer for, at unge gennemfører en ungdomsuddannelse, blot med særligt fokus på unge fra etniske minoriteter.

Pedersen & Aarkrog (2002) samt Jensen (2004) og Jensen & Jørgensen (2005) fokuserer på problemer med frafald på ungdomsuddannelser. I Pedersen & Aarkrog (2002) er formålet med udgangspunkt i en kvantitativ analyse at opnå viden om årsagerne til udmeldelse fra htx og hhx i løbet af første studieår. I Jensen (2004) belyses ved anvendelse af kvalitative interview med centrale kommunale ansatte årsagerne til, at etniske minoritetsunge har et større frafald fra erhvervsuddannelser og htx sammenlignet med unge med dansk baggrund. Samme spørgsmål undersøges i Jensen & Jørgensen, hvor datagrundlaget er kvalitative interview, observationsstudier og workshops blandt 131 unge på erhvervsskoler, studievejledere og nøglepersoner i virksomheder.

Hovedresultater

I undersøgelserne findes en række fællestræk for unge, der havner i restgruppen. Faktorer, der kan vise sig afgørende for at havne i restgruppen, viser sig bl.a. ved, at:

- unge fra familier med lav indkomst har sværest ved at komme i gang med en ungdomsuddannelse. Desuden peger interviewene med de unge uden uddannelse på, at en række familiemæssige forhold som fx skilsmisse m.m. ser ud til at have betydning for de unges situation og deres indstilling til uddannelse (Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensén, Bøg, Jensen & Nielsen, 1997).
- ringe boglige færdigheder i grundskolen øger sandsynligheden for, at de unge ikke kommer i gang med en ungdomsuddannelse, ligesom aflagte afgangsprøver efter 9. klasse er afgørende for tilbøjeligheden til at starte på en ungdomsuddannelse (Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensén, Bøg, Jensen & Nielsen, 1997).
- udskydelse af valg af uddannelse har en selvstændig negativ betydning for de unges chancer for at komme i gang med en ungdomsuddannelse (Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensén, Bøg, Jensen & Nielsen, 1997).

- mønsterbryderne er karakteriseret ved at have gode boglige færdigheder, og at grundskolen er afsluttet med 9. klasse. Desuden mener de, at uddannelse kan betale sig i forhold til arbejdsmarkedet, ligesom disse unge ofte er den ældste i en søskendeflok (Jensen, Holm & Mogensen, 1997).

I forhold til frafald fra en ungdomsuddannelse viser resultaterne af de læste undersøgelser bl.a., at:

- jo højere indkomst i familien, des mindre risiko for, at den unge afbryder, samt at unge fra brudte hjem har større sandsynlighed for at afbryde en ungdomsuddannelse (Jensen, Holm & Mogensen, 1997).
- der for de erhvervsgymnasiale uddannelser ses en tendens til, at mænd melder sig hyppigere ud end kvinder (Pedersen & Aarkrog, 2002).
- gennemsnitsalderen for udmeldte er højere end for ikke-udmeldte (Pedersen & Aarkrog, 2002).
- karaktergennemsnit fra grundskolen er lavere for udmeldte end for ikke-udmeldte, ligesom resultaterne viser, at elever med 10. klasse udmeldes hyppigere end elever med kun 9. klasse (Pedersen & Aarkrog, 2002).
- udbredte årsager til udmeldelse angives at være skoletræthed, at det faglige er for svært, sociale problemer med kammerater samt problemer med at komme overens med lærerne (Pedersen & Aarkrog, 2002).

Om årsagerne til frafald blandt unge fra etniske minoriteter viser Jensen (2004); Jensen & Jørgensen (2005); Mehlbye, Hagensen & Halgreen (2000) samt Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensen, Bøg, Jensen & Nielsen (1997), at:

- de unge, der falder fra erhvervsfaglige ungdomsuddannelser, kommer fra relativt dårlige socioøkonomiske forhold med forældre, der ikke har nogen uddannelse og er dårligt integrerede i det danske samfund (Jensen, 2004; Mehlbye, Hagensen & Halgreen, 2000).

- de unges erfaringer med grundskolen er præget af isolation i gruppen af andre unge med anden etnisk baggrund end dansk samt ringe fagligt udbytte af undervisningen (Jensen, 2004).
- de unges uddannelsesforløb synes afgjort i en tidlig alder, hvor der er tale om et samspil mellem ulige sociale baggrund, etnisk baggrund og køn (Mehlbye, Hagensen & Halgreen, 2000).
- unge fra etniske minoriteter på en række områder ikke er tilstrækkeligt socialt integrerede, hvilket kan virke hæmmende på deres uddannelsesforløb (Mehlbye, Hagensen & Halgreen, 2000).
- hovedårsagerne til frafald blandt etniske unge på erhvervsuddannelser er problemer med at finde praktikpladser samt problemer med de faglige krav på uddannelsen (Jensen & Jørgensen, 2005; Mehlbye, Hagensen & Halgreen, 2000; Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensen, Bøg, Jensen & Nielsen, 1997).
- der foregår en diskrimination på arbejdspladser og i det danske samfund, som har betydning for de unges frafald. Dog kan en stærk faglighed hos de etniske unge et stykke hen ad vejen kompensere for barriererne i medarbejderkulturen på virksomhederne (Jensen, 2004; Jensen & Jørgensen, 2005).

FAKTORER BAG SOCIAL ULIGHED

De fire undersøgelser om social ulighed og uddannelse har forskelligt udgangspunkt. Glavind (2003) beskriver med et stort antal registeroplysninger, i hvor høj grad den sociale sammensætning blandt skolernes elever er ulige, mens Mehlbye (2004) i sammenfatningen til undersøgelsen ”De Gode Eksempler” søger at klarlægge, hvad der kendetegner skoler, der formår at bryde med social ulighed, og hvor eleverne klarer sig bedre end forventet. Elsborg, Jensen & Seebergs (2005) undersøgelse belyser ved kvalitativ tilgang, hvordan unge fra uddannelsessvage hjem eller hjem uden tradition for uddannelse klarer sig i ungdomsuddannelserne med særlig henblik på spørgsmålet om at bryde social ulighed. Rosholm, Husted & Nielsen (2002) analyserer social mobilitet i et etnisk perspektiv, idet de med et større kvantitativt datagrundlag om bl.a. uddannelsesvalg undersøger, om den mislykkede integration af indvandrere fra mindre udviklede lande kan opvejes af integration over generationer.

Tabel 10.2

Undersøgelser, der undersøger faktorer bag negativ social ulighed i forbindelse med uddannelse.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Elsborg, Jensen & Seeberg (2005)	Muligheder for mønsterbrud i ungdomsuddannelserne	Faktorer bag social ulighed	Kvalitativ	Interview med 17 studievejledere og 16 mønsterbryderelever
Glavind (2003)	Det delte Danmark: Notat om social opdeling af skoler	Faktorer bag social ulighed	Kvantitativ	Registeroplysninger om samtlige børn, der var 0-17 år i 1982, 1997 og 2002
Mehlbye (2004)	Sammenfatning af undersøgelsen "De gode eksempler"	Faktorer bag social ulighed	Kombineret	Survey blandt skoleledere på 200 skoler, kvalitativ analyse på 15 skoler samt observationsstudier på tre udvalgte skoler
Rosholm, Husted & Nielsen (2002)	Integration over generationer? Andengenerationsindvandreres uddannelse og første job	Faktorer bag social ulighed	Kvantitativ	Datasæt bestående af alle andengenerationsindvandrere i Danmark samt stikprøve med 10 pct. af unge etniske danskere

Hovedresultater

Af Glavinds (2003) analyse af forekomsten af social ulighed på skoler i henholdsvis København, Odense, Århus og Ålborg fremgår det bl.a., at:

- den sociale opdeling af skolerne er størst i København.
- i perioden 1982 til 2002 er skævheden forværret, ikke mindst på grund af den etniske dimension, hvor elever med minoritetsbaggrund er koncentreret på bestemte skoler.
- skoler med mange elever med en svag hjemmebaggrund gennemgående får betydelige ekstra ressourcer.
- det har en selvstændig betydning, hvordan skolens sociale sammensætning er. Betydningen af, hvor belastet skolemiljøer er, er kun positiv, dvs. at den udelukkende gavner svage elever uden at hæmme stærke elever.

De to undersøgelser vedrørende mønsterbrud har henholdsvis et institutions- og et individperspektiv. Af Mehlbyes (2004) sammenfatning af "De Gode Eksempler", der har et institutionsperspektiv, fremgår det, at

følgende faktorer har betydning for, at en skole bliver ”højt præsterende”:

- Skolen har en klar og tydelig ledelse.
- Skolens aktiviteter er planlagte og velstrukturerede.
- Lærergruppen har stærkt teamsamarbejde.
- Skolens elevgruppe er velmotiveret.
- Skolens værdigrundlag står klart for alle og er velintegreret i skolens hverdagspraksis.
- Skolen har en praksis, hvor der lægges vægt på, at fagligt svage elever ikke udskilles fra fælles faglige aktiviteter.

På individplan peger Elsborg, Jensen & Seeberg (2005) på følgende faktorer som afgørende for mønsterbrud:

- Faglige problemstillinger, fx undervisningsdifferentiering, lærerteamsamarbejde, god respons fra lærere til elever, løbende evaluering osv.
- Personlige problemstillinger, fx muligheden for at støtte den enkelte elev med uddannelsesfremmed baggrund, herunder også støtte til forældre samt mulighed for etablering af velfungerede mentorordninger.
- Organisatoriske problemstillinger, fx indsatser på det institutionsmæssige niveau med fokus på at bidrage til skabelse af en ny, dynamisk læringskultur.

Resultaterne af Rosholm, Husted & Nielsens (2002) undersøgelse af etniske unges mulighed for mønsterbrud via vellykket integration viser bl.a., at:

- mislykket integration af indvandrere fra mindre udviklede lande kun i begrænset omfang kan opvejes af integration over generationer.
- der er en positiv effekt af, at efterkommere har gået i dansk skole, men da analysen samtidig viser, at den sociale arv er lige så stor for etniske unge som for danske, er forældrenes manglende uddannelse og arbejdsmæssige integration en hæmsko for de unges integration i uddannelsessystemet.

- Ud over social ulighed viser civilstand sig også at have betydning, idet ægteskab mindsker sandsynligheden for at opnå uddannelse, specielt hvis ægteskabet bliver indgået med en anden indvandrer.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Inden for problemtypen *Ulighed i uddannelse* er brugen af metode varieret, men specielt for studier om mønsterbrud kunne en øget brug af kvantitativ eller kombineret metode være oplagt, idet forekomsten af mønsterbryderadfærd herved kunne stå klarere.

Tabel 10.3

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om ulighed i uddannelse.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Elsborg, Jensen & Seeberg (2005)	Glavind (2003)	Andreasen, Jensen, Larsen, Mogensen, Bøg, Jensen & Nielsen (1997)
Jensen (2004)	Jensen, Holm & Mogensen (1997)	Mehlbye, Hagensen & Halgreen (2000)
Jensen & Jørgensen (2005)	Rosholm, Husted & Nielsen (2002)	Mehlbye (2004)
Pedersen & Aarkrog (2002)		

BOLIG

Der findes under unges sociale problemer kun to undersøgelser, der beskæftiger sig med sociale problemer i relation til bolig. Fælles for disse studier er, at de tager udgangspunkt i en problembeskrivende analyse af koncentrationen af resourcesvage unge i bestemte boligbyggerier.

Tabel 11.1
Undersøgelser vedrørende bolig.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Hummelgaard & Husted (2001)	Social og etnisk bestemt bosætning	Forekomst af koncentration af resourcesvage unge i bestemte boligområder	Kvantitativ	Registeroplysninger for 10 pct. af befolkningen samt alle etniske minoriteter fra mindre udviklede lande
Mehlbye (1997)	Er der problemer i ungdomsboligerne? En undersøgelse af en række ungdomsboligbebyggelser	Forekomst af koncentration af resourcesvage unge i bestemte boligområder	Kvantitativ	Survey for 367 ungdomsbebyggelser

Hummelgaard & Husted (2001) foretager en generel analyse af den geografiske og boligmæssige opsplitning af det danske samfund. De søger

specielt for etniske børn og unge at belyse, hvilken betydning det har at vokse op i et belastet boligområde. Mehlbye (1997) søger på baggrund af svar fra 367 ungdomsboligbebyggelser at vurdere, hvorvidt og i hvilket omfang der i ungdomsboligbebyggelser er tale om en koncentration af problemer, som skyldes forhold som uheldig beboersammensætning, dvs. høj koncentration af sociale svage og ubeskæftigede unge.

Hovedresultater

I undersøgelsen af social og etnisk bestemt bosætningen kommer Hummelgaard & Husted (2001) frem til følgende generelle konklusioner:

- De belastede boligområder fungerer i høj grad som lukkede kredsløb for de resourcesvage og etniske minoriteter, da de, der flytter fra et belastet område, ofte blot efterfølgende flytter til et andet.
- Noget tyder på, at det har forholdsvis ringe eller eventuelt ingen betydning for børn og unges fremtidige sociale situation at vokse op i et belastet boligområde i Danmark. Det skal dog nævnes, at forfatterne ikke har empirisk belæg for denne påstand.
- Unge fra etniske minoriteter ønsker at bo mindre koncentreret end deres forældre.

Mehlbye (1997) kommer frem til følgende beskrivelse af problemerne i forbindelse med ungdomsbebyggelser:

- 12 pct. af ungdomsboligerne er præget af mere eller mindre massive problemer.
- Det er karakteristisk for de problemramte ungdomsboliger, at de er præget af hærværk og misbrug, har et mindre godt fungerende beboerdemokrati, har konflikter mellem beboergrupperne, har mange beboerklager over bl.a. støj, renholdelse af området mv., har en høj flyttefrekvens og udlejningsproblemer, ikke har en høj bygningsmæssig standard samt af andre karakteriseres som socialt belastede.
- Boligerne bebos overvejende af enlige og helt unge med sociale problemer, som ikke har uddannelse eller beskæftigelse. Desuden har beboerne ofte fået boligen anvist af kommunen grundet ”særlige behov”, dvs. sociale og/eller personlige problemer og akut boligbehov.

- På baggrund af beskrivelsen af de belastede byggerier anbefales renoveringer, boligsociale aktiviteter samt beboerrådgivning.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Tabel 11.2

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om bolig.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
	Hummelgaard & Husted (2001) Mehlbye (1997)	

Hvad angår *Bolig* synes det oplagt, at der er brug for en kvalitativ vinkel på problemstillingen for at tegne et billede af udsatte unges refleksioner over egen boligsituation og vurdering af boligens konsekvenser for deres hverdagsliv samt ikke mindst give bud på egnede indsatser og forebyggende foranstaltninger i den forbindelse.

UNGE MØDRE

Unge mødre indeholder undersøgelser om tidlig graviditet og fødsel. Der findes ikke i studierne en klar definition af begrebet ”ung mor”, så det afhænger helt af den enkelte undersøgelse, hvor gammel en ”ung mor” er. I to af undersøgelseerne er det mødre under 20 år, mens et tredje studie opererer med en aldersgrænse under 22 år. Endelig er unge mødre i den sidste undersøgelse kvinder mellem 15 og 25 år.

Undersøgelseerne om unge mødre kan opdeles i to:

- Undersøgelser, der beskriver og analyserer forekomsten af unge mødre og teenagegraviditeter.
- Undersøgelser, der evaluerer særlige indsatser over for unge mødre.

FOREKOMSTEN AF UNGE MØDRE OG TEENAGEGRAVIDITETER

Undersøgelseerne af forekomst af unge mødre og teenagegraviditeter fremgår af tabel 12.1.

Tabel 12.1

Undersøgelser, der beskriver og analyserer forekomsten af unge mødre og teenagegraviditeter.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Christoffersen (2003c)	Teenage Motherhood and Induced Abortion among Teenagers – A Longitudinal Study of All 15 to 19 year Old Women Born in 1966	Forekomst af unge mødre og teenagegraviditeter	Kvantitativ	1.190 teenage-mødre samt 2.369 teenagere med provokeret abort

Den eneste undersøgelse, der beskriver og analyserer forekomsten af unge mødre og teenagegraviditeter, er Christoffersens (2003c) studie, der er en del af undersøgelsesrækken om risikofaktorer i barndommen.¹⁴ Med udgangspunkt i en fødselskohorte af kvinder født i 1966 belyser Christoffersen (2003c), hvorfor nogle unge kvinder vælger at blive teenagemødre, selvom de har haft adgang til effektiv prævention og provokeret abort. Ud over at undersøge forskellen på de teenagere, der vælger henholdsvis at få abort eller blive mødre, søger Christoffersen (2003c) at klarlægge, hvordan kvindernes sociale og psykosociale situation var i årene før deres graviditet.

Hovedresultater

Nygaard Christoffersens (2003c) undersøgelser viser, at der er en signifikant social gradient i forhold til forekomsten af teenagegraviditeter. Studiet identificerer en række faktorer, der øger risikoen for teenagegraviditet. Risikoen stiger, hvis:

- teenagerens forældre har misbrug eller er dømt for kriminalitet,
- kvindens mor selv var teenagemor, familien er splittet, den unges forældre er arbejdsløse eller ingen eller kun begrænset uddannelse har,

¹⁴ Jævnfør afsnit 1.4.

- teenageren har været udsat for vold, omsorgssvigt eller overgreb i barndommen, eller som teenager har været anbragt i pleje,
- teenageren har været hospitalsindlagt af psykiatriske grunde, eller hvis den unges forældre har personlighedsforstyrrelser, psykiske sygdomme, selvdestruktiv adfærd, eller har forsøgt selvmord,
- der har været en øget forekomst af vold i hjemmet eller vold mod teenageren i årene før den tidlige graviditet.

Desuden viser undersøgelsen, at forskellen på unge gravide kvinder, der vælger henholdsvis barnet eller abort, er, at de teenagere, der vælger at føde barnet, har en højere social risikoposition end gravide teenagere, der vælger abort.

EVALUERING AF SÆRLIGE INDSATSER OVER FOR UNGE MØDRE

Hoppe (2004), Kristiansen (1999) samt Pedersen & Elmers (1999) undersøgelser er alle evalueringer af indsatser over for unge og socialt udsatte mødre. Hoppes (2004) rapport er en evaluering af projektet ”Unge mødre – en ressourcegruppe”, hvis oprindelige formål var ”*at gøre de deltagende kvinder i stand til at bryde med en række negative selvforståelser fra deres tidligere liv og gøre dem i stand til at opbygge selvværd og kunne se sig selv som ressourceperson, som menneske, som mor og som arbejdskraft*”.

Kristiansen (1999) evaluerer et kommunalt tilbud til belastede unge mødre/familier om bl.a. mødregrupper samt rådgivnings- og vejledningstilbud i forhold til forælderrollen med specielt fokus på en etnisk dimension. Pedersen & Elmers (1999) rapport omhandler et tværfagligt og tværsektorielt projekt under Mødrehjælpen, hvis formål var at yde støtte til yngre gravide kvinder, hvis situation betød, at de og deres kommende barn kunne være socialt truet.

Tabel 12.2

Undersøgelser, der evaluerer særlige indsats over for unge mødre.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Pedersen & Elmer (1999)	Evaluering af mødrehjælpsprojekt for førstegangsfødende	Evaluering af indsats over for unge mødre	Kvalitativ	Ikke specificeret
Hoppe (2004)	Unge mødre – en ressourcegruppe: Et vidensproducerende udviklingsprojekt om mønsterbrydende indsats	Evaluering af indsats over for unge mødre	Kvalitativ	Interview og skriftligt materiale fra projekt, hvor 145 unge mødre har deltaget
Kristiansen (1999)	Tidlig indsats for unge gravide og unge mødre	Evaluering af indsats over for unge mødre	Kvalitativ	Interview med 8 mødre og en far samt 6 medarbejdere tilknyttet projektet

Hovedresultater

Resultaterne af evalueringerne af projekterne for unge mødre er overvejende positive. Der er under projektperioden sket synlige ændringer med de unge mødre på en række punkter. Hoppe (2004) definerer tre typer af ændringer:

- Ændring af personlige holdninger og værdier med fokus på, hvordan de unge mødre styrker deres evne til at overskue egen livssituation mv.
- Ændring af personlige relationer og nære sociale relationer. Fx ændret forældrekompetence med fokus rettet mod børnenes opvækst- og livssituation.
- Ændring af eksistensgrundlag i forhold til uddannelse, arbejde og bolig.

Hoppes (2004) resultater viser, at på flere af de nævnte punkter formår en del mødre at bryde nogle mønstre gennem deltagelse i projektet. Samme resultater kommer Kristiansen (1999) og Pedersen & Elmer (1999) frem til. De finder bl.a., at:

- det er lykkedes at motivere en stor del af kvinderne til at forsøge at ændre på deres situation (Pedersen & Elmer, 1999).
- familierne har opfattet projektgruppen som et netværk, og de vil gerne forlænge ordningen (Kristiansen, 1999).
- også de etniske mødre har været tilfredse med projektføreløbet, hvor de bl.a. har fået viden om børn og det danske samfund omkring børnene, hvorfor det kommunale projekt set i et integrationsperspektiv har været en vellykket (Kristiansen, 1999).

De tre undersøgelser giver en række anbefalinger til en forbedret fremtidig indsats over for unge mødre/familier. Det anbefales bl.a., at:

- målgruppen har behov for endnu mere støtte og vejledning (Kristiansen, 1999).
- hvis det skal lykkes at give gruppen af unge mødre bedre mulighed for at klare sig selv i fremtiden, kræver det en samlet og længerevarende indsats, hvor alle myndigheder støtter op omkring projektet og yder den hjælp, de er forpligtede til (Pedersen & Elmer, 1999).

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Metodeanvendelsen i studier om unge mødre fremgår af nedenstående tabel. Såvel risikofaktorer som forebyggelses- og behandlingsindsatser inden for emnet *Unge mødre* er veldokumenteret. Derimod kunne kvantitative studier, der beskriver den reelle forekomst samt udviklingen i problemet, være nyttige for det videre arbejde med foranstaltninger for unge mødre.

Tabel 12.3

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om unge mødre.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Hoppe (2004)	Christoffersen (2003c)	
Kristiansen (1999)		
Pedersen & Elmer (1999)		

PROSTITUTION

Der er kun to undersøgelser af unges prostitution på trods af, at det er et alvorligt socialt problem. Hermed er der meget begrænset viden om unges prostitution.

Tabel 13.1
Undersøgelser vedrørende prostitution.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Christensen (2003)	Unge og prostitution: Et overset problem	Forekomst af prostitution	Kombineret	Survey i 203 kommuner. Interview med personale på 10 døgninstitutioner
Lautrup (2002)	Unge i prostitution og lovgivning. Evaluering af straffelovens § 223a	Forekomst af prostitution	Kombineret	Survey med 557 voksne. Interview med 48 fra prostitutionsmiljøer, socialarbejdere og politiansatte.

De to undersøgelser af prostitution har begge en problembeskrivende tilgang. Hovedformålet er at beskrive forekomsten af prostitution blandt unge. Christensen (2003) belyser ved spørgeskemaer til kommuner samt

kvalitative interview med medarbejdere på døgninstitutioner omfanget af prostitution blandt unge mellem 13 og 21 år samt inddragelse af temaet prostitution i det pædagogiske arbejde på døgninstitutioner. Lautrup (2002) undersøger både kvalitativt og kvantitativt, om straffelovens § 223a har ændret befolkningens og personer i prostitutionsmiljøets opfattelse af ungdomsprostitution til fordel for den prostituerede på bekostning af kunden.

Hovedresultater

Christensens (2003) beskrivelse af prostitution blandt 13-21-årige indeholder bl.a. følgende resultater:

- De medvirkende kommuner har kendskab til 51 unge i prostitution, mens 477 unge vurderes i risikogruppe for at havne i prostitution. Heraf er 80 pct. piger, mens 6 pct. er etniske unge.
- Sammenlignet med de andre nordiske landes ungdomsprostitution vurderes kommunernes viden som mangelfuld, idet ungdomsprostitution må forventes at være mere udbredt, end tallene indikerer.
- Kommunerne har forudgående kendskab til mindst 80 pct. af de unge - eller deres familier - som er i prostitution eller i risikogruppen. Mindst 40 pct. af disse unge modtager en social indsats som følge af kommunens viden eller mistanke.
- På døgninstitutionerne arbejdes der ikke med prostitution i det pædagogiske arbejde. Personalets begrundelse er, at de unge udnyttes af andre, og at det dermed ikke er de unges ansvar, og at inddragelse af emnet i det pædagogiske arbejde derfor er irrelevant eller unyttigt.

Lautrups (2002) undersøgelse af holdningsændringer som følge af straffelovens § 223a peger bl.a. på:

- at målet med lovændringen ikke er opfyldt, hvilket betyder, at kriminalprævention, afkriminalisering af den unge, der sælger seksuelle ydelser, og kriminaliseringen af kunderne ikke er realiseret som følge af manglende kendskab til loven såvel i befolkningen generelt som blandt professionelle med tilknytning til prostitutionsmiljøet og blandt prostituerede,
- at professionelle og prostitueredes problemopfattelse gør, at ungdomsprostitution ses som et socialt problem, hvorfor sociale indsat-

ser og ikke straffeloven ses som det rigtige middel til at håndtere problemet.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Nedenstående tabel 13.2. viser anvendelsen af metode for studier vedrørende prostitution.

Tabel 13.2

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser vedrørende prostitution.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
		Christensen (2003) Lautrup (2002)

Som det ses af tabellen, er der udelukkende anvendt kombineret metode. Dette er i og for sig fornuftigt, men de to studier blotlægger desuden behovet for beskrivelse af forekomsten af prostitution blandt unge. Dette kunne et kvantitativt studie levere, hvilket kunne være af stor betydning for den videre forskning på området. Det vil gøre det lettere efterfølgende at målrette en kvalificeret indsats, ligesom effektstudier på området savnes.

KRIMINALITET

Kriminalitet er det største emne i forskningsoversigten med 33 publikationer. Publikationerne fokuserer på en række forskellige problemtyper og forskningsinteresser, ligesom de anvendte metoder også er varierede. De fleste publikationer er udgivet i 2001, 2002 og 2003. Publikationerne om kriminalitet omhandler fire problemtyper: generel kriminalitet,¹⁵ behandlingsindsatser over for kriminelle unge, overgreb mod børn og unge¹⁶ samt bandekriminalitet.

Først præsenteres studierne under hver af de fire problemtyper og deres hovedresultater. Herefter følger et afsnit om metoderefleksioner i forhold til alle studierne om unge og kriminalitet.

15. Generel kriminalitet refererer til studier, som beskriver eller forklarer unges kriminalitet samlet – uden særligt fokus på konkrete former for kriminalitet såsom vold, tyveri, røveri og trusler. Det er også studier om omstændighederne for, at unge begår kriminalitet eller opfattes som kriminelle. Et studie beskriver eksempelvis møderne mellem etniske unge og politi, hvor resultatet af møderne: ingenting eller anholdelser, bl.a. afhænger af mødets form.

16. Overgreb mod børn og unge omfatter fysiske, psykiske og seksuelle overgreb på børn og unge, der udføres af en ældre eller mere erfaren person.

GENEREL KRIMINALITET

Der er 13 studier om generel kriminalitet blandt unge. I tabel 14.1 præsenteres de 13 studier kort.

Tabel 14.1

Publikationer vedrørende unges generelle kriminalitet.

Forfatter	Titel	Forskningsspørgsmål	Metode	Datagrundlag
Ansel-Henry & Jespersen (2003)	Konflikt på gadeplan - når etnisk minoritetsungdom og politi mødes	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvalitativ	Observation og interview af unge og politi
Asmussen (2004)	Etniske grupper - kriminalitet og forebyggelse	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kombineret	Registerdata om kriminalitet og stamoplysninger Interview: 27 professionelle.
Balvig (2002)	Risikoungdom. Ungdomsundersøgelse 1999	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Survey: 1.270 elever
Dam (2002)	Utilpassede perspektiver. Unge moral, kriminalitet og oplevelser af sanktioner	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kombineret via aktionsforskningsmetoden	Survey: 52 unge. Interview: 52 unge
Henriksen (2002)	Kriminalitet blandt børn og unge i Valby og Kongens Enghave. Ofre og anmeldelser	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Survey: 1.181 elever
Kyvsgaard (1998)	Kriminel debut, kapitel 8 i 'Den kriminelle karriere'	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Registerdata om 333.742 mellem 15 og 26 år
Larsen (2001)	Kriminalitet blandt unge indvandrere og efterkommere 1999-1998	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Registerdata om kriminalitet og etnisk baggrund, særligt fokus på unge mellem 16 og 19 år
Madsen, Jacoby & Kramp (2001)	Alvorlig kriminalitet hos unge. Tyve års mentalobservationer af 15-17-årige i det storkøbenhavnske område	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Registerdata (psykiatrisk indlæggelse, død, kriminalitet) om 27 unge kriminelles udvikling over 20 års periode

Tabel 14.1 fortsat

Forfatter	Titel	Forsknings-spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Munk & Raun (1999)	Unge ofre for vold - en kortlægning af problemer og muligheder i Esbjerg	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kombineret	Survey: 41 pct. af praktiserende læger i Esbjerg Kommune Interview: 9 unge samt professionelle med relation til voldofre
Nissen (2000)	En effektundersøgelse af et kriminalpræventivt socialt færdighedsprogram for unge	Forebyggelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Psykosociale test på 34 unge
Olsen & Hansen (2001)	Kriminalprævention og integration på indre Nørrebro	Forebyggelse af generel kriminalitet	Kombineret	Registermateriale om sigtelser og henvisninger til socialcentre Interview: 38 professionelle med relation til kriminalitetsforebyggelse
Pedersen & Leleur (1999)	SSP-projekt Erhvervsmotivering - unge der kommer videre: Projekt rapport og slutevaluering, august 1997 - august 1999	Forebyggelse af generel kriminalitet	Kombineret	Survey: 40 unge Interview: 23 unge og 5 støttepersoner
Rådgivende Sociologer (2003)	Mobning og udvikling af kriminelle - et kendetegn ved skolen? Afsluttende rapport fra projektets faser 1-3	Problembeskrivelse af generel kriminalitet	Kvantitativ	Survey: 480 elever, 274 forældre og 62 lærere

Af de 13 studier er forskningsinteressen i de ti rettet mod problembeskrivelse. Heraf er fem større studier af forekomst og karakter af den generelle kriminalitet blandt unge: Balvig (2002) undersøger i et kvantitativt studie af mere end 1.200 elever udviklingen i ungdomskriminalitet fra 1989 til 1999 og de unges kriminelle aktivitet. Kyvsgaard (1998) undersøger kvantitativt sammenhængen mellem tidspunkt for kriminalitetsdebut og den fortsatte kriminalitets omfang og karakter gennem registerdata om mere end 300.000 unge mellem 15 og 26 år. Henriksen (2002) kortlægger kvantitativt kriminaliteten blandt knap 1.200 børn og unge. Asmussen (2004) søger med en kombination af kvantitativ og kvalitativ metode at beskrive kriminaliteten blandt indvandrere og efterkommere og baggrunden herfor. Larsen (2001) undersøger med registerdata sammenhængen mellem kriminalitet og national oprindelse med særligt fokus på unge mellem 16 og 19 år.

De resterende fem problembeskrivende studier om generel kriminalitet blandt unge er der ikke nogen fællesnævner for: Ansel-Henry & Branner Jespersen (2003) undersøger i et kvalitativt studie møderne mellem etniske unge og politi. Madsen, Jacoby & Kramp (2001) undersøger longitudinelt med registerdata opfølgende den kriminelle og psykiske udvikling over en 20-årig periode blandt en mindre gruppe af svært belastede kriminelle, der i 15-17-årsalderen blev mentalobserveret og dømt for kriminalitet. Munk & Raun (1999) belyser i et kombineret kvantitativt og kvalitativt studie ofre for ungdomsvold og deres behov for hjælp. Rådgivende Sociologer (2003) belyser kvantitativt knap 500 elevers mobbeadfærd og sammenhæng hermed til kriminel adfærd. Dam (2002) søger gennem kombineret kvalitativ og kvantitativ metode at karakterisere kriminelle unge gennem sammenligning med utilpassede og tilpassede unge. Studiet gør brug af aktionsforskningsmetoden, hvor målgruppen selv medvirker til dataindsamling.

I de sidste tre studier om generel kriminalitet er forskningsinteressen forebyggelse. Nissen (2000) undersøger kvantitativt effekten af et socialt færdighedsprogram for en gruppe unge og en kontrolgruppe over en toårig periode. Olsen & Hansen (2001) beskriver en kriminalpræventiv indsats over for marginaliserede unge drenge/mænd med anden etnisk baggrund på Nørrebro med kvantitative registerdata og kvalitative interview med medarbejdere. Pedersen & Leleur (1999) undersøger effekten af et SSP-projekt med støttepersoner og fokus på socialisering og uddannelse/erhvervsarbejde over for en gruppe af etniske unge. Under-

søgelsen kombinerer interview med støttepersoner og spørgeskemaer til 40 unge.

Hovedresultater

I forhold til kriminalitetens omfang, karakter og udøvere er følgende hovedresultaterne i studierne.

Balvig (2002) viser i Ungdomsundersøgelsen 1999, at der har været et betydeligt fald i kriminaliteten blandt 14-15-årige fra 1989 til 1999 over hele landet. Det vil sige, at der er færre unge, der begår kriminalitet, og dem, der begår kriminalitet, begår sjældnere kriminalitet. Eksempelvis er butikstyveri og vold stort set halveret.

Undersøgelsen viser også, at har en ung først begået kriminalitet gentagne gange, bliver kriminaliteten mere varieret, dvs. at jo flere tyverier den unge har begået, jo oftere har han begået vold og selv været udsat for vold. De mest kriminelle unge med gentagen kriminalitet bag sig udgør mellem 2 og 3 pct. af en ungdomsårgang. Denne gruppe er karakteriseret ved at have svært ved at få venner blandt ikke-kriminelle unge. Hermed er det følelsesmæssigt og socialt belastende at være ung med gentagen kriminalitet bag sig, hvilket måske er medvirkende til deres højere rusmiddelforbrug (Ibid.).

Drenge begår oftere kriminalitet end piger. Det generelle fald i unges erfarede kriminalitet fra 1989 til 1999 dækker et fald i kriminalitet blandt både drenge og piger (Ibid.). Mænd debuterer også tidligere med kriminalitet end kvinder. Eksempelvis debuterede halvdelen af de mænd, der som 27-årige er registreret for kriminalitet, inden de var 18 år. Blandt kvinder er der ikke samme stærke aldersrelaterede kriminalitetstilbøjelighed knyttet til piger under 18 år (Kyvsgaard, 1998). Kyvsgaard (1998) har undersøgt sammenhængen mellem tidspunkt for kriminalitetsdebut og omfang og art af den fortsatte kriminalitet. Her viser debutalder ikke at have sammenhæng med kriminalitetens fremtidige omfang og art.

I forhold til ungdomsvold i det offentlige rum viser Munk & Raun (1999), at den fortrinsvis finder sted i weekenderne om aftenen og natten. Ofrene er unge mænd. De har forskellige fysiske skader, men de færreste medfører ar eller varige mén. Psykisk påvirker hændelsen de unge, idet de ændrer adfærd i forhold til at gå ud om aftenen, har søvnproblemer, lav selvfølelse, og koncentrationsbesvær. Som med de fysiske skader aftager de psykiske problemer også med tiden.

Ovenstående kriminalitet er unges erfarede kriminalitet, og en del er ikke anmeldt til politiet. Anmeldelse undlades af forskellige grunde: Hændelsen anses ikke for alvorlig, trusler om vold forventer unge ikke, at politiet vil gøre noget ved, og ofrene kender gerningsmanden (Henriksen, 2002).

Den registrerede kriminalitet har fra 1994 til 1998 været faldende i Danmark. Faldet i kriminalitet ses også blandt unge danskere, eksjugoslaver og til dels unge fra Iran og Tyrkiet mellem 16 og 19 år. Unge indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande begår dog kriminalitet to til tre gange hyppigere end danskere og vestlige indvandrere og efterkommere i samme aldersgruppe (Larsen, 2001).

En opfølgende undersøgelse af svært belastede unge kriminelle mænd 20 år efter, at de som 15-17-årige var mentalundersøgt og dømt for kriminalitet, viser, at de var karakteriseret ved, at

- 22 pct. var døde og 11 pct. sindssyge, hvilket indikerer en betydelig overdødelighed og overhyppighed af sindssyge blandt denne gruppe sammenlignet med andre i samme aldersgruppe.
- 90 pct. havde fortsat deres kriminelle løbebane, og flere af de sædelighedskriminelle havde begået ny sædelighedskriminalitet.
- de fleste havde svære adfærdsproblemer i skolealderen, var opvokset under svære vilkår, fik ringe uddannelse, manglede tilknytning til arbejdsmarkedet og havde i højere grad et misbrug.
- retrospektivt fandtes der ikke nogen kriminalitetsforebyggende effekt af særforanstaltning frem for straf. Blandt andet fordi der mangler egnede institutioner med et relevant socialpædagogisk behandlingstilbud til svært belastede kriminelle unge mænd (Madsen, Jacoby & Kramp, 2001).

En undersøgelse af kriminelle, utilpassede og tilpassede unge foretaget af Dam (2002) viser, at de kriminaliserede unge ikke skiller sig ud, hvad moral angår, idet de også bliver kedede af det, når de pågribes og får dårlig samvittighed. De kriminelle unge har således ikke opbygget en alternativ moral i opposition til den alment accepterede moral i samfundet. Både de kriminelle, de utilpassede og de tilpassede unge forklarer motivationen for kriminalitet med underholdning, spænding og materielle behov. I lighed med de utilpassede unge færdes de kriminelle unge også mere i det offentlige rum end de tilpassede, som bruger mere tid i klubber og på

andre fritidsaktiviteter. Det særlige ved de kriminaliserede unge i forhold til både de utilpassede og utilpassede unge er, at:

- de har et mere fatalistisk forhold til fremtiden og beskeden tiltro til egen indflydelse på eget liv.
- de har mindre sympati for og føler sig mindre trygge over for offentlige autoriteter (såsom politi og andre myndighedspersoner). Her har de utilpassede lidt mere sympati og føler sig lidt mere trygge i relationer med offentlige autoriteter, mens de tilpassede har mest sympati og føler sig mest trygge i relationer med offentlige autoriteter.
- de har i højere grad traditionelle materialistiske værdier og ønsker derfor stort set alle at blive håndværkere.

En undersøgelse, af hvem der udsættes for kriminaliteten blandt børn og unge i Valby og Kongens Enghave, foretaget af Henriksen (2002) viser, at hver tredje ung har været udsat for kriminalitet i form af tyveri, røveri, vold eller trusler. Heraf havde hver anden været udsat for flere hændelser. Vold og røveri er mindst udbredt, idet henholdsvis 10 og 4 pct. har været udsat for disse former for kriminalitet. Kriminaliteten er hyppigst begået i skolen på hverdage.

De yngste elever i folkeskolen er mindre udsatte for kriminalitet end de ældre. Drengene er mere udsatte end piger, og unge med dansk baggrund er mere udsatte end unge med anden etnisk baggrund. Endelig er unge fra hjem med arbejdsløse forældre mindst udsat for kriminalitet, mens unge, der bor alene med deres mor i arbejde, er mest udsat (ibid.).

I forhold til etniske unge er deres og politiets fordomme over for hinanden en faktor, der påvirker formen og resultatet af deres møder. Ansel-Henry & Branner Jespersen (2003) har over nogle måneder fulgt henholdsvis politi og en gruppe etniske unges møder i det offentlige rum. De etniske unge tilbringer megen fritid på gaden, fordi de ikke er velkomne eller ikke oplever at høre til i flere forskellige sammenhænge eksempelvis i fritids- og ungdomsklubber. Derfor møder de oftere politiet end andre unge. De etniske unge opfatter på den anden side politiet som uprofessionelt og racistisk, idet de ofte stoppes om aftenen og natten uden at have begået kriminalitet. Derfor føler de ikke – med rette eller urette – at deres rettigheder respekteres. Politiet opfatter på den anden side de etniske unge som mere kriminelle end andre og stopper

derfor de etniske unge med en forventning om, at de har begået noget ulovligt. Disse gensidige fordomme gør, at nogle møder mellem etniske unge og politi udarter sig konfrontativt med anholdelser af de unge til følge. De unge bliver sure og irriteret over at blive stoppet uden grund, og politiet forventer at kunne finde kriminalitet blandt de etniske unge. Fordomme mellem etniske unge og nærpolti er dog mindre udbredte, fordi de kender hinanden.

I forhold til risikofaktorer for at begå kriminalitet øger det risikoen at være:

- ung,
- mand,
- socialt og økonomisk ringe stillet,
- komme fra et mindre udviklet oprindelsesland eller
- være efterkommer.

I forhold til indvandrere mellem 15 og 19 år og efterkommere mellem 15 og 29 år er disse grupper markant mere kriminelle end tilsvarende unge af dansk oprindelse, selv når der tages højde for de sociale og økonomiske forskelle. Den højere kriminalitet blandt efterkommere skyldes ifølge forfatteren formentligt, at de er mere frustrerede over at blive udsat for diskrimination (manglende arbejde/praktikplads) og stigmatisering i det land, de er vokset op i (Asmussen, 2004). Det skal bemærkes, at dette studie ikke har haft risikofaktorer som det centrale forskningsspørgsmål, jf. tabel 14.1.

I forhold til forebyggelse af generel kriminalitet blandt unge viser Dam (2002), Rådgivende Sociologer (2003) og Olsen & Pedersen (2001), at følgende virker:

- Styrkelse af de unges selvkontrol. De vil gerne ud af kriminalitet, men kan ikke altid styre deres temperament.
- En formålsrettet indsats med fokus på uddannelse, arbejde eller lektiehjælp, herunder samarbejde med praktikere i erhvervslivet – tømrer, elektrikere mv. – i forhold til arbejde.
- Samspil mellem de offentlige myndigheder og det nære sociale miljø, således at familie og vennegruppe inddrages i indsatsen både som mål og middel. Det er hensigtsmæssigt, fordi familie og vennegruppe ofte også består af individer med problemer, som må bearbejdes

for, at de – familie og vennegruppe – ændrer adfærd og dermed kan hjælpe den unge til at forandre sin adfærd. Det indebærer også, at anbringelses- og behandlingsforløb bør ske under hensyn til at kunne opretholde kontakt til venner og familie.

- En indsats målrettet elever, der mobber, fordi de er mere aggressive og mere kriminelle i form af (trusler om) vold og hærværk. Elever, der mobber, fungerer typisk dårligt socialt med klassekammerater, er mindre bekendt med de sociale spilleregler for samvær og klarer sig oftere dårligt fagligt i skolen.
- At der arbejdes på gadeplan med socialpædagogisk personale, der også kan træde til i forbindelse med kriminalitet og uro.

I forhold til forebyggelse af kriminalitet blandt unge indvandrere og efterkommere kræves herudover ifølge Asmussen (2004) og Prieur & Henriksen (2003):¹⁷

- at indsatsen iværksættes og udvikles i dialog med de unge.
- at der er (politi)støttepersoner, der kan etablere et tillidsforhold til den unge samt opbakning og voksenstøtte i forhold til uddannelse og erhverv.
- at de pædagogiske medarbejdere har et rimeligt kendskab til de unges kulturelle baggrund.

I forhold til unge med adfærdsvanskeligheder, personlighedsforstyrrelser og kriminel adfærd gav et toårigt behandlingsprogram med kognitiv teori bedre adfærdsmæssige og psykiske effekter end almindelig behandling/støtte. Adfærdsmæssigt reduceredes undersøgelsesgruppens misbrug og impuls gennembrud, mens de fik bedre sociale relationer med familie og venner. Psykisk udviklede undersøgelsesgruppen sig således, at de fik et mere komplekst og nuanceret, dvs. realistisk, syn på verden og deres egen livssituation, at de i højere grad så muligheder i sociale relationer og var blevet bedre til at styre deres følelser. I forhold til kontrolgruppen, der modtog almindelig behandling/støtte over de to år, var effekten af det toårige behandlingsprogram med kognitiv teori for undersøgelsesgruppens psykiske og adfærdsmæssige udvikling bedre, men ikke markant (Nissen, 2000).

¹⁷ Denne reference præsenteres i næste afsnit om behandlingsindsatser over for kriminelle unge.

Det er således social integration samt en kombineret indsats målrettet både den unge selv, familien og vennekredsen, som er de vigtigste omdrejningspunkter, i forbindelse med en kriminalitetsforebyggende indsats over for unge generelt. I forhold til de etniske unge (på Nørrebro) må kulturel integration og udvikling af etnisk sensitive indsatser også medtænkes. Det kan reducere de unges kriminalitet og forbedre deres uddannelsesresultater og erhvervstilknytning (Olsen & Hansen, 2001); Pedersen & Leleur, 1999).

BEHANDLINGSINDSATSER OVER FOR KRIMINELLE UNGE

Der er ni studier om behandlingsindsatser over for kriminelle unge. I tabel 14.2 præsenteres de ni studier kort.

Tabel 14.2

Publikationer vedrørende behandlingsindsatser over for kriminelle unge.

Forfatter	Titel	Forskningsspørgsmål	Metode	Datagrundlag
Bonke & Kofoed (2001)	Længerevarende behandling af børn og unge i sikrede pladser. En evaluering	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kvalitativ	Interview: 7 unge og 30 personaler, forældre og sagsbehandlere
Clausen (2002)	Undersøgelse vedrørende unge lovovertrædere. Vilkårsovertrædelser og reaktioner herpå	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kvalitativ	Gennemgang af 184 journaler for unge
Den Sociale Ankestyrelse (2000)	Foreløbige handleplaner for unge kriminelle. Kommunernes praksis ved udarbejdelsen af foreløbige handleplaner for unge kriminelle under 18 år. Lov om social service § 58a, stk. 4	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kombineret	Survey: 60 kommuner Gennemgang af foreløbige handleplaner (antal ikke angivet)
Hagemann & Olsen (2001)	Alternativ afsoning efter straffelovens § 49, stk. 2 – En effektundersøgelse	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kombineret	Survey: 107 afsonere og 95 institutioner Interview: 20 afsonere

Tabel 14.2 fortsat

Forfatter	Titel	Forsknings- spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Hansen & Løvgreen (2000)	Paragraf 49, stk. 2 afsoneres kriminelle karriereforløb, 2 del	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kvantitativ	Registerdata om kriminalitet og stamoplysninger op 454 unge
Prieur & Henriksen (2003)	Arrangerede venskaber. Mentorordning for unge straffedømte af anden etnisk oprindelse	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kvalitativ	Interview: 9 unge, 8 mentorer og 8 sagsbehandlere
Rasmussen (2005)	Ungdoms-sanktion i kvalitativ belysning. Ti unge og ni institutioner	Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Kvalitativ	Observation og interview i forbindelse med 10 sagsforløb
Stevens (2003)	Evaluering af ungdomskontraktordningen	Behandlingsindsatser over for unge kriminelle	Kvantitativ	Registerdata om 1.800 unge heraf 276 med ungdomskontrakt og 1.424 med tiltalefrafald med vilkår (kontrolgruppe)
Vestergaard (2003)	Den særlige ungdoms-sanktion	Behandlingsindsatser over for unge kriminelle	Kvalitativ	Gennemgang af 55 domme

Af de ni studier om behandlingsindsatser over for kriminelle unge er de fem centreret om selve behandlingsforløbet og foranstaltningerne: Bonke & Kofoed (2001) evaluerer kvalitativt virkningen af længerevarende behandling i sikret regi med fokus på selve behandlingsindsatsen og de lukkede rammers betydning. Clausen (2002) afdækker kvalitativt praksis i forhold til vilkårsovertrædelser for unge med betingede domme eller tiltalefrafald med vilkår i løbet af foranstaltningsperioden. Den Sociale Ankestyrelse (2000) afdækker kommunernes praksis vedrørende udarbejdelse af foreløbige handleplaner for kriminelle unge under 18 år gennem kvantitativ og kvalitativ metode. Rasmussen (2005) undersøger

kvalitativt ungdomssanktionens bidrag til at forandre og resocialisere dømte unge; Vestergaard (2003) redegør kvalitativt for ungdomssanktionens anvendelse og indhold over for kriminelle unge.

De resterende fire studier er centreret om effekten eller betydningen af behandlingsindsatsen for de kriminelle unge: Hagemann & Olsen (2001) undersøger med kombineret kvalitativ og kvantitativ metode, hvordan alternative afsoningsforløb påvirker kvaliteten af afsonernes hverdagsliv efter afsoningens ophør, herunder tilbøjeligheden til at begå ny kriminalitet. Hansen & Løvgreen (2000) undersøger kvantitativt effekten af alternativ afsoning (behandling uden for fængselsregi) efter straffelovens § 49, stk. 2 for kriminelle unges efterfølgende kriminalitet. Stevens (2003) undersøger om og i hvilket omfang ungdomskontrakterne har betydet et mindre recidiv blandt unge med denne sanktion og unge med tiltalefrafald med vilkår. Prieur & Henriksen (2003) evaluerer kvalitativt en mentorordnings betydning for unge straffedømte med anden etnisk baggrund.

Hovedresultater

Gennemgangen af hovedresultaterne er som ovenfor ligeledes opdelt i to dele. Den ene fokuserer på behandlingsforløbet, når unge kriminelle idømmes straf i form af særforanstaltning. Den anden fokuserer på effekten af behandlingsforløbet.

Vedrørende afsonings/behandlingsforløbene for kriminelle unge viser studierne, at:

- kommunerne skal udarbejde foreløbige handleplaner for kriminelle unge under 18 år ifølge lov om social service. Den unge og familien skal inddrages i udarbejdelse af handleplanen og medunderskrive den. Dette lykkedes også ofte, men i 38 pct. af sagerne sker det ikke inden for de foreskrevne syv dage efter, at kommunen har modtaget dokumentation for den unges begåede kriminalitet. En plan for opfølgning på handleplanen er ikke altid angivet. Samarbejdet med politiet om videregivelse af dokumentation for formodet kriminalitet er i en del tilfælde mindre velfungerende, idet kommunerne oftere orienteres sent i forbindelse med dom frem for tidligere ved anholdelse eller sigtelse (Den Sociale Ankestyrelse, 2002).
- erfaringerne med anbringelser af unge på sikrede institutioner opfylder ikke i tilstrækkeligt omfang de opstillede mål, bl.a. som følge af

manglende integrationsperspektiv i forløbet: De første forløb med længerevarende behandling af børn og unge under 18 år på sikrede institutioner viser, at opholdet hurtigt skaber ro gennem fastholdelse og isolation af den unge. Dette resulterer ofte i, at den unge giver samtykke til, at der iværksættes et behandlingsforløb. Herefter afhænger den unges udbytte af opholdet på de sikrede institutioner af, om der er kompetent personale, som kan arbejde systematisk og målrettet med integration i form af bl.a. uddannelse og behandling eller bearbejdning af psykologiske problemer. Det er dog ikke tilfældet på alle de sikrede institutioner, hvor den unge relativt hurtigt føler sig i venteposition. Blandt andet som følge af de sikrede institutioners manglende tradition for behandling og personalets behandlingsforståelse, der knytter behandling med frivillighed, mens den unge er dømt til behandling (Bonke & Kofoed, 2001).

- i forhold til vilkårsovertrædelser¹⁸ i forbindelse med betinget dom eller tiltalefrafald med vilkår overtræder halvdelen af de unge ingen vilkår i perioden. Over for de unge, der overtræder et vilkår, reagerer de sociale myndigheder på tre ud af fire overtrædelser. 5 pct. af overtrædelserne indberettes til politiet, hvorefter dommen i nogle tilfælde bliver ændret fra betinget til ubetinget. Ovenstående tilsynspraksis er mere lempelig end for voksne med betingede domme eller tiltalefrafald med vilkår. Derfor anbefales det at overveje at få fastsat generelle retningslinjer for de sociale myndigheders tilsynspraksis med unge (Clausen, 2002).
- ungdomssanktionen – længerevarende socialpædagogisk indsats i stedet for fængsel – resulterer i ukoordinerede og tilfældige forløb. Blandt andet fordi sanktionen ikke i praksis tilpasses de unges behov i forhold til uddannelse eller arbejde, behandling og udvikling af sociale netværk. Det skyldes:
 - mangelfuld indledende udredning af de unges problemer og heraf mindre kvalificeret planlægning af behandlingsforløbet.
 - mangelfuld motivation af de unge og deres familier i forbindelse med planlægningen af indsatsen. De unge er bl.a. vrede over

18. Vilkårsovertrædelse: Hvis den unge ikke overholder de vilkår, som er en del af et tiltalefrafald eller en betinget dom, kan sagen genoptages. Retten kan herefter give en advarsel, ændre de vilkår, som er bestemt i den tidligere dom, og forlænge prøvetiden, eller i en ny dom fastsætte straf eller bestemme, at denne skal fuldbyrdes (www.kvinde.finno.dk/boern/konflikter/index.tkl?show-article=sanktioner.xml).

- ungdomssanktionens toårige varighed, idet en ubetinget straf ville have været kortere.
- at dommens angivelser automatisk tages til efterretning af sagsbehandleren frem for med baggrund i dommen og de unges livssituation at planlægge et hensigtsmæssigt behandlingsforløb.
 - at de unge i forbindelse med institutionsanbringelsen er opgivende og føler sig sat i venteposition.
 - manglende kontinuitet i kontakt/støttepersoner i behandlingsforløbet.
 - uklar ansvarsfordeling mellem de involverede aktører i den unges resocialisering (Rasmussen, 2005).
- ungdomssanktionen anvendes ikke konsekvent og udformes ikke i overensstemmelse med hensigten. Det betyder, at:
 - indgrebsintensiteten er skærpet som følge af flere anbringelser på sikrede døgninstitutioner, længere ophold på almindelige døgninstitutioner, og at tiden i varetægtsfængsling forud for dom ikke fratrækkes sanktionens tidsmæssige udstrækning.
 - de unges kriminalitet i flere sager ikke har været tilstrækkelig omfattende/ alvorlig til at berettige idømmelse af ungdomssanktion.
 - ungdomssanktionen benyttes som løftestang for socialpolitiske mål eksempelvis over for unge, der ikke har begået kriminalitet i et tilstrækkeligt omfang, men hvor myndighederne finder det hensigtsmæssigt at tvinge den unge ind i et længerevarende behandlingsforløb.
 - dommene ikke i tilstrækkeligt omfang tillader fleksibilitet med hensyn til varigheden af det indledende ophold på en sikret døgninstitution (Vestergaard, 2003).

Vedrørende effekten af behandlingsindsatsen viser studierne, at:

- alternative afsoningsforløb for unge dømt efter § 49 stk. 2 i straffeloven bevirker, at knap 50 pct. ikke begår kriminalitet inden for en toårig periode efter afsoningens ophør. Dette forhold dækker over betydelig variation: 75 pct. af de belastede unge begår kriminalitet inden for to år efter afsoningens ophør mod 39 pct. af de ikke-belastede. For begge grupper er det lidt færre, der begår kriminalitet igen, hvis afsoningsforløbet er gennemført som planlagt. Endelig

skal det bemærkes, at ingen af de dømte kvinder har begået ny kriminalitet inden for den toårige periode (Hansen & Løvgreen, 2000).

- afsonere efter straffelovens § 49, stk. 2 har inden dommen en hverdag præget af fravær af struktur, som familie, bolig, arbejde og fritid giver andre. De oplever hverdagen som ensformig uden positive udfordringer eller meningsgivende aktiviteter, og kriminaliteten er blevet en bærende del af deres hverdag. Effekten i form af ophør med kriminalitet af den alternative afsoning opnås, når afsoneren har formået at ændre sin hverdag. Hvis de har fået indhold i tilværelsen gennem et uddannelsesforløb eller arbejde og kontakt til familie og nære venner, som de savnede forud for afsoningen.
 - det er kendetegnende for de unge afsonere, at deres motivation for behandling udvikles gradvist gennem opbygning af relationer til voksne på institutionen, typisk pga. behandler- eller pædagogtræthed.
 - centralt i behandlingen/udslusningen fra institutionen er at forberede afsonerne på et normalt hverdagsliv uden for institutionen. De skal lære at have en fritid og strukturere den, hvilket er særligt afgørende i forbindelse med weekenderne.
 - efter at afsoningen er gennemført, er systematisk opfølgning på afsonerne væsentlig, hvor afsoneren selv skal definere behovet for kontakt og opfølgning (Hagemann & Olsen, 2001).
- af gruppen af unge med ungdomskontrakter begår hver anden mand og mindre end hver fjerde kvinde kriminalitet inden for to år efter sidste strafferetlige forhold. Sammenlignet med en kontrolgruppe med lignende sanktion (tiltalefrafald med vilkår) er effekten af en tilsvarende størrelse. I forhold til unge med betingede domme er der færre unge med en ungdomskontrakt, der igen begår kriminalitet, og langt færre sammenlignet med unge med ubetingede domme (Stevens, 2003).
- mentorer til etniske unge under prøveløsladelse, med betingede eller ubetingede domme, kan medvirke til, at flere unge:
 - kommer hurtigere ud af kriminalitet,
 - får påbegyndt uddannelse eller arbejde,
 - opnår bedre sociale kontakter til andre mennesker.
- mentoren hjælper de unge med kontakter til uddannelsesinstitutioner eller arbejdsgivere, kontakt til myndigheder og opbygning af tilidsfulde relationer til voksne (Prieur & Henriksen, 2003).

OVERGREB MOD BØRN OG UNGE

Der er otte studier om overgreb mod børn og unge. I tabel 14.3 præsenteres de otte studier kort.

Tabel 14.3

Publikationer vedrørende overgreb mod børn og unge.

Forfatter	Titel	Forskningsspørgsmål	Metode	Datagrundlag
Christensen & Pedersen (2004)	Vold mod børn - En undersøgelse af omfang og håndtering af fysisk vold mod børn	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvalitativ	Interview: 14 sagsbehandlere
Helweg-Larsen (2000)	Seksuelle overgreb mod børn i Danmark. Problemets omfang og karakter vurderet ud fra litteraturstudier og en række danske datakilder	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvantitativ	Registerdata om kriminalitet, underretningssager, sager ved 16 børneafdelinger og 6 børnepsykiatriske afdelinger og politianmeldte sager fra 54 politikredse
Helweg-Larsen & Larsen (2002)	Unge trivsel år 2002. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvantitativ	Survey: 5.289 elever
Helweg-Larsen (2003)	Seksuelle krænkelse af børn og unge inden for idræt. Den aktuelle forekomst og forebyggelse. Resultater af en landsomfattende undersøgelse	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvantitativ	Registerdata over politianmeldte sager fra idrætsforbund Survey: 5.289 folkeskoleelever og 140 idrætsstuderende
Moesgaard & Sarde-mann (1996)	Forekomst af seksuelt misbrug hos børn henvist til en børneafdeling over en femårsperiode	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvalitativ	Gennemgang af 287 journaler ved en børneafdeling

Tabel 14.3 fortsat

Forfatter	Titel	Forsknings-spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Riis, Bodelsen & Knudsen (1998)	Forekomst af omsorgssvigt mod børn og børnemishandling i Københavns Amt	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvantitativ	Survey: 15 kommuner, 15 skoler og 17 praktiserende læger
Riis, Klit & Knudsen (2002)	Omsorgssvigt mod børn i Københavns Amt: Ændrer hyppigheden sig?	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvantitativ	Survey: 16 kommuner
Strange (2002)	Unge krænkere	Problembeskrivelse af overgreb mod børn og unge	Kvalitativ	Interview: 9 unge mænd

I forhold til overgreb mod børn og unge har alle otte studier fokus på problembeskrivelse og forekomst. Helweg-Larsen (2000), Helweg-Larsen & Larsen (2002) og Helweg-Larsen (2003) belyser alle tre i større kvantitative undersøgelser udbredelsen af seksuelle overgreb mod børn og unge generelt og inden for idrættens verden. Riis, Bodelsen & Knudsen (1998) og Riis, Klit & Knudsen (2002) undersøger begge omfanget af omsorgssvigt og børnemishandling (herunder af seksuel karakter) mod børn i Københavns Amt gennem kvantitative data om kommunernes viden om disse forhold. Moesgaard & Sardemann (1996) kortlægger hyppigheden af seksuelt misbrug og karakteren heraf i en børneafdelings optageområde. Christensen & Pedersen (2004) undersøger kvalitativt, hvordan sager om vold mod børn opdages, og hvordan de derfra håndteres i socialforvaltningerne, og Strange (2002) belyser store børn og unges overgreb mod andre gennem kvalitative interview.

Hovedresultater

Om forekomst og karakter af overgreb mod børn og unge i Danmark er resultaterne følgende:

- Der anmeldes typisk ét seksuelt overgreb på børn under 15 år pr. 1.000 børn, dvs. 1 promille. Halvdelen af anmeldelserne vedrører

blufærdighedskrænkelser. Den samlede risiko for, at et barn bliver udsat for et strafbart seksuelt overgreb inden det 15. år, er ikke kendt, men flertallet af de udsatte er piger (Helweg-Larsen, 2000).

- Gerningsmændene er ved en bred definition¹⁹ inkl. blufærdighedskrænkelser oftest ukendte for barnet. Ved en snæver definition²⁰ ekskl. blufærdighedskrænkelser er gerningsmanden oftest kendt af barnet, dvs. et familiemedlem eller en nær bekendt af familien, mens omsorgspersoner i daginstitutioner udgør en lille gruppe. Endelig er gerningsmændene overvejende mænd og unge drenge (ibid.).
- Blandt elever i landets 9.-klasser har 10 pct. efter eget udsagn været udsat for seksuelle overgreb inden det 15. år. Heraf var 8 pct. piger og 2 pct. drenge, og af dem mente 3 pct. af pigerne og 1 pct. af drengene med sikkerhed, de havde været udsat for et seksuelt overgreb. Aldersmæssigt var 85 pct. mellem 12 og 14 år første gang overgrebet fandt sted. Gerningsmændene var hyppigst en ven eller kammerat, mindre hyppigt en ukendt, typisk en blotter, eller et familiemedlem og sjældent en omsorgsperson. Der er stærke sammenhænge mellem vanskelige familiære forhold, trivselsproblemer og seksuelle overgreb (Helweg-Larsen & Larsen, 2002).
- Inden for idrættens verden anmeldes typisk fire-fem sager årligt, heraf flest for overtrædelse af straffelovens bestemmelser om, at det er forbudt at have et seksuelt forhold til en ung under 18 år, som er betroet til opdragelse eller undervisning. Den årlige hyppighed af seksuelle overgreb mod 12- til 17-årige idrætsudøvere er 0,04 promille – 4 ud af 100.000 (Helweg-Larsen, 2003).
- En undersøgelse af børn henvist til psykologisk rådgivning på en børneafdeling viser, at 10 pct. af disse børn var blevet misbrugt seksuelt, og at misbruget forekommer fire gange hyppigere blandt piger end drenge. Intet misbrug var en enkeltstående begivenhed, og misbruget varierede fra berøring til samleje. Krænkeren var i 65 pct. et

19. Seksuelle overgreb mod børn og unge defineres af straffelovens bestemmelser vedrørende forbrydelser i familieforholdet, straffelovens § 210, forbrydelser mod kønsædeligheden vedrørende børn under 12 år og børn under 15 år, dvs. straffelovens paragraffer 222, 223, 224, 225 og 226, inklusive blufærdighedskrænkelser, straffelovens § 232.

20. Seksuelle overgreb mod børn og unge defineres af straffelovens bestemmelser vedrørende forbrydelser i familieforholdet, straffelovens § 210, forbrydelser mod kønsædeligheden vedrørende børn under 12 år og børn under 15 år, dvs. straffelovens paragraffer 222, 223, 224, 225 og 226, eksklusiv blufærdighedskrænkelser, straffelovens § 232.

familiemedlem og i 50 pct. fædre eller stedfædre (Moesgaard & Sardedmann, 1996).

- De undersøgte børn havde alle emotionelle problemer i form af kontakt-, koncentrations- eller adfærdsproblemer. Børnene havde på et eller andet tidspunkt i forløbet ændret adfærd, som af udenforstående var tolket som en følge af flytning, skole- eller institutionsskifte, debut af kronisk sygdom eller skilsmisse. Ydermere var moren i halvdelen af sagerne også blevet misbrugt i barndommen (Ibid.).
- I 1993 var 2,7 promille og i 1998 2,1 promille af børn fra 0-17 år udsat for overgreb i Københavns Amt. Forekomsterne dækker kommunernes kendte og mistænkte tilfælde af fysisk, psykisk og seksuel vold mod børn i Københavns Amt. I 1993 var 0,5 promille og i 1998 0,7 promille af børnene fra 0-17 år udsat for seksuel vold. Forekomsten af seksuel vold var højest, 2,8 promille, blandt 15-17-årige i 1993. Ovennævnte er minimumsforekomster, idet mange skoler og læger ikke har indberettet omsorgssvigt til de sociale myndigheder (Riis, Bodelsen & Knudsen, 1998); Riis, Klit & Knudsen, 2002).
- Generelt vurderes omfanget af vold i form af fysisk mishandling af børn at være begrænset, og der er ikke tegn på, at omfanget er stigende. Vold mod børn og unge i hjemmet er generelt et prekært emne. De sager, der kommer frem, gør det som følge af en underretning fra daginstitution, skole, sundhedsplejerske, hospital eller naboer. De kommunale sagsbehandlere anmelder herefter sagen til politiet, hvis der er konkrete mærker efter vold. Sagsbehandlerne befinder sig i et dilemma mellem hensynet til familien og en løsning af dialogens vej og pligten til at politianmelde volden. Endvidere er det følelsesladede og grænseoverskridende sager, som det kan være "lettere" ikke at politianmelde for socialforvaltningens medarbejdere (Christensen & Pedersen, 2004).

Af forebyggende aktiviteter mod seksuelle overgreb mod unge foreslår unge i 9.-klasser landet over effektiv rådgivning og professionel hjælp. Det indebærer bedre kendskab blandt de unge til deres rettigheder, nem adgang til rådgivning og hjælp, årvågne voksne med øje for børnenes signaler og mere omsorg fra forældrene (Helweg-Larsen & Larsen, 2002).

Unge krænkere, gerningsmænd til seksuelle overgreb mod andre børn, stiller Strange (2002) skarpt på. Interview viser, at de alle er unge

mænd. Herudover er de socialt mangelfuldt integrerede sammenlignet med jævnaldrende, dvs. at:

- de ikke har erindringer om at have modtaget omsorg, og de virker generelt uvante med at tænke i omsorgsrelationer,
- de fleste har haft skolevanskeligheder i form af indlærings- og koncentrationsvanskeligheder og dårlige sociale relationer til jævnaldrende,
- flere unge er med i grupper med antisocial eller kriminel adfærd, og de fleste har begået kriminalitet og været i kontakt med politiet.

Ovenstående billede af unge krænkerer er dog ikke entydigt, idet enkelte af de interviewede ikke har haft nævneværdige vanskeligheder i forhold til omsorg, skole og venner (Ibid.).

De unge krænkerer har endvidere svært ved at forklare baggrunden for de seksuelle overgreb: Forklaringerne er usikre, fraværende eller uigennemskuelige. De kan ikke nævne klare intentioner eller motiver med overgrebet. Det indikerer, at de adskiller seksualitet og følelser og mangler indlevelsesevne. I forlængelse heraf har de fleste af de unge ikke haft nogen emotionel tilknytning til deres offer (Ibid.).

Forebyggelse eller behandling af unge krænkerer er kompliceret som følge af deres manglende forklaringer eller motiveringer af overgrebene. De unge krænkerer foreslår dog selv:

- let adgang til hjælp fra professionelle i nærmiljøet,
- hjælp til venskaber,
- øget interesse fra omgivelserne,
- hemmeligholdelse af overgrebene, så mulighederne for venskaber ikke ødelægges (ibid.).

BANDEKRIMINALITET

Der er tre studier om bandekriminalitet. I tabel 14.4 præsenteres de tre studier kort.

Tabel 14.4

Publikationer vedrørende bandekriminalitet.

Forfatter	Titel	Forskningsspørgsmål	Metode	Datagrundlag
Andersen, Mørck, Christensen & Minke (2001)	Rodet ungdom - unge rødder	Problembeskrivelse af bandekriminalitet	Kvalitativ	Interview: Antal ikke angivet
Den Sociale Ankestyrelse (2000)	Kommunernes erfaringer med utilpassede unge	Problembeskrivelse af bandekriminalitet	Kvantitativ	Survey: 35 kommuner
Hjarnø (1998)	'Rødderne' fra Blågårds Plads. En undersøgelse af fænomenet ungdomsbandedannelse på baggrund af en analyse af et voldeligt sammenstød mellem unge 2. generationsindvandrere og politiet på Blågårds Plads i sommeren 1997.	Problembeskrivelse af bandekriminalitet	Kvalitativ	Interview: 13 unge

I forhold til bandekriminalitet undersøger både Andersen, Mørck, Christensen & Minke (2001) og Hjarnø (1998), hvad en bande er, om grupper af unge på Nørrebro kan defineres som bander, og baggrunden for disse grupperingers kriminalitet. Begge undersøgelser er kvalitative. Den Sociale Ankestyrelse (2000) undersøger kvantitativt kommunernes viden om omfanget af grupper af utilpassede unge og de initiativer, der er sat i værk over for dem.

Hovedresultater

De tre studier om bandekriminalitet fokuserer på grupper af utilpassede unge generelt i danske kommuner og på grupper af etniske unge på Nørrebro.

Grupper af utilpassede unge defineres som unge under 24 år, som ved uacceptabel adfærd volder problemer for deres omgivelser. De unge har sociale problemer og er i risiko for varig marginalisering. Mange kommer fra familier med problemer og har lavt selvværd. De fleste gruppemedlemmer går i folkeskole. 40 pct. har ingen kontakt med det organiserede foreningsliv i fritiden. Langt de fleste grupper består af

drengene, mens 14 pct. er blandede kønsmæssigt og 9 pct. er pige grupper. De fleste gruppers etniske sammensætning er af blandet karakter med unge af både dansk og etnisk baggrund. Herudover består en tredjedel af grupperne af henholdsvis danske eller etniske unge (Den Sociale Ankestyrelse (2000)).

Der er ingen entydig sammenhæng mellem kommunestørrelse og antallet af grupper af utilpassede unge. De fleste kommuner vurderer, at antallet af grupper af utilpassede unge er stabilt. I forhold til gruppernes adfærd har to ud af tre kommuner erfaret markante ændringer i retning af øget kriminalitet, vold og større synlighed i det offentlige rum. De fleste kommuner har iværksat tiltag rettet mod de enkelte unge i de forskellige grupper (Ibid.).

Grupper af unge på Nørrebro er undersøgt af Hjarnø (1998) og Andersen, Mørck, Christensen & Rinke (2001) i forhold til, hvorvidt de er gadebander, og hvorfor de unge begår kriminalitet:

- Grupperne af unge på Nørrebro vurderes ikke at være gadebander, da de ikke opfylder følgende karakteristika ved gadebander: hierarkisk opbygning med afklaret ledelse, formelle eller uformelle inklusionskriterier, uniformering, organiseret kriminel virksomhed. De unge opfatter heller ikke selv sig som medlem af en gadebande. De skal dog bemærkes, at grupperne opfylder enkelte karakteristika ved gadebander: bred accept af berigelseskriminalitet og vold samt tilhørsforhold og selvhævdelse inden for et afgrænset territorium.
- Baggrunden for, at de unge begår kriminalitet, er marginalisering blandt andet som følge af diskriminering og manglende uddannelse og arbejde. Marginaliseringen medfører, at de ikke kan opnå mål som eksempelvis indtægter og social status med legitime midler. Det skaber frustration og mistillid til myndighederne og leder til udvikling af oppositionelle normer og værdier inden for grupperne. Marginaliseringen og den stærke solidaritetsfølelse de unge imellem gør, at de begår kriminalitet. Årsagerne er materielle behov, kedsomhed som følge af manglende fritidstilbud og trods/spænding.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Refleksionerne over metodeanvendelsen for studierne om unge og kriminalitet sker samlet for de fire problemtyper for at give et overblik over de anvendte metoder for temaet samlet.

Overordnet er metodeanvendelsen i forhold til forskning om unge og kriminalitet varieret, jf. tabel 14.5:

- Studierne af problembeskrivelse, forekomst, karakter og faktorer relateret til kriminalitet er sammensat af seks kvalitative studier, tolv kvantitative og tre, der kombinerer kvalitativ og kvantitativ metode.
- Studierne af forebyggelse er sammensat af ét kvantitativt studie og to, der kombinerer kvalitativ og kvantitativ metode.
- Studierne af behandlingsindsatser er sammensat af fem kvalitative studier, to kvantitative og to, der kombinerer kvalitativ og kvantitativ metode.

Tabel 14.5

Sammenhæng mellem generelt forskningsspørgsmål og metode.

Forskningsspørgsmål	Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Problembeskrivelse af generel kriminalitet samt overgreb mod børn og unge	Andersen, Mørck, Christensen & Minke (2001) Ansel-Henry & Jespersen (2003) Christensen & Pedersen (2004) Hjarnø (1998) Moesgaard & Sardedemann (1996) Strange (2002)	Balvig (2002) Den Sociale Ankestyrelse (2000) Helweg-Larsen (2000) Helweg-Larsen & Larsen (2002) Helweg-Larsen (2003) Henriksen (2002) Kyvsgaard (1998) Larsen (2001) Madsen, Jacoby & Kramp (2001) Riis, Bodelsen & Knudsen (1998) Riis, Klit & Knudsen (2002) Rådgivende Sociologer (2003)	Asmussen (2004) Dam (2002) Munk & Raun (1999)

Tabel 14.5 fortsat

Forsknings-spørgsmål	Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Forebyggelse af generel kriminalitet		Nissen (2000)	Olsen & Hansen (2001) Pedersen & Leleuf (1999)
Behandlingsindsatser over for kriminelle unge	Bonke & Kofoed (2001) Clausen (2002) Prieur & Henriksen (2003) Rasmussen (2005) Vestergaard (2003)	Hansen & Løvgreen (2000) Stevens (2003)	Den Sociale Ankestyrelse (2000) Hagemann & Olsen (2001)

Metodeanvendelsen i studierne af unge og kriminalitet er varieret, idet området samlet er belyst med interview knyttet til unge kriminelles moral og motivation, observation af møder mellem politi og unge, spørgeske- maundersøgelser af og registerdata for kriminalitetsforekomster, bruger- undersøgelser af tilfredshed med behandlingsindsatser, kvantitative ef- fektstudier af forebyggelse og behandlingsindsatser og et enkelt longitu- dinelt studie af langtidsperspektiverne for særligt belastede unge krimi- nelle mv.

De problembeskrivende studier af kriminalitet anvender både kvalitative og kvantitative metoder og kombinationer af begge. Hermed afdækker studierne kriminalitet både i bredden i form af kriminalitetens omfang og karakter generelt i Danmark og i dybden i form af karakteri- stika ved de unge kriminelle og ofrene, hvor motivation, værdier og for- domme også afdækkes.

Forebyggelse er afdækket med kvantitative og kombinerede kva- litative og kvantitative studier. Herved er der kvantitative data for effe- ten af de forebyggende indsatser over for utilpassede og småkriminelle unge. Effekter måles med forskellig dybde og grundighed og et eksempel på grundigere målinger er Nissen (2000).

Behandlingsindsatser er afdækket med overvejende kvalitative studier, men dog også med kvantitative og kombinerede studier. De kvalitative studier bidrager primært til indsigt i behandlingsforløbet og foreneligheden heraf med den unges livssituation. De kvantitative studier

belyser gennem registerdata over kriminalitet effekterne af behandling for de unges efterfølgende kriminalitet.

Metodeanvendelsen i forhold til forskningsinteresse er således fornuftig. Generelt kunne det dog være hensigtsmæssigt med flere studier af forebyggelse, flere effektstudier og longitudinelle studier. De to sidstnævnte vil medføre øget indsigt i, hvilke forebyggende og behandlende indsatser der virker for hvilke målgrupper samt de langsigtede konsekvenser af kriminalitet. Det kunne også være relevant med longitudinelle studier af ofrene for den alvorligere kriminalitet - som overgreb, vold og sædelighedskriminalitet – for at få mere viden om, hvordan de kommer videre med livet.

MISBRUG

Forskning om unges misbrugsproblemer er en lille del af det samlede ungdomsforskningsbillede. I forskningsoversigten indgår således kun 12 undersøgelser om unges misbrug fra perioden 1995 til 2005. Den ældste undersøgelse er fra 1997, og i årene herefter er der jævnt fordelt udgivet en til to publikationer om året. Center for Rusmiddelforskning på Århus Universitet er dominerende miljø med tre undersøgelser, mens de resterende studier er spredt på forskellige institutioner og myndigheder.

Studierne om misbrug kan opdeles i tre:

- Undersøgelser, der beskriver forekomsten af rusmiddelforbrug blandt unge generelt (seks studier).
- Undersøgelser, der beskriver indtag af rusmidler blandt unge misbrugere (tre studier).
- Undersøgelser om forebyggelsesindsatser i forhold til unges misbrug (tre studier).

FOREKOMST AF RUSMIDDELFORBRUG BLANDT UNGE GENERELT

Undersøgelserne om dette forskningsspørgsmål fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 15.1

Undersøgelser, der beskriver forekomsten af rusmiddelforbrug blandt unge generelt.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Beck & Reesen (2004)	Festkultur og rusmidler i gymnasieskolen	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	Kombineret	1.665 elever i den kvantitative del
Elmeland & Villumsen (2002)	Rusmiddeladfærd blandt 9. klasse elever i Ikast Kommune	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	Kvantitativ	229 elever
Sabroe & Fonager (2002)	Rusmiddelforbruget i folkeskolens afgangsklasse og udviklingen fra 1995-1999	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	Kvantitativ	3.638 elever i 9. klasse
Sabroe & Fonager (2004)	Unge erfaringer med rusmidler: i 2003 og udviklingen siden 1995	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	Kvantitativ	Ca. 3.000 elever i 9. klasse
Villumsen (2001)	Unge og rusmidler: en undersøgelse af de 16-19-årige på ungdomsuddannelse i Århus Amt	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	Kvantitativ	1.198 elever på ungdomsuddannelser i Århus Amt
Wittrup (1997)	Også ung i Århus: en etnografisk undersøgelse af unge flygtninge og indvandreres brug af rusmidler i Århus	Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt	Kombineret	96 besvarelser i den kvantitative del

Som nævnt ovenfor drejer fem af de i alt otte undersøgelser af rusmiddeladfærd sig om adfærd blandt alle unge. Fælles for disse undersøgelser er, at de søger at afdække omfanget af forbrug af rusmidler for en given population. Beck & Reesen (2004) undersøger med en kombination af kvantitativ og kvalitativ metode gymnasieelevers rusmiddelforbrug set i forhold til dansk ungdoms forbrug generelt; Elmeland & Villumsen (2002) søger kvantitativt at afdække forbruget af rusmidler blandt 229 unge i Ikast Kommune; Sabroe & Fonager (2002 og 2004) sammenligner af to omgange en dansk population af skoleelevers rusmiddelforbrug med europæiske unges; Villumsen (2001) beskriver i et kvantitativt studie rusmiddelforbruget blandt elever på ungdomsuddannelserne i Århus

Amt; mens Wittrup (1997) undersøger rusmiddeladfærd blandt 96 unge flygtninge og indvandrere i alderen 12-30 år.

Hovedresultater

De fire undersøgelser – Elmeland & Villumsen (2002), Sabroe & Fonager (2002 og 2004) samt Villumsen (2001) – giver stort set den samme beskrivelse af unges forbrug af såvel legale som illegale rusmidler. Undersøgelserne peger bl.a. på, at:

- 13 år er den mest almindelige debutalder i forhold alkohol.
- en stor andel af 9.-klasseeleverne har prøvet at være fulde.
- udviklingen i de unges forbrug af alkohol har været stigende i perioden 1995-1999, samt at danske unge har et stort forbrug af alkohol sammenlignet med jævnaldrende i resten af Europa (Sabroe & Fonager, 2002 og 2004).
- cirka 8-10 pct. af eleverne i 9. klasse har røget hash inden for den sidste måned, og at hash er det mest anvendte illegale rusmiddel blandt unge, idet kun under 5 pct. har prøvet stoffer som amfetamin, ecstasy og beroligende piller. Til gengæld har lidt flere prøvet at sniffe. Dette tal angiver i undersøgelserne til ca. 7-9 pct. af de unge i 15-16-årsalderen.
- hyppige årsager til rusmiddelforbrug angives at være, at det får de unge til at slappe bedre af, at det giver dem mere energi og selvtillid, eller at de oplever lys og musik anderledes og mere intenst (Villumsen, 2001).
- gymnasieelever har et alkoholforbrug svarende til det generelle for aldersgruppen, men at deres hashforbrug til gengæld er større end deres jævnaldrendes. Hertil kommer resultater, der viser, at de unges rusmiddelforbrug i nogle tilfælde påvirker deres skolegang. Således dokumenteres der en sammenhæng mellem rusmiddelforbrug og læringsparathed, hvor næsten 30 pct. af gymnasieeleverne i undersøgelsen inden for den sidste måned én eller flere gange har oplevet nedsat indlæringssevne om mandagen efter rusmiddelindtagelse i weekenden. Desuden peger resultaterne på en forekomst af alkoholindtagelse i skoletiden, især blandt drenge (Beck & Reesen, 2004).

Wittrups (1997) undersøgelse drejer sig mere specifikt om forekomsten af rusmidler blandt etniske minoritetsunge. Hun finder ikke, at der er tale

om, at etniske unge har en anderledes - såkaldt ”etnisk” - brug af stoffer sammenlignet med danske unge. Hun peger dog efterfølgende på, at en plausibel forklaring på unge indvandreres brug af rusmidler ofte skal findes i en tung baggrund med tab, svigt, krig, vold, tortur mv. Samtidig tyder undersøgelsen dog på, at det især er fordi, de unge keder sig i fritiden, at de forsøger sig med stoffer.

BESKRIVELSE AF RUSMIDDELINDTAG BLANDT MISBRUGENDE UNGE

Hvad angår beskrivelse af rusmiddeladfærd blandt misbrugende unge, så fokuserer de tre undersøgelser, der er inkluderet i undersøgelsen, dels på en beskrivelse af de unge, der er misbrugere, dels på at søge forklaringer på årsagerne til de unges misbrug.

Tabel 15.2

Undersøgelser, der beskriver indtag af rusmidler blandt unge misbrugere.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Sørensen (2003)	Unge rekreative stofbrug og risikovurdering	Forbrug af rusmidler blandt unge misbrugere	Kvalitativ	23 interview og diverse observationer
Sundhedsstyrelsen (1999)	Unge brug af illegale rusmidler	Forbrug af rusmidler blandt unge misbrugere	Kvalitativ	I alt 77 interview
Zeeberg (2001)	Undersøgelse af under 18-årige stofmisbrugeres situation	Forbrug af rusmidler blandt unge misbrugere	Kombineret	Ikke specificeret

Sørensen (2003) belyser med et kvalitativt design med fokus på det såkaldte rekreative brug, hvorfor unge gambler og vælger at løbe en medicinsk risiko ved indtagelse af stoffer. Sundhedsstyrelsen (1999) søger i en stor kvalitativ undersøgelse at tilvejebringe ny viden om de unges brug af illegale stoffer, ligesom der i undersøgelsen fokuseres på, hvad der henholdsvis fremmer og hæmmer brugen af illegale stoffer. Endelig giver Zeeberg (2001) en beskrivelse af, hvilke unge der bruger stoffer, samt vurderer, i hvor høj grad de unges misbrug er behandlingskrævende.

Hovedresultater

De tre undersøgelser vedrørende rusmiddeladfærd blandt misbrugende unge søger enten at finde årsager til misbrug eller at beskrive de unge, der kommer ud i et misbrug. Hovedresultaterne viser, at:

- de unge i deres beskrivelse af det rekreative stofbrug især betoner de kollektive fortællinger om stoffer, totaloplevelsen af musikken, fællesskabet, udsmykningen og stoffernes rusvirkning. Det understreges, at deres forbrug ikke er en dagligt forekommende aktivitet, som det oftest er gældende for misbrug, ligesom de unge med rekreativt brug tager afstand fra traditionelle misbrugere som fx narkomaner. De rekreative stofbrugere fokuserer på de positive sanseoplevelser og vælger på den baggrund at løbe risikoen ved indtagelse af stoffer (Sørensen, 2003).
- i søgen efter ”den ultimative lykkefølelse” er forbrug af syntetiske rusmidler blevet moderne og accepteret i den brede mainstream af unge, som sætter pris på et hurtigt og oplevelsesrigt ungdomsliv. Brugen af illegale rusmidler er begyndt at ligne alkoholkulturen, hvor brugen udspilles i det offentlige rum i nattelivet. Det betyder, at misbrugerne adskiller sig fra det traditionelle billede af misbrugere, idet der er tale om velstillede og velfungerende unge med uddannelser og godt netværk. Der er sket et holdningsskift, og skredet i forbrug og vaner er i høj grad også et skred i normer og holdninger blandt de unge (Sundhedsstyrelsen, 1999).
- Zeebergs (2001) undersøgelse af under 18-årige stofmisbrugeres situation i højere grad svarer til det traditionelle billede af misbrugere. Således finder hun, at de stofmisbrugende unge først og fremmest er unge med en række sociale og personlige problemer, som sekundært er misbrugere. De unge misbrugere færdes ofte i miljøer præget af kriminalitet og prostitution. Hvad angår behandlingsmuligheder, så peger Zeeberg på, at anbringelse uden for eget hjem samt kontaktpersonordningen er hyppigt anvendte foranstaltninger over for unge misbrugere. Men samtidig påpeges det, at udbuddet af ambulans dag- og døgnbehandlingstilbud til unge stofmisbrugere er utilstrækkeligt i antal, og at de eksisterende døgntilbud generelt ikke er egnede til unge under 18 år. Forfatteren vurderer, at det afgørende for den rette hjælp til de unge stofmisbrugere er, at de bliver op-

søgt i deres hverdag, og at der etableres en bæredygtig kontakt til enkelte voksne.

FOREBYGGELSE BLANDT UNGE MISBRUGERE

Når det kommer til de tre undersøgelser vedrørende forebyggelse af misbrug, så er der ikke umiddelbart nogen fællesnævner.

Tabel 15.3

Undersøgelser om forebyggelse blandt unge misbrugere.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Balvig, Holmberg & Sørensen (2005)	Ringstedforsøget: Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet	Forebyggelsesindsatser i forhold til unges misbrug	Kombineret	Ca. 4.600 unge i den kvantitative del
Dahl (2000)	Forebyggelse af stofmisbrug blandt unge flygtninge og indvandrere i Århus	Forebyggelsesindsatser i forhold til unges misbrug	Kvantitativ	96 unge
Sørensen & Dahler-Larsen (2003)	Behandling af unges misbrug af "feststoffer": en evaluering af dagbehandlingen i Grindsted	Forebyggelsesindsatser i forhold til unges misbrug	Kvalitativ	36 interviewpersoner

Dahl (2000) har som formål at finde og udvikle metoder til at reducere risikoen for stofmisbrug blandt 96 flygtninge og indvandrere i Århus Kommune; Sørensen & Dahler-Larsen (2003) evaluerer i et mindre studie et behandlingstilbud til unge stofmisbrugere, hvor styrker og svagheder ved behandlingsindsatsen vurderes; Balvig, Holmberg & Sørensen (2005) har fokus på den brede ungdomsgruppe, idet de kortlægger 11-34-åriges livsstil og risikoadfærd i Ringsted Kommune og via et omfattende interventionsforsøg undersøger mulighederne for at reducere unges forbrug af såvel alkohol og tobak som illegale rusmidler.

Hovedresultater

Sørensen & Dahler-Larsens (2003) evaluering af dagbehandlingscentret i Grindsted viser, at klienternes belastning med hensyn til stofmisbrug,

alkohol og psykiske problemer reduceres fra indskrivningen til opfølgning efter behandlingen, ligesom klienternes problemer med kriminalitet aftager over behandlingsperioden. Klienterne beskriver følgende som positive oplevelser ved behandlingen: personalets tolerance og hjælpsomhed, feedback på fremlæggelse af opgaver, individuel tilpasning af behandlingen, sammenhold/fællesskab samt sociale aktiviteter. Tilsvarende angives negative oplevelser ved behandlingen som: mangel på konsekvens i forhold til brug af stoffer, ydmygelse ved fremlæggelse af opgaver, transporttid samt for meget fokus på stoffer i behandlingen.

Dahl (2000) har i sit studie søgt at udvikle metoder til forebyggelse af misbrug blandt etniske minoritetsunge. Dette ikke mindst, fordi de unge angiver at være usikre på, hvordan de skal tackle misbrug, og hvem de skal søge hjælp og rådgivning hos i tilfælde af, at misbruget skulle tage overhånd og blive problematisk. De etniske unge taler ikke med hverken forældre eller voksne i omgangskredsen om rusmidler eller problemer i relation til rusmidler, ligesom de heller ikke trækker på rådgivning fra det danske system. På denne baggrund anbefaler Dahl, at forebyggelse skal gå i retning af påvirkning af og intervention i forhold til faktorer og omstændigheder omkring den enkeltes livssituation, herunder med fokus på aspekter som hverdagsliv, kommunikation og interaktion. Forebyggelsesprojektet har med sine aktiviteter bidraget til at afprøve ung-til-ung-metoden i forhold til unge med minoritetsbaggrund.

Balvig, Holmberg & Reesen (2005) har i deres studie gennemført et forsøg med en alternativ forebyggelsesmetode. Interventionsforsøget tager udgangspunkt i resultater fra deres kvantitative undersøgelser, der viser, at jo mindre den enkeltes viden er om andre unges adfærd på rusmiddelområdet, og jo mindre den enkelte ved om det konkrete rus-/nydelsesmiddel, desto mere overdrevne er forestillingerne om andres forbrug, hvilket i sidste ende påvirker den enkeltes forbrug i negativ retning. Resultaterne af interventionsforsøget viste, at det, ved at oplyse om klassekammeraters besvarelser, er muligt at reducere de sociale overdrivelser og dermed i sidste ende de unges egentlige forbrug. Der er ikke tale om en informationskampagne i traditionel forstand, idet eleverne ikke præsenteres for faktuel viden, men udelukkende får oplysninger af ikke-moralsk karakter om kammeraternes forbrug.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

Som det fremgår af tabel 15.4, så er metodeanvendelsen i forhold til forskning om unge og misbrug varieret. Der er dog et vist mønster i retning af, at undersøgelser, der har til formål at beskrive udbredelse af rusmidler blandt unge generelt, hovedsageligt benytter sig af kvantitativ metode, mens studier af unge misbrugere fortrinsvis er af kvalitativ karakter. Når det kommer til forskning vedrørende forebyggelse af unges misbrug, giver litteraturgennemgangen her ikke anledning til at hævde, at én metode er mere fremherskende end en anden.

Tabel 15.4

Sammenhæng mellem generelt forskningsspørgsmål og valg af metode for undersøgelser vedrørende unges misbrug.

	Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Forekomst af rusmiddelforbrug blandt unge generelt		Elmeland & Villumsen (2002) Sabroe & Fonager (1995) Sabroe & Fonager (2002) Villumsen (2001)	Beck & Reesen (2004) Wittrup (1997)
Rusmiddelforbrug blandt unge misbrugere	Sørensen (2003) Sundhedsstyrelsen (1999)		Zeeberg (2001)
Forebyggelsesindsatser i forhold til unges misbrug	Sørensen & Dahler-Larsen (2003)	Dahl (2000)	Balvig, Holmberg & Sørensen (2005)

På baggrund af tabel 15.4 kan det konkluderes, at det er oplagt at benytte kvantitativ metode til kortlægning af rusmiddelforbrug blandt en større gruppe af unge, ligesom kvalitativ metode må anses for egnet til at beskrive faktorer bag unges misbrug. Imidlertid kan man vedrørende sidstnævnte påpege, at datagrundlaget i mange tilfælde kan hævdes at være for begrænset. Med de mindre kvalitative studier opnås ikke tilstrækkelig viden om mekanismer bag unges konkrete misbrug, hvilket i sidste ende kan medføre, at forebyggelses- og behandlingsindsatser bliver sværere at målrette mod den rigtige personkreds. Man kunne derfor ønske sig en højere grad af kombineret metode, når det kommer til studier af både unge misbrugere samt forebyggelsesindsatser.

FOREBYGGENDE FORANSTALTNINGER OG BEHANDLINGSINDSATSER

Undersøgelserne under dette emne handler om alle typer af indsatser over for unge med sociale problemer og deraf følgende særlige behov. De unges sociale problemer består dels af en række sociale belastninger som fx misbrug, kriminalitet, marginalisering mv., dels af problemstillinger i forbindelse med, at den unge afslutter et anbringelsesforløb og dermed skal udsluses til at kunne klare sig på egen hånd.

Overordnet skelnes i gennemgangen mellem forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser, om end det i praksis kan være svært at skelne skarpt mellem de to, da fx behandlingsindsatser også kan fungere som forebyggende foranstaltninger i forhold til alvorligere eller relaterede problemer.

Behandlingsindsatser dækker over en bred vifte af tiltag fra efterværnsindsats til socialpædagogiske foranstaltninger, døgnkontakt osv.

På det overordnede plan er der identificeret to typer af forskningsspørgsmål vedrørende forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser:

- Undersøgelser, der omhandler forebyggende foranstaltninger.
- Undersøgelser, der evaluerer behandlingsindsatser.

Gruppe 2 kan yderligere opdeles i studier, der analyserer behandlingsindsatser generelt, samt studier, der belyser konkrete behandlingsindsatser.

FOREBYGGENDE FORANSTALTNINGER

Undersøgelserne vedrørende forebyggende foranstaltninger er Christensen & Egelunds (2002) rapport, der sammenfatter fem delrapporter, der med brug af forskellig metode undersøger, hvad der karakteriserer indsatsen i kommunerne med henblik på at skabe udgangspunkt for en forbedret indsats. Også Borup & Nielsen (2001) har fokus på forebyggende foranstaltninger. Ved brug af kvalitative interview i fem kommuner undersøger Borup & Nielsen (2001) erfaringer med håndtering af børn og unge med særlige behov. Desuden handler Mehlbye & Sørensens (2001) studie, der ved brug af survey i 215 kommuner foretager en kortlægning af kommunernes vejledning af børn og unge med særlige behov, også om forebyggende foranstaltninger. Centrale spørgsmål i denne undersøgelse er bl.a., hvordan kommunerne har tilrettelagt og organiseret deres vejledning, hvilke ressourcer der er afsat til vejledningen samt en beskrivelse af, hvordan vejledningen udøves.

Tabel 16.1

Undersøgelser, der omhandler forebyggende foranstaltninger

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Borup & Nielsen (2001)	Tværfaglige grupper i kommunerne om børn og unge med særlige behov. Evaluering fra fem kommuner	Forebyggende foranstaltninger	Kvalitativ	Interview med sagsbehandlere i 5 kommuner
Christensen & Egelund (2002)	Børnesager: Evaluering af forebyggende indsats	Forebyggende foranstaltninger	Kombineret	1. Surveyundersøgelse med 900 børn; 2. Interview med 12 rådgivere fra kommuner; 3. Interview med 12 familier, 4. Survey i alle kommuner, i alt 5.900 børn
Mehlbye &	Kommunernes	Forebyggende	Kvantitativ	Survey i 215

Hovedresultater

Borup & Nielsens (2001) evaluering af tværgående grupper i kommunerne viser bl.a., at:

- de tværfaglige grupper har forskellige kompetencer og funktioner.
- ved etableringen af de tværfaglige grupper har kommunerne gennemført videreuddannelse og nogle steder tillige supervision af grupperne, men i varierende omfang.
- Det fremgår af resultaterne, at det øgede personkendskab har været positivt og har nedbrudt fordomme mellem faggrupperne samt øget respekten for andre faggruppers arbejde, ligesom det tværfaglige samarbejde i nogle tilfælde har betydet, at der er kommet nye tiltag i kommunen.

Mehlbye & Sørensen (2001) resultater om kommunernes vejledning af børn og unge med særlige behov viser, at:

- det især er kommunerne med kurator, der yder en intensiv og målrettet indsats over for børn og unge. I kommuner uden kurator er der ikke den samme fokus på vejledningsindsatsen, og i nogle af kommunerne er børn og unge med særlige behov ikke særlig synlige. Resultaterne viser, at børn og unge med særlige behov har en tendens til at forsvinde, hvis vejledningen af dem blot er en del af den almindelige vejledning over for alle børn og unge.
- generelt efterlyser kommunernes vejledningstilbud mere økonomisk råderum og flere handlemuligheder i form af flere tilbud til de unge efter afsluttet grundskole.
- en kurator til at varetage vejledningen er vigtig, såfremt kommunerne ønsker en målrettet, struktureret vejledningsindsats over for børn og unge med særlige behov.

Endelig evaluerer Christensen & Egelund (2002) en række forhold i forbindelse med forebyggende foranstaltninger i forbindelse med børnesager. Resultaterne er, at:

- den hyppigste årsag til forældres henvendelse til myndighederne er opdragelsesproblemer i hjemmet, børnenes mistrivsel, skoleproblemer, økonomiske problemer samt forældrenes psykiske problemer.
- forældrene i mindre grad end de professionelle opfatter omsorgssvigt og eget misbrug af alkohol eller narkotiske stoffer som problemskabende forhold i opvæksten. Forældrene ser ofte problemet hos barnet, mens de professionelle ser problemet hos forældrene. De uens problemformuleringer kan udgøre et konfliktpotentiale mellem familie og forvaltning i den forebyggende indsats.
- børn ikke inddrages i undersøgelsesprocessen i det omfang, der forventes i lovgivningen, hvorfor der er behov for en kvalificering af undersøgelsesarbejdet i børnesager.

EVALUERING AF BEHANDLINGSINDSATSER

Undersøgelserne vedrørende behandlingsindsatser fremgår af nedenstående tabel 16.2.

Tabel 16.2

Undersøgelser, der evaluerer behandlingsindsatser.

Forfatter	Titel	Centralt spørgsmål	Metode	Datagrundlag
Bryderup (1999)	Drop afmagten: socialpædagogisk arbejde. De Unges Hus, Roskilde Amt	Evaluering af behandlingsindsats (konkret)	Kvalitativ	Alle indskrevne (ikke specificeret nærmere), 15 tidligere indskrevne samt alle medarbejdere
Christensen (1998)	Anbringelser af børn: En kvalitativ analyse af processen	Evaluering af behandlingsindsats (generel)	Kvalitativ	23 børn. 85 interview med 105 personer
Espersen (2004)	Fra anbringelse til efterværn	Evaluering af behandlingsindsats (generel)	Kvalitativ	18 interview med kommunale sagsbehandlere i 10 kommuner
Glavind & Warming (2003)	Når livet gør ondt	Evaluering af behandlingsindsats (konkret)	Kombineret	Ikke specificeret nærmere
Hestbæk (1997)	Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes	Beskrivelser af anbragte børn samt behandlingsindsats	Kombineret	Interview 760 forældre til anbragte børn. Survey 932 kom-

	praksis i anbringelsesager			munale sagsbehandlere samt 765 anbringelsessteder
Olesen, Ertmann & Zobbe (2003)	Efterværn. Evaluering af efterværnsprojektet på specialinstitutionen Godhavn	Evaluering af behandlingsindsats (konkret)	Kombineret	Interview med 10 unge og 3 medarbejdere samt survey til 26 kommunale sagsbehandlere
Rasmussen (2002)	Sporskifterapporten	Evaluering af behandlingsindsats (konkret)	Kvalitativ	Interview med 20 unge
Sørensen (1999)	Døgnkontaktens arbejde med unge fra etniske minoritetsgrupper	Evaluering af behandlingsindsats (konkret)	Kvalitativ	Observationer + 27 interview

Christensen (1998) analyserer ved brug af kvalitative interview om 23 børn, hvordan bistandslovens ændrede regler pr. 1. januar 1993 vedrørende foranstaltninger for børn og unge fungerer i praksis. Der fokuseres bl.a. på, om foranstaltningerne fører til positivt resultat for de børn og unge, de iværksættes for. Espersen (2004), der belyser, hvordan den kommunale efterværnsindsats bliver udmøntet i en dansk sammenhæng, idet der særligt fokuseres på forskellige faktorerens betydning for et vellykket efterværnsforløb. Endelig kommer også Hestbæks (1997) ind i billedet her, idet studiet belyser, hvad der kendetegner de optimale anbringelsesforløb i forhold til forløb, hvor der ikke leves op til bestemte kvalitetssikringsprocedurer.

Evalueringerne af konkrete behandlingsindsatser drejer sig om:

- Sørensen (1999) evaluering af døgnkontaktens arbejde med unge fra etniske minoritetsgrupper med henblik på faglig kvalificering og udvikling af konkret socialt arbejde med den specielle gruppe unge.
- Bryderups (1999) evaluering af De Unges Hus i Roskilde, hvor helheden i det socialpædagogiske arbejde med unge undersøges set i forhold til de eksisterende tilbud og projekterne.
- Olesen, Ertmann & Zobbes (2003) evaluering af et efterværnsprojekt på specialinstitutionen Godhavn, hvor fokus er på samarbejds- og beslutningsprocesser mellem efterværnsmedarbejderne og de unge i efterværnet.

Hertil kommer endvidere Glavind & Warmings (2003) evaluering af kontaktpersonordningen og ordningen med personlig rådgivning for børn og unge, hvor formålet er en kortlægning af brugen af ordningerne samt ikke mindst en belysning af, om ordningerne i tilstrækkelig grad imødekommer modtagernes behov. Desuden Rasmussens (2002) evaluering af Den Sociale Udviklingsfonds (SUF) aktiviteter med henblik på at få beskrevet og belyst, om SUF's tilbud har sat sig varige spor blandt brugerne, herunder deres opfattelse af opholdet et år efter dets ophør.

Hovedresultater

Espersens (2004) generelle evaluering af kommunernes efterværnsindsats viser bl.a., at:

- unge, der forlader anbringelsessystemet, står med en lang række problemer, som gør dem udsatte i overgangen til en selvstændig voksentilværelse. De unge har fx ofte problemer med manglende uddannelse og svag arbejdsmarkedstilknytning.
- de unge ofte har svært ved at finde egnede boliger og i høj grad mangler basale livsfærdigheder.
- de hyppigst anvendte efterværnstiltag er kontaktpersonordningen, forlængelse af anbringelsen samt revalideringsydelse.
- det er bemærkelsesværdigt, at sagsbehandlerne tilsyneladende ikke i deres efterværnsarbejde benytter sig af muligheden for at oprette en udslusningsordning på de unges tidligere anbringelsessted.

Christensen (1998) vurderer anbringelsens effekt for 23 forløb. Konklusionen er, at for 12 børn er resultatet positivt, for fire børn er resultatet positivt på kort sigt, for fire børn er det uklart, om resultatet er positivt eller negativt, mens resultatet for tre børn er negativt.

Hestbæks (1997) undersøgelse af indsats både før og efter anbringelse af børn uden for hjemmet viser bl.a., at:

- 78 pct. af familierne har fået tilbud om støtte før anbringelsen.
- hos 40 pct. er anbringelsen første foranstaltning.
- forvaltningens praksis er, at der foretages undersøgelse i 63 pct. af sagerne, men at kun 31 pct. af samtlige sager lever op til lovens krav. Der udarbejdes handleplan i 74 pct. af sagerne, og der ses en tydeli-

ge sammenhæng mellem kontinuitet i sagsbehandlerkontakt og kontinuitet i det konkrete anbringelsesforløb for barnet/den unge.

- to tredjedele af forældrene angiver, at det omfang af kontakt, de har med deres børn, er passende, mens en tredjedel finder, at kontakten er for sjælden. Hertil kommer, at der aftales samværsbegrænsning i 18-25 pct. af sagerne.
- mange anbringelsessteder har regelmæssig kontakt med den anbringende kommune, idet der om 78 pct. af sagerne afholdes møder, hvor anbringelsesstedet, sagsbehandleren samt forældrene er til stede. Dog er der markant mindre kontakt i forbindelse med anbringelse i familiepleje.
- 23 pct. af de 12-14-årige samt 15 pct. af de unge over 15 år ikke har haft en selvstændig samtale med sagsbehandleren, inden de blev bragt.

Evalueringerne af konkrete anbringelsesindsatser giver overvejende positive resultater. Bryderups (1999) evaluering af De Unges Hus konkluderer, at De Unges Hus er en velfungerende institution såvel pædagogisk som organisatorisk. Resultaterne viser, at de unge har gavn af opholdet. Der tegner sig et billede af pædagoger og faglærere, der er følelsesmæssigt dybt engagerede i det socialpædagogiske arbejde med de unge.

Sørensens (1999) evaluering viser, at Døgnkontakten udfører et vigtigt og godt stykke arbejde i forhold til unge i krise. De unge er glade for tilbuddet, og de føler, de får den hjælp, de har behov for, ligesom mange giver udtryk for, at de for første gang føler sig godt behandlet i det sociale system. Døgnkontakten formår i høj grad at tage de unge alvorligt, vise dem respekt og forståelse, skabe relation og tillid, få de unge til at sætte ord på deres problemer og skabe motivation for forandring.

Også Olesen, Ertmann & Zobbe (2003) giver en positiv evaluering af efterværnsprojektet på specialinstitutionen Godhavn. De finder bl.a., at:

- de unge evaluerer medarbejdernes indsats positivt, primært som følge af handlingsaspektets centrale position i relationen mellem den unge og medarbejderne.
- de kommunale sagsbehandlere vurderer efterværnets indsats som positiv og konstruktiv i forhold til målsætningerne herfor.

- medarbejderne oplevede, at de unge fik udbytte af at være i efterværn, og at de var afholdte af de unge.
- de unge i forbindelse med efterværnsindsatsen fik reduceret deres misbrug, ikke var involveret i kriminalitet, fik styrket deres sociale netværk og fortsat formåede at have egen bolig. Dog blev de unges økonomiske og beskæftigelsesmæssige situation ikke ændret i løbet af efterværnet.

Glavind & Warmings (2003) undersøgelse af kontaktpersonordningen og ordningen med personlig rådgivning for børn og unge peger bl.a. på, at:

- der er stor forskel på, hvad der skal til, før kommunerne identificerer behov for at iværksætte ordningerne.
- kontaktpersonen typisk støtter på det nære personlige niveau, hvilket understøttes af, at alle børn fortæller, at de bliver i godt humør af at være sammen med deres kontaktperson, samt at de er specielt glade for at tale med personen, når de er kede af det eller går og tumler med problemer.
- noget af det, som næsten alle børn og unge på forskellig vis udtrykker som positivt, er, når de af deres kontaktperson oplevede at blive anerkendt og mødt på egne præmisser. Denne potentielle kvalitet ved kontaktpersonordningen sættes i relief af nogle af de unges kritik af døgninstitutioner, hvor der i mange tilfælde ikke var en særlig tæt relation til den unges kontaktperson.
- hvis formålet med indsatsen over for børn og unge kan sammenfattes til at være støtte til et godt liv, herunder en myndig selvstændiggørelse, hvor de unge selv bliver i stand til at tage vare på eget liv, så udgør det en stor svaghed ved ordningerne, at disse retter sig snævert mod individet og ikke mod livsbetingelserne som sådan.

Rasmussens (2002) evaluering af tiltag under Den Sociale Udviklingsfond (SUF) viser en række positive resultater, da interviewene med tidligere brugere viser, at SUF-opholdet har sat sig varige spor hos mange. Størstedelen af de unge angiver, at et ophold i SUF-regi har været et positivt vendepunkt for dem. Det er dog ikke alle, der har fået ændret deres livsbane via et ophold i SUF, idet nogle efterfølgende er havnet i ny kriminalitet, stofmisbrug eller er døde.

REFLEKSIONER OVER ANVENDT METODE

I undersøgelser vedrørende *Forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser* er brug af kvalitativ metode den hyppigst forekommende. Dog er også en række studier med kombineret metode, jf. tabel 16.3 nedenfor.

Tabel 16.3

Oversigt over metodeanvendelse i undersøgelser om forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge med sociale problemer.

Kvalitativ	Kvantitativ	Kombineret
Borup & Nielsen (2001)	Mehlbye & Sørensen (2001)	Christensen & Egelund (2002)
Bryderup (1999)		Hestbæk (1997)
Christensen (1998)		Glavind & Warming (2003)
Espersen (2004)		Olesen, Ertmann & Zobbe (2003)
Rasmussen (2002)		
Sørensen (1999)		

Det er en mangel, at der ikke er flere studier med kvantitativ tilgang, ikke mindst set i forhold til behovet for flere effektstudier, der belyser, i hvor høj grad indsatser virker efter hensigten. Der er desuden brug for nogle komparative studier, der kan sammenligne effekter af forskellige indsatser, ligesom øget brug af longitudinelle undersøgelser vil kunne give svar vedrørende langtidseffekter af de pågældende foranstaltninger.

FREMTIDIGE PERSPEKTIVER

Afslutningsvis trækkes en række fremtidige perspektiver for forskningen i unges sociale problemer frem. Dette sker på baggrund af de konklusioner, gennemgangen af de sidste ti års forskning i unges sociale problemer har genereret.

I det følgende ridses nogle generelle tendenser, der går på tværs af emner, op. Hertil kommer nogle uddybende metoderefleksioner vedrørende bl.a. effektstudier, ligesom en opsummering om de tværgående temaer følger. Til sidst kommer anbefalinger til fremtidige perspektiver for forskningen i unges sociale problemer.

TVÆRGÅENDE RESULTATER – FÆLLESNÆVNERE I FORSKNINGEN OM UNGES SOCIALE PROBLEMER

Der springer nogle fællesnævner i øjnene, når forskningsresultaterne for alle emner sammenholdes. Nedenfor vil disse blive præsenteret. Præsentationen er overordnet og kortfattet, hvorfor der må henvises til de særskilte afsnit om de enkelte emner eller problemtyper, hvis der ønskes nuanceringer af det generelle billede af den danske forskning i ungdomsproblemer. Gennemgangen følger de fire dimensioner af forskningsfokus – problembeskrivelse, risikofaktorer, forebyggelse og behandling. Forebyggelse og behandling er slået sammen, fordi fællesnævnerne her er

overlappende og grænsen imellem de to - i et overordnet afsnit som dette - er udflydende.

Studierne med problembeskrivende forskningsinteresse viser, at unge med sociale problemer generelt har følgende fælles karakteristika:

- Svage eller manglende sociale relationer med jævnaldrende.
- Svage faglige kundskaber.
- Lavt selvværd.
- Ressourcesvage forældre, der også i flere tilfælde selv har sociale problemer.
- En hverdag uden struktur som følge af manglende integration i samfundets centrale organisationer, dvs. uddannelsesinstitutioner, arbejdsmarkedet og fritidstilbud.

Generelt er det således karakteristisk for unge med sociale problemer, at de har komplekse problemstillinger. Hos nogle unge resulterer dette i, at den unge bliver adfærdsvanskelig og udadreagerende, og hos andre i, at den unge bliver angst, hæmmet og indadreagerende.

Studierne af risikofaktorer i forhold til udvikling af sociale problemer viser, at mange risikofaktorer er fælles for unge med problemer. Resultaterne viser, at børn med forældre med misbrug og/eller uden arbejde har øget risiko for at:

- have destruktiv adfærd i forhold til andre og sig selv,
- blive udsat for omsorgssvigt og mishandling i hjemmet,
- blive anbragt uden for hjemmet,
- forsøge selvmord,
- blive gravide som teenager,
- blive psykiske syge,
- have kortere skolegang,
- blive arbejdsløse.

Studier med behandling og forebyggelse som forskningsinteresse viser, at de effektive indsatser er kendetegnet ved, at:

- det lykkes at indlede en god dialog med og et ligeværdigt forhold til den unge,

- den unge får nære relationer til mindst én pædagogisk medarbejder, gadeplansmedarbejder eller en støtte- eller kontaktperson, som den unge identificerer sig med,
- indsatsen er handlingsorienteret, hvor social integration i form af uddannelse og arbejde er i centrum fra start af,
- enten familie eller nære venner inddrages i den forebyggende eller behandlende indsats,
- indsatsen har som formål at tilføre den unges hverdag strukturerende aktiviteter,
- der i forbindelse med den unges udfasning af en foranstaltning iværksættes en brobyggende indsats – eksempelvis efterværn eller udslusningsordninger - så den unge gradvist kan vænne sig til en mere selvstændig livssituation.

De ineffektive forebyggende og behandlende indsatser er kendetegnet ved mangelfuld indledende udredning med heraf følgende mismatch mellem den unges livssituation og de iværksatte indsatser samt manglende integrationsperspektiv.

METODEREFLEKSIONER

Af kapitel 2 – profil af dansk forskning i unges sociale problemer – fremgår det, at ca. ét ud af tre studier anvender henholdsvis kvalitativ eller kvantitativ metode, mens ca. ét ud af fire studier kombinerer kvalitativ og kvantitativ metode.

Generelt kan man om metodefordelingen i forskningsfeltet unges sociale problemer sige, at der inden for de enkelte emner er en tendens til ensidigt fokus på én bestemt metode. Det betyder, at den nye type viden, der frembringes på området, også bliver relativt ensidig. Der er således ikke i tilstrækkelig grad samspil mellem kvalitative undersøgelser, der belyser processer, meninger osv., og kvantitative undersøgelser, der beskriver forekomsten af sociale problemer og statistiske sammenhænge til forskellige forhold i de unges livsbetingelser.

En undtagelse er spiseforstyrrelser under psykiske problemer, hvor dataindsamlingen er sammenhængende og såvel kvalitativ som kvantitativ, og hvor der over en årrække indsamles viden, der bygger

videre på eksisterende viden og dermed giver både detaljeret og generaliserbar viden om spiseforstyrrelser blandt unge.

Refleksionerne i forhold til metode har endvidere vist, at der mangler effektstudier og longitudinelle studier af unges sociale problemer.

Mere fokus på effektstudier²¹

I forhold til effektstudier defineres effekt som virkning, resultat eller udfald af en påvirkning.²² I denne forskningsoversigt sigter påvirkning til en forebyggende eller behandlende indsats, mens virkning, resultat eller udfald sigter til en evaluering af en forudbestemt virkning af eksempelvis en forebyggende indsats.

Det ideelle effektstudie er det kontrollerede eksperiment/det randomiserede studie. Her udvælges et antal personer, der skal modtage eller ikke modtage behandling via lodtrækning (randomisering), dvs. tilfældigt. Lodtrækningen sikrer, at indsatsgruppen (bestående af personer, som modtager behandling) ikke er forskellig fra kontrolgruppen (bestående af personer, som ikke modtager behandling eller modtager anden behandling). Uden lodtrækning er der en risiko for, at de personer, der efter eget ønske vælger eller fravælger behandling, er forskellige, og at en efterfølgende virkning ikke skyldes behandlingen, men andre systematiske forskelle mellem de personer, der henholdsvis valgte og fravalgte behandling. Den tilfældige udvælgelse gør, at forskellen i eftersituationen mellem indsatsgruppen og kontrolgruppen alene kan tilskrives den forebyggende eller behandlende indsats.

Det randomiserede studie er ofte etisk problematisk, fordi det er svært at forsvare moralsk, at nogle personer får den nye behandling (indsatsgruppen), mens de andre får den sædvanlige behandling eller ingen behandling uden viden herom (kontrolgruppen). Herudover er metoden kostbar at gennemføre blandt andet som følge af de metodologiske krav, studiet stiller til processen omkring dataindsamlingen.

Det mere realistiske effektstudie består af sammenligningsgrupper af lignende personer: Det vil sige en indsatsgruppe, der modtager

²¹ Præsentationen af det kontrollerede eksperiment og studier med sammenligningsgruppe nedenfor bygger på *Håndbog i Evaluering* af O. Rieper, 2004, AKF Forlaget. Endelig er der også hentet inspiration i *Anbringelser af børn og unge uden for hjemmet*. En forskningsoversigt af Egelund & Hestbæk, 2003, SFI.

²² Jævnfør Gyldendals Danske Ordbog, 2004.

den nye behandling, og en kontrolgruppe, der modtager den sædvanlige eller ingen behandling (efter samtykke). Der indsamles herefter bl.a. data om de to grupper på udvalgte effektmål, både før behandlingen iværksættes, og efter behandlingen er tilendebragt. De to grupper gør det muligt efterfølgende statistisk at kontrollere effekten af behandlingen eller den forebyggende indsats for andre relevante forklarende variable. Målinger før og efter indsatsen er nødvendige for at kunne dokumentere en udvikling som følge af behandlingen. Studier med dette design giver ikke så sikker viden om effekten af en given behandling som det kontrollerede eksperiment, men gennemføres det systematisk, teoretisk velfunderet og med statistisk kontrol for relevante baggrundsvariable, bidrager disse studier dog med en relativt sikker viden om effekter.

I forskningsoversigten er nogle af de gennemgående effektstudier brugerundersøgelser, der afdækker klienternes vurdering af indsatsen. Det er naturligvis som et aspekt af effektmåling vigtigt at spørge brugerne om deres refleksioner og tilfredshed med indsatsen. Men de genererer ikke nødvendigvis viden om effekter i snævrere og mere kvantitativ forstand og indebærer i højere grad end de ovennævnte studier en risiko for, at resultatet blot viser en ønsket effekt frem for en reel effekt, idet flere studier har vist, at holdninger og adfærd ikke nødvendigvis går hånd i hånd.

Øget brug af longitudinelle studier

En anden metodologisk mangel i forskningen om unges sociale problemer er, at der kun er enkelte longitudinelle studier. Øjebliksbilleder gennem tværsnitsdata, typisk spørgeskemaer om de unges liv og deres problemer, sætter grænser for den viden, der kan genereres om det pågældende emne. Netop når det kommer til undersøgelser vedrørende ungdomsfasen fra ca. 12 år til ca. 18 år, er brug af longitudinelle undersøgelser oplagt med henblik på at producere viden om, hvorvidt ungdomsproblemer fortsætter som problemer i voksenlivet. Netop når det kommer til undersøgelser vedrørende den korte ungdomsfase, er brug af longitudinelle studier oplagt med henblik på at indsamle viden om, hvorvidt ungdomsproblemer fortsætter i voksenlivet. Brug af longitudinelle studier er derfor særlig relevant i forhold til specifikke emner som fx kriminalitet og misbrug, idet man her vil kunne belyse langtidseffekterne af de givne belastninger.

TVÆRGÅENDE TEMAER

Når det kommer til de tværgående temaer social klasse, køn og etnicitet, viser gennemgangen af de sidste ti års forskning i unges sociale problemer, at de enkelte aspekter hver især kun belyses i 30-50 pct. af alle studier. Hertil kommer, at i 20 pct. af studierne behandles ingen af de tre temaer. De her refererede størrelser dækker dog over indbyrdes forskelle for hvert af de tre aspekter.

Social klasse er – ikke overraskende – bedst repræsenteret i studier vedrørende socioøkonomiske problemer (ulighed i uddannelse, bolig og unge mødre) og sociale afvigelser (udsatte unge og prostitution), hvor over halvdelen af undersøgelserne fokuserer på aspektet. Inden for de øvrige emner, der beskæftiger sig med specifikke sociale problemer, er det ca. 20-25 pct. af studierne, der fokuserer på klasse. Da sammenhængen mellem socioøkonomiske forhold og udviklingen af sociale problemer er veldokumenteret, kan det undre, at der ikke er flere undersøgelser, der eksplicit inddrager klasseaspektet.

Kønsaspektet er gennemgående bedre repræsenteret end social klasse, idet mellem 40 og 60 pct. af undersøgelserne inkluderer dette. For *Psykelige problemer* fokuserer endog 87 pct. af alle undersøgelser på køn.

Det etniske aspekt er det mindst belyste af de tre tværgående aspekter, idet kun 31 pct. af alle undersøgelser inddrager dette, og fx slet ingen undersøgelser om *Psykelige problemer* fokuserer på det. Det er bemærkelsesværdigt, når man tager i betragtning, at unge med etnisk minoritetsbaggrund er overrepræsenterede i forhold til en række problemstillinger som kriminalitet, arbejdsløshed, udsatte unge osv.

Disse resultater viser, at der ikke er nogen stærk tradition for, uanset emnekreds, systematisk at belyse klasse, køn og etnicitet i forbindelse med studier af unges sociale problemer.

FREMTIDIGE PERSPEKTIVER

Gennemgangen af de 125 undersøgelser vedrørende unges sociale problemer giver anledning til en række overvejelser vedrørende de fremtidige perspektiver for forskning på dette felt. Perspektiverne vil her blive uddybet. Udgangspunktet for at fremhæve fremtidige perspektiver knytter sig til det i indledningen skrevne formål om at give bud på, hvor der i

dag er mangler i dansk forskning om unges sociale problemer. Dog uden at anbefalingerne knytter sig til konkret indhold i forskningen, men snarere konkretiserer behovet for nye perspektiver i forskningen om unges sociale problemer.

- Der er behov for flere studier om unges misbrug, trivsel og psykiske problemer.

Antalsmæssigt er der produceret forbløffende lidt forskning om de tre emner.²³ For *Psykiske problemer* drejer behovet sig især om studier om mildere og mere generelle psykiske problemer. Desuden er områderne selvmord og spiseforstyrrelser velbelyste med problembeskrivende undersøgelser, men i ringe grad i forhold til studier om forebyggelse og behandling. Det samme gælder for *Misbrug*, hvor der er meget få undersøgelser set i betragtning af det fokus, der synes at være på emnet i den offentlige debat. Det er oplagt, at der er et behov for viden om nye misbrugstyper. Endelig er der i den hidtidige forskning om unges misbrug, trivsel og psykiske problemer meget lidt fokus på langtidsvirkningerne af de givne belastninger.

- Der er behov for flere effektstudier af forebyggelses- og behandlingsindsatser.

Som nævnt under metoderefleksioner er der behov for metodeudvikling i forhold til effektstudier. Der er brug for en udvidelse af de metodologiske strategier med bl.a. brug af randomisering, der i højere grad gør det muligt at måle klienternes udfald på væsentlige udviklingsdimensioner. Uden en udvikling af effektstudiernes metodiske grundlag bliver det problematisk at kvalificere arbejdet med behandling og forebyggelse over for unge med sociale problemer. Det er derfor nødvendigt, at der genereres viden om, hvilke indsatser der virker over for hvilke grupper af unge.

- Et mindre ensidigt fokus på brug af én bestemt metode inden for de enkelte emner.

²³ Henholdsvis 12 om misbrug, 14 studier om psykiske problemer og 5 om trivselsproblemer.

Som nævnt under metoderefleksioner vil mere varieret anvendelse af metode bevirke, at den producerede viden bliver mere differentieret, både hvad angår bredde og dybde.

- Brug af flere longitudinelle studier er nødvendigt, hvis udviklingskarrierer for unge med sociale problemer i voksenalderen skal kunne analyseres.

Også her henvises til argumentationen under metoderefleksioner, hvor nødvendigheden af at belyse de langsigtede konsekvenser af ungdomsproblemer.

- Der er behov for større opmærksomhed på de tværgående temaer social klasse, køn og etnicitet.

I socialforskningen er det veldokumenteret, at aspekterne social klasse, køn og etnicitet er centrale sociale stratifikatorer, der i væsentlig grad har betydning for den enkeltes muligheder i forhold til uddannelse, job, sundhed etc. Derfor vil de tværgående aspekter stort set være relevante i de fleste undersøgelser om unge sociale problemer, hvorfor det anbefales, at disse aspekter gives øget fokus i fremtidige studier.

BILAG

METODE, SØGEORD OG FORSKNINGSMILJØER RELATERET TIL UNGES SOCIALE PROBLEMER

Litteraturen er søgt på de nationale biblioteksbaser gennem Danbib, indkomne referencers litteraturlister og publikationsoversigter på udvalgte forskningsmiljøers hjemmesider.²⁴

Søgningen i artikeldatabasen er gennemført med nøgleord for unge, fra de fem emner (problemer vedrørende sociale forhold, psykiske problemer, misbrug, kriminalitet og sundhed), som defineret i forskningsoversigtens opdrag.²⁵

Søgningen er først gennemført med nøgleord for unge: unge, børn eller barn. Hermed er titler med disse ord i titel eller søgeord fundet. Dernæst er søgningen for problemer vedrørende sociale forhold

24. Senere i bilaget præsenteres de institutioner, hvis publikationsoversigter er gennemgået, sammen med andre relevante forskningsmiljøer for unges sociale problemer.

25. De fem emner er siden blevet opdelt på følgende 13 (mere specifikke) emner af hensyn til overskuelighed: udsatte unge, anbragte børn og børn og unge, forebyggende foranstaltninger og behandlingsindsatser over for unge, risikofaktorer i opvæksten, unges trivselsproblemer, psykiske problemer, overvægt, ulighed i uddannelse, bolig, unge mødre, prostitution, kriminalitet og misbrug, jf. *forskningsoversigtens emner i indledningen*.

gennemført med følgende nøgleord: udsatte, belastede, svage, utilpassede, truede, adfærdsvanskelige, sociale problemer, social arv, restgruppe, frafald, mønsterbrydere, mønsterbrud, ungdomsuddannelse, fuldføre eller mobning. Hermed er titler relateret til problemer vedrørende sociale forhold fundet. Herefter er søgningerne for unge og problemer vedrørende sociale forhold gennemført sammen, så de titler, der vedrører både unge og problemer vedrørende sociale forhold, er fundet. Søgningerne for de øvrige emner er gennemført efter samme model. Søgeordene er angivet i tekstboks 1.

Tekstboks 1

Søgeord for unge og emner.

I forhold til *unge* er litteratursøgningen sket med følgende ord:

ung?, børn? eller barn?

? angiver, at alle ord med de foran- eller bagvedstående bogstaver inkluderes i søgningen.

I forhold til *problemer vedrørende sociale forhold* er litteratursøgningen sket med følgende ord:

udsatte?, belastede?, svag?, utilpassede?, truede?, adfærdsvanskelige?, sociale problem?, social arv?, restgruppe?, frafald, mønsterbryder?, mønsterbrud?, ungdomsuddannelse?, fuldføre? eller mobning?

I forhold til *psykiske problemer* er litteratursøgningen sket med følgende ord:

psykiske?, psykologiske?, selvmord?, selvskade?, social isolation?, marginalisering?, ensom? eller spiseforstyrrelse?

I forhold til *misbrug* er litteratursøgningen sket med følgende ord:

misbrug?, ?misbrug eller rusmid?

I forhold til *kriminalitet* er litteratursøgningen sket med følgende ord:

kriminalitet?, kriminelle?, vold?, overgreb?, voldtægt? eller bande?

I forhold til *sundhed* er litteratursøgningen sket med følgende ord:

gravid?, seksualitet?, kønssygdom?, seksualoplysning?, prævention?, abort?, fedme?, overvægt? eller handicap?

Andre søgeord er følgende:

abort?, prostitution?, prostituere?, ungdomsarbejdsløshed? eller ghetto?

Efter søgningen blev titlerne screenet for irrelevante bøger såsom skønlitteratur og børnebøger, udgivelser før 1995 og åbenlyst irrelevante tidsskriftartikler (eksempelvis ”Digital håndsregning til udsatte børn” i Computerworld, årgang 25, nr. 16).

Herefter er søgningen gennemført inkluderende, dvs. at alle resterende titler blev taget med, selvom der kunne være tvivl om relevansen. Hensigten var at tage stilling til relevansen, når bogen eller artiklen forelå, og grundlaget for bedømmelsen hermed var sikrere.

Herefter er bøger og tidsskriftsartikler bedømt på baggrund af de syv inklusionskriterier, jf. *afgrænsningen af forskningsoversigten i indledningen*, dvs. at der medtages:

- udelukkende litteratur, der fokuserer på unges sociale problemer. Der skal med andre ord være en tydelig ”problem”-vinkel, før et bidrag inkluderes i oversigten. Undersøgelser, der generelt analyserer ungdomsliv og almene aspekter ved unges livsstil mv., medtages ikke.
- udelukkende videnskabelige undersøgelser om emnet. I denne sammenhæng defineres videnskabelig litteratur som produkter med en entydig kundskabsproducerende hensigt, som gør brug af veldefinerede metodologiske strategier, der er velegnede til at belyse det pågældende forskningsspørgsmål. Det vil sige, at det skal være undersøgelser, der er gennemført i overensstemmelse med gængse videnskabelige metode- og teorikrav. Med ovenstående afgrænsning udelukkes bl.a. forsøgs- og udviklingsaktiviteter samt rent statistiske publikationer fra fx Det Kriminalpræventive Råd, Sundhedsstyrelsen etc.
- kun publikationer fra afsluttede undersøgelser. Det betyder, at foreløbige arbejdsrapporter, offentliggørelse af delresultater, konferencepapirer mv. ikke indgår i oversigten. Der medtages derfor afsluttede, videnskabelige undersøgelser publicerede i afhandlinger, monografier, rapportserier, artikler eller som bidrag til antologier. Populære, formidlende artikler om samme undersøgelser medtages ikke.
- kun primærstudier. Det betyder, at reproduktioner af tidligere resultater, fx i bidrag til antologier, konferenceoplæg, artikler mv. ikke medtages, idet første udgivelse i givet fald benyttes som kilde.
- multidisciplinær forskning, idet litteratursøgningen er foretaget på tværs af videnskabelige disciplinære grænser. Det betyder, at der i

oversigten findes undersøgelser af såvel samfundsvidenskabelig, kriminologisk, sundhedsvidenskabelig (herunder psykiatrisk) som pædagogisk og humanistisk art.

- kun litteratur med undersøgelsespopulationer i alderen 12-18 år, som er definitionen for unge. I oversigten indgår således udelukkende undersøgelser, hvor hele eller dele af undersøgelsespopulationerne falder inden for dette aldersspænd.
- tidsmæssigt udelukkende forskning produceret i perioden 1995-2005.

Under hensynstagen til tidsfristen for udarbejdelse af forskningsoversigten er kun litteratur, der er modtaget på Socialforskningsinstituttet før den 1. november 2005, behandlet. Fjorten dage før den 1. november 2005 var der endnu ca. 100 titler, der ikke var modtaget på Socialforskningsinstituttet. Disse titler blev vurderet under hensyn til den erhvervede erfaring om relevante forskere og forskningsmiljøer. Herved kunne ca. 70 titler, primært tidsskriftsartikler, sorteres fra, fordi forfatter og miljø var af populærvenskabelig karakter. De resterende 30 titler blev der gjort endnu et forsøg på at bestille, typisk ved andre biblioteker, og med nogle undtagelser nåede titlerne at komme hjem inden den 1. november 2005.

I alt resulterede søgningen i 801 titler. På baggrund af de syv inklusionskriterier blev 653 titler sorteret fra, mens 125 er fundet relevante og kvalificerede. De resterende 23 titler er enten kommet hjem efter tidsfristen eller har ikke kunnet skaffes hjem.

Mange af studierne viste sig at være irrelevante, da de ikke er primærstudier. Det gælder mange lærebøger, antologier og i særdeleshed tidsskriftartikler. Offentlige betænkninger er sorteret fra, hvis de ikke har haft forskningskarakter, og en del mindre private, kommunale og amtslige evalueringer er sorteret fra, fordi metode eller analyse af data var mangelfuldt beskrevet.

Nedenfor præsenteres de institutioner, der er fundet relevant litteratur om unges sociale problemer ved. Ved de institutioner, der fremstår i kursiv nedenfor, er publikationsoversigten på institutionernes hjemmesider gennemgået for relevant litteratur. De øvrige institutioner er fundet gennem litteratursøgningen i de nationale biblioteksdata-baser gennem Danbib.

Oversigt 1

Center for Alternativ Samfundsanalyse	Roskilde Universitet
Center for Registerforskning	<i>Center for Ungdomsforskning</i>
Center for Forebyggende og Socialt arbejde med Kvindelige og Mandlige prostituerede, PRO-centret	Syddansk Universitet
Teori og Metodecentret	Dansk Institut for Gymnasiepædagogik
Formidlingscentret for Social Arbejde	Aalborg Universitet
Udviklingscentret for folkeoplysning & voksenundervisning	Sociologisk Laboratorium
<i>Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut</i>	Forskningsgruppen Arbejds- og Levemiljøer
<i>Center for Forskning i Socialt Arbejde</i>	Københavns Kommunes Sundhedstjeneste
<i>Center for Selvmordsforskning</i>	Familie og Arbejdsmarkedsforvaltningen, Københavns Kommune
<i>Dansk Center for Migration og Etniske Studier</i>	Fyns Amt
<i>Socialforskningsinstituttet</i>	Århus Amt
<i>Sundhedsstyrelsen</i>	H:S
<i>Statens Institut for Folkesundhed</i>	Amtssygehuset i Glostrup
<i>Danmarks Pædagogiske Universitet</i>	Børnepsykiatrisk Ambulatorium
<i>Learning Lab Denmark</i>	Psykiatrisk Afdeling A
<i>Århus Universitet</i>	Odense Universitetshospital
<i>Center for Rusmiddelforskning</i>	Klinisk Psykologisk Afdeling
<i>Institut for Psykologi</i>	Ungdomspædagogisk Forsknings- og Udviklingscenter, Center for Videregående Uddannelse Fyn
Institut for Epidemiologi og Socialmedicin	Den Sociale Ankestyrelse
Københavns Universitet	Ankestyrelsens Analysekontor
Det Juridiske Fakultet	Justitsministeriets Forskningsenhed
Institut for Folkesundhedsvidenskab	Det Kriminalpræventive Råd
Institut for Psykologi	Danmarks Lærerhøjskole
Institut for Sygdomsforebyggelse	Afdelingen for Socialpsykologi
Roskilde Universitet	Danmarks Erhvervspædagogiske Læreruddannelse
Center for Ungdomsforskning	Rockwool Fondens Forskningsenhed

De 125 relevante og kvalificerede studier af unges sociale problemer er herefter læst og registreret i overensstemmelse med opdraget fra Styrelsen for Social Service. To medarbejdere ved Socialforskningsinstituttet har forestået dette arbejde. Ensretning og kvalitetssikring af registreringerne er tilstræbt ved definitioner af nøgleord og udarbejdelse af registreringsskema med de ønskede oplysninger: titel, forfatter, udgivelsesår, publikationssted, -art og -sprog, emne, kategorisering, tværgående aspekter, væsentligste forskningsspørgsmål, hovedresultater, metode, datagrundlag, andre kommentarer og aldersgruppe. Medarbejderne har i forbindelse med hver enkelt registrering forholdt sig til alle førnævnte oplysninger. Endelig er enkelte tilfældigt udvalgte registreringer gennemgået af projektlederen for yderligere kvalitetssikring.

Med registreringsskemaet er svarkategorierne også defineret. Nogle har været åbne eksempelvis de(t) centrale forskningsspørgsmål, undersøgelsens hovedresultater, metode og datagrundlag. De resterende kategorier er udfyldt med foruddefinerede kategorier. Eksempelvis ja eller nej til, om et studie behandler et tværgående aspekt.

Registreringen er sket i Reference Manager, et program til oprettelse af databaser med referencer til litteratur, film, musik mv. Databasen med registreringer om de ønskede forhold om de 125 studier om unges sociale problemer har gjort det muligt at skabe et overblik over alt materialet i de fem emner²⁶ og kvalitetssikre registreringerne, at alle oplysninger er udfyldt mv.

Studierne er læst ekstensivt en enkelt gang. Tidsmæssigt har det ikke været muligt at læse studierne intensivt side for side. Den ekstensive læsning har været grundigere i forbindelse med læsning af resume, indledning, metodeafsnit og sammenfatning/konklusion.

Opdelingen af studierne på emnekreds har været afsættet for arbejdsdelingen mellem medarbejderne. De har hver især læst og registreret alle publikationer inden for de enkelte emner. Herved har det været muligt for den enkelte medarbejder at få et overblik over materialet og vur-

26. Som siden er opdelt på 13 emner. For uddybelse heraf se fodnote på bilagets første side.

dere publikationernes kvalitet med fokus på metode. Ud fra dette overblik er strukturen for de enkelte afsnit i den indholdsmæssige del herefter beskrevet.

REFERENCER

- Agerbo, Esben; Nordentoft, Merete; Mortensen, Preben B (2002): Selvmord blandt unge: Familiemæssige, psykiatriske og socioøkonomiske risikofaktorer. *Ugeskrift for Læger*, årg. 164, nr. 49.
- Andersen, M.A.; Mørck, R.V.; Christensen, S.; Minke, L. (2001): Rodet Ungdom – unge rødder. *Social Kritik*, årg. 13, nr. 77.
- Andreasen, Lars Birch; Jensen, Torben Pilegaard; Larsen, Kirsten Holm; Mogensen, Karin Blix; Bøg, Martin; Jensen, Anette; Nielsen, Malene Beth (1997): *Unge uden uddannelse*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Ansel-Henry, Anthony; Jespersen, Susanne B. (2003): *Konflikt på gadeplan – når etniske minoritetsungdom og politi mødes*. Center for Ungdomsforskning.
- Asmussen, Ida (2004): *Etniske grupper – kriminalitet og forebyggelse*. Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, Flemming (2002): *Ungdomsundersøgelsen 1999*. Det Kriminalpræventive Råd.
- Balvig, Flemming; Holmberg, Lars; Sørensen, Anne-Stina (2005): *Ringstedforsøget: Livsstil og forebyggelse i lokalsamfundet*. Jurist- og Økonomiforbundets Forlag.
- Beck, Steen; Reesen, Stine (2004): *Festkultur og rusmidler i gymnasieskolen*. Dansk Institut for Gymnasiepædagogik, Syddansk Universitet.

- Beckmann, Jørn Halberg (1999): *Børn og unges trivsel*. Klinisk Psykologisk Afdeling, Odense Universitetshospital.
- Behrens, Hanne Lilholt (2002): *5.230 børn på krisecenter: En deskriptiv undersøgelse*. Formidlingscentret for Socialt Arbejde.
- Bonke, Jens; Kofoed, Lene (2001): *Længerevarende behandling af børn og unge i sikrede pladser. En evaluering*. Socialforskningsinstituttet.
- Borup, Ina K.; Nielsen, Anne (2001): *Trærfaglige grupper i kommunerne om børn og unge med særlige behov: Erfaringer fra fem kommuner*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Bouchet, Dominique (1999): *Det knuste spejl*. Syddansk Universitetscenter.
- Bryderup, Inge M. (1999): *Drop afmagten: Socialpædagogisk arbejde, De Unge Hus, Roskilde Amt*. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Bryderup, Inge M.; Andsager, Gry; Nagbøl, Søren (2003): *Socialpædagogisk metodeudvikling/Forskningsevaluering af et fotoprojekt på Projekt- og Døgninstitutionen Hjulmagerstien*. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Christensen, Dan E. (2003): *Unge og prostitution*. PRO-centret.
- Christensen, Else (1995): *My Parent is an Alcoholic*. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen, Else (1998): *Anbringelser af børn: En kvalitativ analyse af processen*. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen, Else (1999): *Forældre i fængsel: En undersøgelse af børns og forældres erfaringer*. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen, Else; Egelund, Tine (2002): *Børnesager: Evaluering af den forebyggende indsats*. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen, Else; Pedersen, Dorthe Agerlund (2004): *Vold mod børn – En undersøgelse af omfang og håndtering af fysisk vold mod børn*. Socialforskningsinstituttet.
- Christensen, Helene Byholm (2000): *Børnefamilier med alkoholproblemer: En undersøgelse af familieinteraktion, forældres symptomer på psykiske belastninger, børnenes psykosociale tilpasning og forandringer i forbindelse med behandling*. Ph.d.-afhandling, Center for Rusmiddelforskning.
- Christoffersen, Mogens Nygaard; Poulsen, H. D.; Nielsen, A. (2003): *Attempted suicide among young people: Risk factors in a prospective register based study of Danish children born in 1966*. *Acta Psychiatrica Scandinavia*, årg. 108.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (1996): *Opvækst med arbejdsløshed*. Socialforskningsinstituttet.

- Christoffersen, Mogens Nygaard (1999): *Risikofaktorer i barndommen – En forløbsundersøgelse særligt med henblik på forældres psykiske sygdomme*. Socialforskningsinstituttet.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2000a): *Risikofaktorer i barndommen – Langtidsvirkninger af forældres misbrug*. Socialforskningsinstituttet.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2000b): *Risk Factors for Parents' Attempted Suicide. A Register-based Historical Case-cohort Study of Danish Parents with Teenage Children Born in 1966 and 1973*. Socialforskningsinstituttet.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2000c): Growing Up with Unemployment: A Study of Parental Unemployment and Children's Risk of Abuse and Neglect Base don National Longitudinal 1973 Birth Cohorts in Denmark. *Childhood*, Årg. 7, Nr. 4.
- Christoffersen, Mogens Nygaard (2003c): *Teenage Motherhood and Induced Abortion among Teenagers. A Longitudinal Study of All 15 to 19 Year Old Women Born in 1966*. Socialforskningsinstituttet.
- Christoffersen, Mogens Nygaard; Francis, Brian; Soothill, Keith (2003b): An Upbringing to violence? Identifying the Likelihood of Violent Crime Among the 1966 Birth Cohort in Denmark. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*.
- Christoffersen, Mogens Nygaard; Soothill, Keith (2003a): The Long-term Consequences of parental Alcohol Abuse: A Cohort Study of Children in Denmark. *Journal of Substance Abuse Treatment*, Årg. 25.
- Clausen, Susanne (2002): *Undersøgelse vedrørende unge lovovertrædere: Vilkårs-overtrædelser og reaktioner herpå*. Justitsministeriet.
- Dahl, Helle Vibeke (2000): *Forebyggelse af stofmisbrug blandt unge flygtninge og indvandrere i Århus*. Familie- og Beskæftigelsesafdelingen, Århus Kommune.
- Dam, Jørgen Hans (2002): *Utilpassede perspektiver: Unges moral, kriminalitet og oplevelser af sanktioner*. Sociologisk Analyse, Gestus.
- Den Sociale Ankestyrelse (2000): *Kommunernes erfaringer med utilpassede unge*. Den Sociale Ankestyrelse.
- Den Sociale Ankestyrelse (2002): *Foreløbige handleplaner for unge kriminelle: Kommunernes praksis ved udarbejdelsen af foreløbige handleplaner for unge kriminelle under 18 år: Lov om social service § 58a, stk. 4*. Den Sociale Ankestyrelse.

- Due, Eva Pernille; Holstein, Bjørn E.; Jørgensen, Per Schultz (1999): Mobning som sundhedstrussel blandt store skoleelever. *Ugeskrift for Læger*, Årg. 161, Nr. 15.
- Elmeland, Karen; Villumsen, Susanne (2002): *Rusmiddeladfærd blandt 9. klasse elever i Ikast Kommune*. Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet.
- Elsass, Peter m.fl. (2000): *Den kontekstfølsomme psykoterapi: Et kvalitativt studie af kombinationen af psykoanalytisk orienteret og kognitiv behandling af selvmordstruede unge*, Kapitel 3 i ”Forebyggelse af selvmordsforsøg hos unge”. Center for humanistisk sundhedspsykologi, Københavns Universitet.
- Elsborg, Steen; Hansen, Trine Juhl; Hansen, Vagn Rabøl (1999): *Den sociale arv og mønsterbrydere*. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Elsborg, Steen; Jensen, Ulla Højmark; Seeberg, Peter (2005): *Muligheder for mønsterbrud i ungdomsuddannelserne*. Syddansk Universitetsforlag.
- Espersen, Laila Dreyer (2004): *Fra anbringelse til efterværn*. Socialforskningsinstituttet.
- Frederiksen, Anne Birk (2004): *Mobilmobning – Børn, unge og deres mobiltelefoner: Et empirisk studie af moderne eksklusionsmekanismer*. Specialeopgave, Aalborg Universitet.
- Glavind, Inger; Warming, Hanne (2003): *Når livet gør ondt*. Frydenlund.
- Glavind, Niels (2003): *Det Delte Danmark: Notat om social opdeling af skoler*. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd for Ugebrevet A4.
- Hagemann Helle; Olsen, Claus B. (2001): *Alternativ afsoning efter straffelovens § 49, stk. 2 – En effektundersøgelse*. Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Hansen, Lisbeth; Løvgreen, Peter (2000): *Paragraf 49, stk. 2 afsoneres kriminelle karriereforløb, 2. delrapport*. Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Hansen, Niels-Henrik M.; Molich, Martin (2004): *Hvad har de gang i? En profilanalyse af Gentofstes unge 2004*. Center for Ungdomsforskning, Roskilde Universitetscenter.

- Helweg-Larsen, Karin (2000): *Seksuelle overgreb mod børn i Danmark. Problemet omfang og karakter vurderet ud fra litteraturstudier og en række danske datakilder*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Helweg-Larsen, Karin (2003): *Seksuelle krænkelse af børn og unge inden for idræt. Den aktuelle forekomst og forebyggelse*. Kulturministeriet.
- Helweg-Larsen, Karin; Larsen, Helmer Bøving (2002): *Unge trivsel 2002. En undersøgelse med fokus på seksuelle overgreb i barndommen*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Henriksen, Claus Syberg (2002): *Kriminalitet blandt børn og unge i Valby og Kongens Enghave: Ofre og anmeldelser*. Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Hestbæk, Anne-Dorthe (1997): *Når børn og unge anbringes. En undersøgelse af kommunernes praksis i anbringelsessager*. Socialforskningsinstituttet.
- Hjarnø, Lulu (1998): *"Rødderne" fra Blågårds Plads. En undersøgelse af fænomenet ungdomsbandedannelse på baggrund af en analyse af et voldeligt sammenstød mellem unge 2. generationsindvandrere og politiet på Blågårds Plads i sommeren 1997*. Sydjysk Universitetsforlag.
- Hoppe, Axel (2004): *Unge mødre – en ressourcegruppe: Et vidensproducerende udviklingsprojekt om mønstrebrydende indsatser*. Ungdomspædagogisk Forsknings- og Udviklingscenter, CVU Fyn.
- Hummelgaard, Hans; Husted, Leif (2001): *Social og etnisk bestemt bosætning*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Høg, Vibeke; Isager, Torben; Skovgaard, Anne Mette (2002): *Suicidaladfærd hos børn: En deskriptiv undersøgelse*. *Ugeskrift for Læger*, årg. 164, nr. 49.
- Jensen, Sune Qvortrup (2002): *De vilde unge i Aalborg Øst*. Aalborg Universitetsforlag.
- Jensen, Sune Qvortrup; Hviid, Kirsten (2004): *Perkerrap, ghettostøj og socialt arbejde: Om gadekulturen og rapmusikens potentialer i socialt arbejde med "vilde" unge*. Aalborg Universitet.
- Jensen, Torben Pilegaard; Holm, Anders; Mogensen, Karin Blix (1997): *Valg og veje i ungdomsuddannelserne*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Jensen, Ulla Højmark (2004): *Etniske minoritetsunges frafald fra erhvervsuddannelserne. I Udlændinges vej gennem uddannelsessystemet. Tænketa-ken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark*, Ministeriet for Flytninge, Indvandrere og Integration.

- Jensen, Ulla Højmark; Jørgensen, Bo Tovby (2005): *"Det vigtigste i livet er at få en uddannelse"* – Undersøgelse af etniske minoritetsunges frafald fra hvervsuddannelserne. I *Udlændinge på ungdomsuddannelserne – frafald og faglige kundskaber*. Tænk tanken om udfordringer for integrationsindsatsen i Danmark, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og integration.
- Jessen, Gert; Andersen, Karin; Bille-Brahe, Unni (1996): Selvmordstanke og selvmordsforsøg blandt 15-24-årige i det danske uddannelsessystem. *Ugeskrift for Læger*, årg. 158, nr. 36.
- Jørgensen, Per Schultz; Holstein, Bjørn E.; Due, Pernille (2004): *Sundhed på vippen: En undersøgelse af de store skolebørns sundhed, trivsel og velvære*. Hans Reitzels Forlag.
- Katznelson, Noemi (2004): *Udsatte unge, aktivering og uddannelse – dømt til individualisering*. Ph.d.-afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Katznelson, Noemi; Simonsen, Birgitte (2005): *Udsatte unge i et landområde*. Center for Ungdomsforskning, Learning Lab Denmark, Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Kristiansen, Bitten (1999): *Tidlig indsats for unge gravide og unge mødre i Farum Kommune*. Farum Kommune.
- Kyvsgaard, Britta (1998): *Kriminel debut*, kapitel 8 i "Den kriminelle karriere". Jurist og Økonomforbundet.
- Larsen, Claus (2001): *Kriminalitet blandt unge indvandrere og efterkommere 1993-1998*. Rockwool Fondens Forskningsenhed.
- Lautrup, Claus (2002): *Unge i prostitution og lovgivning. Evaluering af straffelovens §223a*. PRO-centret.
- Lier, Lene; Buhl-Nielsen, Bernadette; Knudsen, Hans (2001): *Psykisk syge forældre og deres børn*. Det Tværministerielle Børneudvalg, Socialministeriet.
- Lindelof, Anders (2005): Overvægtige børn og deres forældres oplevelse og forståelse af barnets overvægt. *Ugeskrift for Læger*, Årg. 167, Nr. 2.
- Lindgaard, Helle (2002): *Voksne børn fra familier med alkoholproblemer: Mestring og modstandsdygtighed*. Center for Rusmiddelforskning.

- Lindholm, Jonas (1999): *Børn i misbrugsfamilier – en evaluering af initiativer under Alkohol-lokalpuljen*. Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Madsen, Alice L.; Jacoby, Marianne; Kramp, Peter (2001): Alvorlig kriminalitet hos unge. Tyve års mentalobservationer af 15-17 årige i det storkøbenhavnske område. *Ugeskrift for Læger*, Særtryk 2001.
- Mehlbye, Jill (1995): *Børn og unge i brudte hjem – problemer og indsatser*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Mehlbye, Jill (1997): *Er der problemer i ungdomsboligerne? En undersøgelse af en række ungdomsboligbebyggelser*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Mehlbye, Jill (2004): *Sammenfatning af undersøgelsen "De Gode Eksempler"*. Undervisningsministeriet.
- Mehlbye, Jill; Hagensen, Pauline; Halgreen, Tue (2000): *Et frit valg? Unges overgang fra grundskolen til ungdomsuddannelserne – Om danske unge og unge fra etniske minoriteter*. Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut.
- Mehlbye, Jill; Sørensen, Jacob (2001): *Kommunernes vejledning af børn og unge med særlige behov*. Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 7.
- Moesby-Johansen, Cecilie (2004): De vilde piger. *Social Kritik*, Årg. 16, Nr. 92.
- Moesgaard, K.; Sardemann, H. (1996): Forekomst af seksuelt misbrug hos børn henvist til en børneafdeling over en femårsperiode. *Ugeskrift for Læger*, årg. 158, nr. 1.
- Munk, A.; Raun, M. (1999): *Unge ofre for vold – en kortlægning af problemer og muligheder i Esbjerg*. Socialforskningsinstituttet.
- Mørck, Line Lerche (2004): *Læring og overskridelse af marginalisering*. Ph.d.-afhandling, Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Nissen, Morten (2001): *Projekt Gadebørn: Et forsøg med dialogisk, bevægelig og lokalkulturel socialpædagogik med de mest udsatte unge*. Dafolo Forlag.
- Nissen, Poul (1999): *Kvalitets- og metodeudvikling i børne- og ungesager*. Pædagogisk Psykologisk Forlag.
- Nissen, Poul (2000): *En effektundersøgelse af et kriminalpræventivt socialt færdighedsprogram for unge*. Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Olesen, Carsten Frank; Ertmann, Bo; Zobbe, Karen (2003): *Efterværn: Evaluering af efterværnsprojektet på specialinstitutionen Godhavn*. Teori og Metodecentret.

- Olsen, Claus B.; Hansen, Henning (2001): *Kriminalprævention og integration på Indre Nørrebro*. Center for Alternativ Samfundsanalyse.
- Pearson, Seija (2005): Stigning i overvægt og fedme blandt københavnske skolebørn i perioden 1947-2003. *Ugeskrift for Læger*, Årg. 167, Nr. 2.
- Pedersen, Claus Duedal; Elmer, Trine (1999): *Evaluering af Mødrehjælpens projekt for førstegangsfødende*. Mødrehjælpen.
- Pedersen, Flemming; Aarkrog, Vibe (2002): *Udmeldelse, frafald og omvalg på btx og htx skoleåret 2001-2002*. Uddannelsesstyrelsen.
- Pedersen, Frank R.; Leleur, Annette (1999): *SSP-projekt Erhvervsmotivering – unge der kommer videre. Projekttrapport og slutevaluering*. Københavns Politi.
- Petersen, Tove Anne-Grete; Rasmussen, Søren; Madsen, Mette (2002): Danske skolebørns BMI målt i perioden 1986/1987-1996/1997 sammenlignet med danske målinger fra 1971/1972. *Ugeskrift for Læger*, Årg. 164, Nr. 43.
- Prieur, Annick; Henriksen, Lars S. (2003): *Arrangerede venskaber. Mentorordning for unge straffedømte af anden etnisk oprindelse*. Aalborg Universitet.
- Rasmussen, Kim (2002): *Sporskifte-rapporten: Baseret på 20 interview med unge om sporene fra tiden i SUF*. Institut for Uddannelsesforskning, Roskilde Universitetscenter.
- Rasmussen, Lene K. (2005): *Ungdomssanktionen i kvalitativ belysning. Ti unge og ni institutioner*. Socialforskningsinstituttet.
- Rasmussen, Mette; Due, Pernille; Holstein, Bjørn (2000): *Skolebørnsundersøgelsen 1998 – Sundhed, sundhedsvaner og sociale forhold*. Komiteen for Sundhedsoplysning.
- Riis, Lene; Bodelsen, Henriette; Knudsen, Finn U. (1998): Forekomst af omsorgssvigt mod børn og børnemishandling i Københavns Amt. *Ugeskrift for Læger*, årg. 160, nr. 37.
- Riis, Lene; Klit, Henriette; Knudsen, Finn U. (2002): Omsorgssvigt mod børn i Københavns Amt. Ændrer hyppigheden sig? *Ugeskrift for Læger*, årg. 164, nr. 32.
- Rosholm, Michael; Husted, Leif; Nielsen, Helena Skyt (2002): *Integration over generationer? Andengenerationsindvandreres uddannelse og første job*. Centre for Labour Market and Social Research, The Aarhus School of Business.

- Rådgivende Sociologer (2003): *Mobning og udvikling af kriminelle – et kendetegn ved skolen? Afsluttende rapport fra projektets faser 1-3*. Dansk Center for Undervisningsmiljø.
- Sabroe, Svend; Fonager, Kirsten (2002): *Rusmiddelforbruget i folkeskolens afgangsklasse og udviklingen fra 1995-1999: Danske resultater fra en undersøgelse af europæiske skolebørn*. FADL's Forlag.
- Sabroe, Svend; Fonager, Kirsten (2004): *Unge erfaringer med rusmidler: I 2003 og udviklingen siden 1995*. FADL's Forlag.
- Stevens, Hanne (2003): *Evaluering af ungdomskontraktordningen*. Justitsministeriet.
- Strange, Mimi (2002): *Unge krænkere*. Socialforskningsinstituttet.
- Sundhedsstyrelsen (1999): *Unge brug af illegale rusmidler*. Sundhedsstyrelsen.
- Sørensen, Johanne Korsdal (2003): *Unge rekreative stofbrug og risikovurdering*. Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet.
- Sørensen, Johanne Korsdal; Dahler-Larsen, Anne Marie (2003): *Behandling af unges misbrug af "feststoffer": En evaluering af dagbehandlingen i Grindsted*. Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet.
- Sørensen, Tove (2003): *Når de udsatte bli'r ansatte*. Center for Forskning i Socialt Arbejde.
- Sørensen, Tove Holmgård (1999): *Døgnkontaktens arbejde med unge fra etniske minoritetsgrupper*. Center for Forskning i Socialt Arbejde.
- Vestergaard, Jørn (2003): Den særlige ungdomssanktion. *Tidsskrift for Kriminalret*, årg. 1.
- Villumsen, Susanne (2001): *Unge og rusmidler: En undersøgelse af de 16-19-årige på ungdomsuddannelse i Århus Amt*. Århus Amt og Sundhedsstyrelsen.
- Waaddegaard, Mette; Thoning, Henrik; Petersson, Birgit (2003): *Validation of a Screening Instrument for Identifying Risk Behaviour related to Eating Disorders*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Waaddegaard, Mette (1996): *Validering af spørgeskema af forekomsten af risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser i Danmark*. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi.
- Waaddegaard, Mette (1997): *Forståelsesmodel vedrørende unges spiseforstyrrelser*. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi.
- Waaddegaard, Mette (2002a): *Risikoadfærd for udvikling af spiseforstyrrelser blandt danske kvinder*. Statens Institut for Folkesundhed.

- Waaddegaard, Mette (2002b): *Risk Behaviour Related to Eating Disorders among Danish Adolescents*. Ph.d.-afhandling, Statens Institut for Folkesundhed.
- Waaddegaard, Mette; Petersen, Tove (2002): *Dieting and Desire for Weight Loss among Adolescents in Denmark: A Questionnaire Survey*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Willer, Thomas; Hansen, Søren Gade (2004): *Mobning 2004 – En undersøgelse i 7. klasse*. Børnerådet.
- Wittrup, Inger (1997): *Også ung i Århus: En etnografisk undersøgelse af unge flygtninge og indvandreres brug af rusmidler i Århus*. Center for Rusmiddelforskning, Århus Universitet.
- Zeeberg, Henriette (2001): *Undersøgelse af Under 18-årige stofmisbrugeres situation*. Formidlingscentret for Socialt Arbejde.
- Zobbe, Karen; Ertmann, Bo (2000): *Børn I familier med alkoholmisbrug. Pilotundersøgelse I Græsted-Gilleleje Kommune*. Teori og Metodecentret i Frederiksborg Amt.
- Zöllner, Lillian (2002a): *Udsatte og sårbare unges signaler – set i et selvmordsforebyggelsesperspektiv*. Nordisk Psykologi, årg. 54, nr. 4.
- Zöllner, Lillian (2002b): *Unge livsstil*. Center for Selvmordsforskning.